

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1925:39
FINANSDEPARTEMENTET

TELEGRAFVERKET

KORT ÖVERSIKT AV DESS UTVECKLING,
EKONOMI OCH ORGANISATION

BEARBETAD

AV

M. MARCUS

STOCKHOLM

1925

Statens offentliga utredningar 1925

Kronologisk förteckning

1. Utredning av vissa frågor rörande privatläroverken. Norstedt. 173 s. 2 pat-tab. **E.**
2. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 31. Den svenska tvättmedelsindustrin med särskild hänsyn till förhållandena före världskriget. Av H. Heimbürger. Marcus. 108 s. **Fi.**
3. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 29. Den svenska skoindustrin med särskild hänsyn till förhållandena före världskriget. Av W. Smith. Tullberg. 104 s. **Fi.**
4. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 30. Den svenska cementindustrin med särskild hänsyn till förhållandena före världskriget. Av O. Edström. Marcus. 48 s. **Fi.**
5. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 32. Den svenska porslinsindustrin med särskild hänsyn till förhållandena före världskriget. Av E. W. Tillberg. Tullberg. 64 s. **Fi.**
6. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 33. Tryckeri- och pappersförädlingsindustri i Sverige. Av F. Hilgerdt. Marcus. 125 s. **F.**
7. Underofficerssakkunnigas yttrande och förslag jämte personalrepresentanternas särskilda yttrande. Fahlerantz. 140 s. **F6.**
8. Betänkande med utredning och förslag angående socialförsäkringens organisation. Norstedt. viij, 355 s. **Fi.**
9. Betänkande med förslag till grunder för avsättning till de under Kungl. kommunikationsdepartementet lydande affärsdrivande verkens förnyelsefonder samt för användning och placering av förnyelsefondernas medel. Norstedt. 44 s. **K.**
10. Förslag till förordning angående statlig inkomst- och förmögenhetsskatt jämte motiv. Norstedt. 40 s. **Fi.**
11. Det svenska skogsbrukets förutsättningar och historia. Av N. Schager. Tiden, viij, 168 s. **Fi.**
12. Sveriges enskilda skogar. Av N. Schager. Tiden, viij, 309 s. **Fi.**
13. Byggnadsstyrelsesakkunnigas betänkande angående omorganisation av byggnadsstyrelsens byggnadsbyrå m. m. Marcus. 110 s. **K.**
14. Utkast till ändrad lydelse av 1—12, 19, 21—24, 26, 28—35, 40 samt 48 och 49 §§ i kungl. stadgan den 22 juni 1920 med vissa föreskrifter angående domsagornas förvaltning. Marcus. 39 s. **Ju.**
15. Betänkande angående ordnandet av statens byggnadsverksamhet inom Stockholm. Centraltr. xvj, 527 s. 12 pl. **K.**
16. Konsumentkooperationen i Sverige. Av A. Gjöres. Tiden. (8), 168 s. **Fi.**
17. Betänkande rörande det s. k. Genèveprotokollet angående avgörande på fredlig väg av internationella tvister. Norstedt. 148 s. **U.**
18. Betänkande beträffande vattenfallsstyrelsens landsbygdstaxor m. m. Marcus. 167 s. 7 bil. **K.**
- 19—20. Utredning rörande fiskerättsförhållandena vid rikets kuster. Del 1. 389 s. Del 2. 232 s. Marcus. **Jo.**
21. Förslag till lag om försäkringsavtal m. m. Norstedt. 388 s. **Ju.**
22. Förfalskningsbrotten. Förberedande utkast till strafflag. Speciella delen. 6. Av J. C. W. Thyrén. Lund, Berling. vj, 249 s. **Ju.**
23. Förslag till lönereglering för landsfogdar och landsfiskaler m. m. Marcus. 172 s. **S.**
24. 1921 års pensionskommittés betänkande. 4. Betänkande med förslag till militär tjänstepensionslag. Idun. 150 s. **F6.**
25. Förslag till lag om dödande av förkommen handling m. m. Norstedt. 32 s. **Ju.**
26. Förslag till lag om gälds betalning genom penningars nedstättande i allmänt förvar. Norstedt. 21 s. **Ju.**
27. 1923 års taxeringsakkunnigas betänkande angående omorganisation av taxeringsväsendet. Marcus. viij, 275 s. **Fi.**
28. Betänkande och förslag rörande ändring i strafflagens bestämmelser om preskription av straff. Lund, Berling. 57 s. **Ju.**
29. Betänkande med förslag till motverkande av arbetslöshet genom anordnande av allmänna arbeten. Norstedt. 76 s. **S.**
30. Studier rörande industriell demokrati i Norge, England, Tjeckoslovakien och Österrike. Av A. Molin och R. Sahlman. Norstedt. 169 s. **S.**
31. Om vägbeskattningsens ordnande. En undersökning i anledning av 1921 års kommunalskattekommittés betänkande angående den kommunala beskattningen. Marcus. 68 s. **Fi.**
32. Utredningar och förslag angående inrättande av fasta försöksgårdar. Svanbäck. 111 s. **Jo.**
33. Betänkande och förslag angående ändrad organisation av väg- och vattenbyggnadsväsendet. Beckman. 119 s. **K.**
34. Betänkande med förslag till reviderad lag om arbetarskydd. Norstedt. (2), 118 s. **S.**
35. Utredning angående den kommunala skatteutjämningen. Av C. W. U. Kuylenstierna. Marcus. 159 s. **Fi.**
36. Betänkande och förslag angående beredande av förbättrad pensionering från prästerskapets änke- och pupillkassa m. m. Heggström. 91 s. **E.**
37. Betänkande rörande Kungl. väg- och vattenbyggnadskårens omorganisation. Norstedt. 78 s. **K.**
38. Betänkande med förslag till åtgärder för bekämpande av mul- och klövsjukan inom landet. Marcus. 104 s. **Jo.**
39. Telegrafverket. Kort översikt av dess utveckling, ekonomi och organisation. Av M. Marcus. Tiden. (8), 112 s. **K.**

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivna utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

TELEGRAFVERKET

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

TELEGRAFVERKET

KORT ÖVERSIKT AV DESS UTVECKLING,
EKONOMI OCH ORGANISATION

BEARBETAD

AV

M. MARCUS

STOCKHOLM
BOKFÖRL.-A.-B. TIDENS TRYCKERI
1925.

Utarbetad på uppdrag av Socialiseringsnämnden.

FÖRORD.

Socialiseringsnämnden överlämnar härmed till offentligheten en framställning av telegrafverkets tillkomst, ekonomi och organisation.

Föreliggande skrift ingår i en serie monografier över statens affärsverk, som socialiseringsnämnden låtit utarbета.

Framställningen har varit anförtrodd fil. d:r M. Marcus, vilken om sitt arbete meddelar följande:

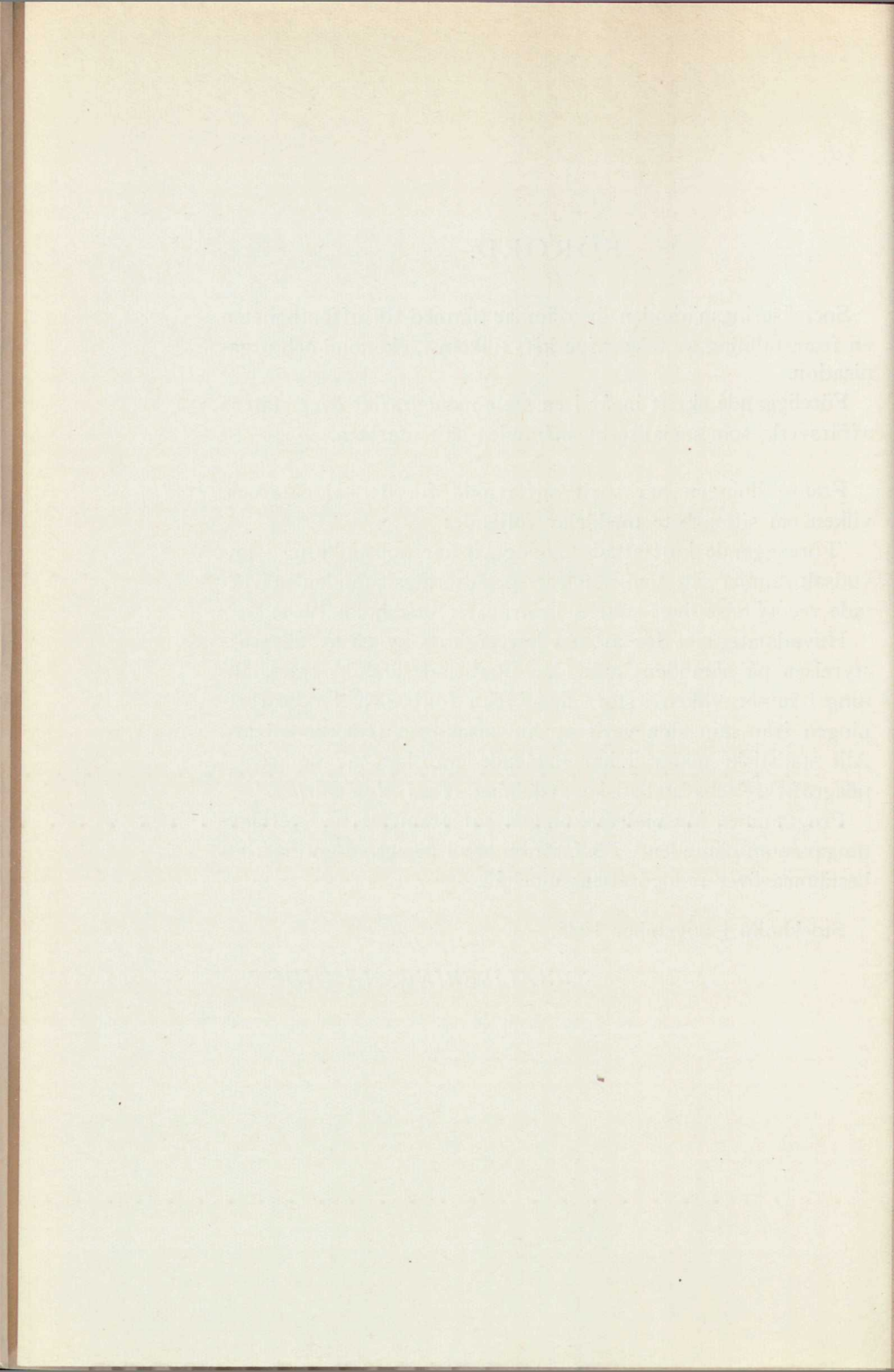
"Föreliggande kortfattade monografi har uppställts på i huvudsak samma sätt som min för socialiseringsnämnden utarbetade redogörelse över statens järnvägar (Stockholm 1924).

Huvudmaterialet för arbetet har utgjorts av en av telegrafstyrelsen på nämndens anmodan utarbetad särskild framställning i ämnet, vilken i stora delar nära följts och där bearbetningen från min sida varit av huvudsakligen redaktionell art. Allt statistiskt material har ingående granskats av notarien i telegrafstyrelsens statistiska avdelning *Hans Heimbürger*."

Programmet för undersökningen har framgått ur överläggningar inom nämnden. Författaren har i övrigt ensam haft att bestämma över redogörelsens innehåll.

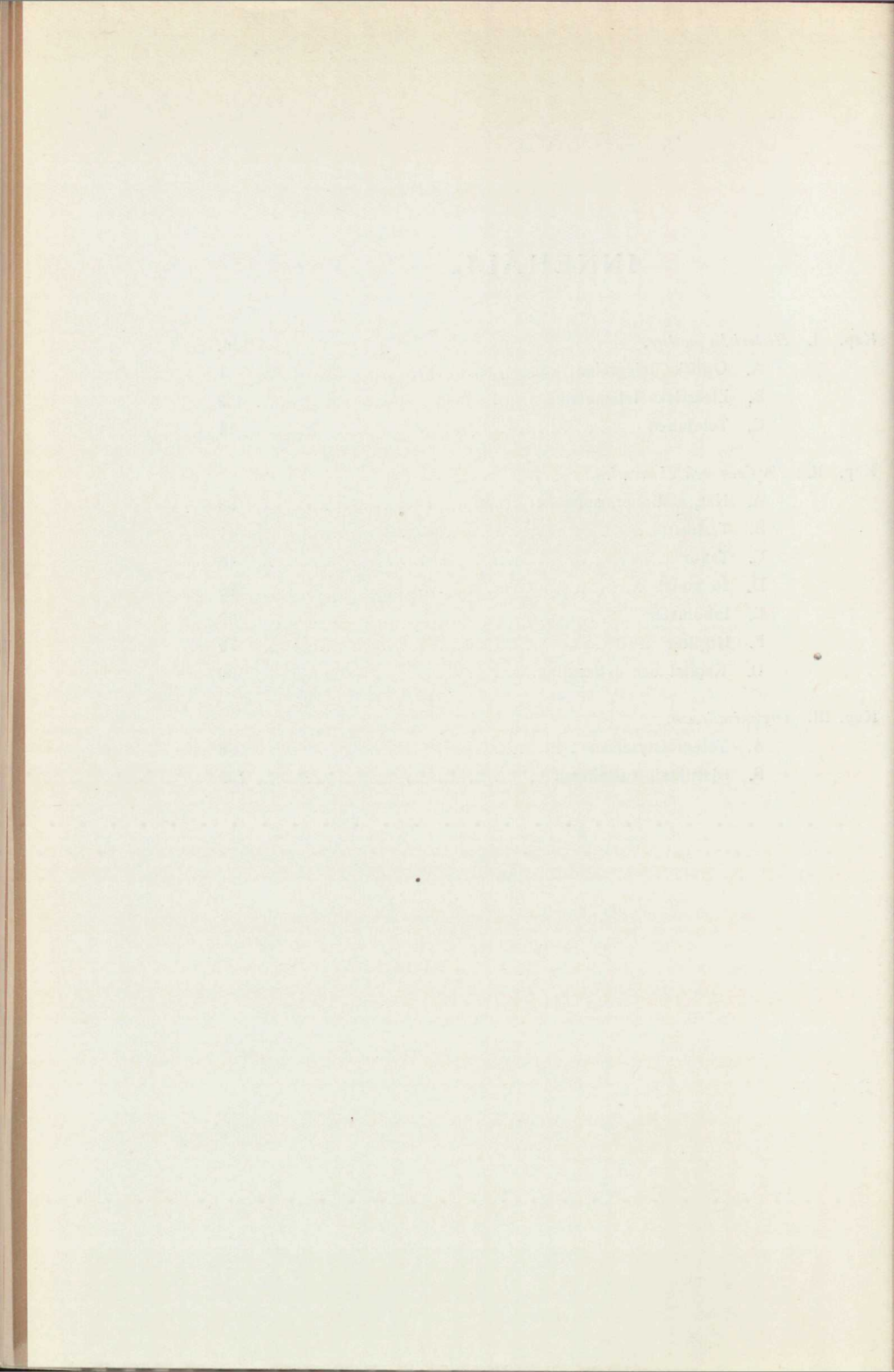
Stockholm i november 1925.

SOCIALISERINGSNÄMNDEN.

INNEHÅLL.

Kap. I. <i>Historiska notiser.</i>	Sid.
A. Optiska telegrafen.....	1
B. Elektriska telegrafen	2
C. Telefonen	14
Kap. II. <i>Trafiken och ekonomin.</i>	
A. Nät, stationer, apparater	33
B. Trafiken	41
C. Taxor	46
D. Personal	66
E. Inkomster	69
F. Utgifter	75
G. Kapital och avkastning.....	80
Kap. III. <i>Organisationen.</i>	
A. Telegrafstyrelsen	96
B. Distriktsförvaltningen	106

KAP. I.

HISTORISKA NOTISER.

A. *Optiska telegrafen.*

På 1600-talet, sedan kikaren uppfunnits, framträdde tanken på dess användande för ett signaleringssystem mellan olika platser. De försök, som då började, resulterade emellertid icke i någon praktiskt brukbar uppfinning förrän mot slutet av 1700-talet, då i Frankrike under revolutionsåren frambragtes ett fullbordat system för optisk signalering mellan långt från varandra belägna orter. Systemet döptes sedermera till *optiska telegrafen*.

Det land, som först följde fransmännens föredöme, var Sverige. Det system, som här kom till användning, var emellertid icke det franska, utan en inhemsk uppfinning, vilken enligt många samtidas uppfattning var den franska överlägsen. Redan den 30 oktober 1794 approvades den första svenska optiska telegrafförbindelsen mellan Stockholm och Drottningholm. Kort därefter anlades förbindelser till Karlberg samt till Fredriksborgs och Vaxholms fästningar; två år senare till Grisslehamn och Åland. Även mellan Göteborg och Marstrand, mellan Malmö och Hälsingborg samt mellan Karlskrona och skansarna därutanför kommo optiska telegrafer till stånd. Under finska kriget 1808—1809 byggdes slutligen linjer från Stockholm till Gävle, Sandhamn och Landsort.

Den svenska optiska telegrafen användes under denna period, liksom den samtida utländska, huvudsakligen för vidarebefordran av meddelanden av politisk och militär natur. När 1809

års krig upphört, fick därför inrättningen förfalla, emedan man icke längre, enligt vad som uppgivits, hade några viktiga nyheter att telegrafera. Bristande förtroende på grund av otillräckligt övad och opålitlig personal torde ock ha varit en orsak till rörelsens nedläggande.

År 1836 beslöts emellertid, att telegraффörbindelserna skulle återupprättas och denna gång för ett allmännare bruk. Personal inövades och nya linjer anordnades. Under det närmaste årtiondet ingingo emellertid sådana underrättelser om experimenten med den elektriska telegrafén, att man förutsåg, att denna skulle komma att bli ett fullkomligare medel för tillfredsställande av de behov, för vilka den optiska telegrafén inrättats. De anlagda linjerna fortforo emellertid att fungera, intill dess att ledningar och stationer för elektrisk telegrafering hunno anläggas.

Den optiska telegrafinrättningen i Sverige stod före 1856 helt och hållet på militärisk fot och lydde under chefen för topografiska kåren. Personalen utgjordes av särskilt kommanderade officerare, underofficerare och soldater samt en del manliga telegrafister, vilka voro soldats vederlikar och lydde under krigslagarna. År 1856 sammanslogs den optiska telegrafinrättningen med den sedan år 1853 tillkomna elektriska; chefen hade redan förut varit gemensam för båda inrättningarna.

Efterhand som den elektriska telegrafén utvecklades, indrogos de optiska stationerna, till dess de år 1881 helt försvunnit.

B. Elektriska telegrafén.

1.

Försök att tillgodogöra sig elektriciteten för telegrafändamål ha av uppfinnare gjorts alltsedan mitten av 1700-talet. Till verkligt praktiska resultat ledde dessa försök icke, förrän Örstedts upptäckt av den elektriska strömmens verkan på en

magnetnål kunde ingå som förutsättning vid arbetet. Efter denna upptäckt, som gjordes år 1819, kommo uppfinningar slag i slag, och redan på 1830-talet uppstodo användbara telegrafsystem. År 1836 anordnades i England den första järnvägstelegrafen, och år 1844 öppnades i Amerika den första telegrafledningen för allmän trafik.

I Sverige experimenterades i början av 1840-talet med telegraferingsproblemet, och tvenne officerare uppfunno tillsammans en telegrafapparat, vilken de år 1846 fingo tillfälle att demonstrera för dåvarande chefen för topografiska kåren, som mötte försöken med livligt intresse. Sedan man lyckats intressera medlemmar av regeringen och även konungen för införande av elektrisk telegraf i landet och sedan det blivit bekant, att i Danmark redan förbereddes telegrafanläggningar, gjordes framställning i ärendet till regeringen. Härpå följde den 15 maj 1852 det regeringsbeslut, varifrån den elektriska telegrafens första inrättande i Sverige härleder sig.

Chefen för topografiska kåren, generalmajor Karl Akrell, under vilken den optiska telegrafen redan sorterade, fick nu i uppdrag att uppgöra plan för de telegraflinjer, vilka ur såväl politiska som militära och merkantila synpunkter kunde synas bliva av största vikt att äga. I slutet av år 1852 var detta uppdrag fullgjort och innebar förslag om en försökslinje samt till en allmän plan för telegrafnätets första utbyggande. Framställningen föredrogs i början av år 1853, varvid planen godkändes men tillsvdare inskränktes till linjen Stockholm—Uppsala—Göteborg—Hälsingborg, och endast sträckan Stockholm—Uppsala anbefalldes till omedelbart utförande.

I september 1853 voro telegrafstationerna i Stockholm och Uppsala färdiga att tagas i bruk. Det tillämpade systemet blev det av Morse konstruerade amerikanska. Man hade nämligen efter från utlandet erhållen modell tillverkat apparater av Morses typ och funnit dessa överträffa den förut omnämnda inhemska.

Taxa och stadgar för den offentliga skriftväxlingen på linjen Stockholm—Uppsala fastställdes att gälla från och med den 1

november 1853. Sistnämnda dag kan sålunda den egentliga telegrambefordringen i Sverige sägas ha börjat.

Det må här erinras om, att Akrell, ungefär samtidigt med uppdraget angående telegrafen, av regeringen fick anmodan att uppgöra förslag till stamlinjer för ett statens järnvägs-system. Detta uppdrag var fullgjort år 1853 och föranledde regeringsförslag till 1853—54 års riksdag. År 1855 påbörjades och 1862 invigdes den första stambanan. Vid sistnämnda tidpunkt hade det svenska telegrafnätet, såsom nedan visas, redan i sina väsentliga grunddrag fullbordats.

Allmänheten blev snabbt förtrogen med telegrafen såsom nytt kommunikationsmedel. Statsmakterna funno, att det fyllde ett verkligt behov, och den fortsatta utvecklingen var därmed given. De viktigaste huvuddata för det inländska nätets tillväxt efter denna tid äro följande.

År 1854 byggdes ledningar från Uppsala till Grisslehamn och till Malmö med stationer i Grisslehamn, Västerås, Örebro, Mariestad, Vänersborg, Göteborg, Lund och Malmö. År 1855 fullbordades den östra linjen Stockholm—Malmö med stationer i Södertälje, Nyköping, Norrköping, Söderköping, Linköping, Västervik, Döderhultsvik, Kalmar, Karlskrona, Karlshamn, Kristianstad och Ystad. Samma år inrättades även stationer i Landskrona, Uddevalla, Varberg och Lidköping, varjämte linjer framdrogos till norska gränsen och från Uppsala till Gävle. År 1856 öppnades stationer i Vadstena, Jönköping och Växjö, i Arboga, Karlstad och Kristinehamn, varjämte den norra linjen utsträcktes från Gävle till Härnösand med stationer, förutom i Gävle och Härnösand, även i Söderhamn, Hudiksvall och Sundsvall. År 1857 anlades en linje mellan Göteborg och Jönköping med stationer i Alingsås, Borås och Ulricehamn, utsträcktes den norra linjen till Haparanda med stationer i Örn-sköldsvik, Nordmaling, Umeå, Skellefteå, Piteå, Luleå, Råneå, Nederkalix och Haparanda, samt inrättades stationer dessutom i Köping, Gränna, Skara, Sölvesborg, Trälleborg och Ätvidaberg. År 1858 öppnades stationer i Mariefred, Strängnäs, Eskilstuna, Amål och Ängelholm, varjämte den optiska telegrafens Stockholm—Dalarö utbyttes mot elektrisk. År 1859 kom den första kabeln till Gotland, mellan Västervik och Visby, till stånd, och år 1863 fick Östersund telegrafförbindelse med Sundsvall.

Därmed voro de viktigaste linjerna i det inländska nätet upprättade.

De nyanläggningar, som av telegrafverket utförts, sedan den första förbindelsen en gång vunnits mellan kommersiellt och industriellt viktigare platser, ha betingats dels av korrespondensens betydande ökning under det industriella genombrotts-skedet i vårt land, dels av strävandet att i alla avseenden fort-löpande förbättra de tekniska anordningarna. Utvecklingen under de senaste trettio åren kan avläsas i följande siffror:

	Antal telegrafstationer		Telegrafled- ningar km.
	Egentliga	Telegramexped. m. fl.	
1890	168	9	23,080
1895	163	190	24,633
1900	166	620	27,992
1905	165	739	29,714
1910	163	954	32,220
1915	158	1,091	35,000
1920	151	1,381	44,268
1924	145	1,505	46,620

Medan telegrafstationernas antal successivt något minskats, ha telegramexpeditionerna för allmänhetens omedelbara betjä-nande oavbrutet starkt ökats i antal. Ledningarnas längd, som under 1890-talet växte med omkring 20 %, och under 1900-talets första decennium med endast omkring 15 %, ökades under senaste årtiondet med ej mindre än nära 40 %.

Förutom anläggningar för trådtelegrafering ha även anlagts radiostationer för utväxling av telegram med fartyg på havet och för direkt korrespondens med utländska stationer. Den första radiostationen anlades år 1910 av flottan i Karlskrona, och den följdes året därpå av en utav telegrafverket anordnad station vid Göteborg. Vid 1924 års slut funnos sammanlagt 14 radiostationer, varav 8 stationer tillhörde telegrafverket, 3 stationer flottan, 2 stationer lotsverket och 1 station statens järnvägar. 4 av telegrafverkets stationer, däribland den i slutet av år 1924 färdigbyggda storradiostationen vid Varberg för telegramväxling med Nordamerika, voro avsedda för korres-

pondens med utländska stationer och alla övriga för fartygs-korrespondens.

2.

Vid sidan av telegrafverkets telegrafnät har ett annat kommunikationsorgans behov av särskild telegramtjänst framskapat betydande telegrafanläggningar. Det är järnvägarna, såväl statens som de enskilda, vilka här varit anläggare. Vid sekelskiftet hade statsjärnvägarna 343 och privatbanorna 986 telegrafstationer och ett ledningsnät om sammanlagt 20,764 km. (mot telegrafverkets 27,992 km.). År 1920 var stationsantalet för statsbanorna 606 och för de enskilda 1,296, medan ledningsnätet vuxit till 35,684 km. (mot 44,268 för telegrafverket) och kommo härav 23,276 km. på stats- och 12,408 km. på privatjärnvägarna.

Ett samarbete mellan telegrafverket och statens järnvägar beträffande telegrambefordringen etablerades redan från början av år 1861. Mellan telegrafverket och enskilda järnvägar hade samarbete då ägt rum sedan år 1856, när Köping—Hults järnväg öppnat sin station i Nora, och år 1857 hade samtrafik anordnats med Gävle—Dala järnvägsbolag. För befordringen på järnvägarnas telegraflinjer upptogs till en början särskilt porto, vilket till följd av de dröjsmål, som på grund av järnvägstjänsten kunde inträffa vid telegrammens befordran, sattes något lägre än telegrafverkets, men redan från och med 1866 infördes den bestämmelsen, att portot skulle utgå med enahanda belopp, vare sig telegrammet var avsett att befordras på telegrafverkets, statens järnvägars eller enskild järnvägs linjer eller på några av dessa i samverkan. Enligt de äldre bestämmelserna mottogos på orter, vilka voro förbundna med såväl telegrafverkets som järnvägarnas telegrafledning, för att undvika konkurrens mellan förvaltningarna, inga telegram på järnvägsstationen. År 1868 borttogs denna inskränkning beträffande statens järnvägar och år 1878 ifråga om enskilda järnvägar. Föreskrifter angående portots fördelning för telegram, som befordras av både telegrafverket och järnväg, innehållas i en

ännu gällande kungörelse av år 1910, vari bestämmes, att porto och avgifter för inländska telegram skola tillfalla den förvaltning, som uppburit dem.

Samarbetet mellan telegrafverket och järnvägarna ifråga om linjers anläggning och underhåll går lika långt tillbaka som samtrafiken. Genom att låta stolplinjerna följa järnvägarna vanns en betydande besparing, i det att samma stolpar kunde användas för såväl järnvägens egna, för järnvägsdriften behövliga ledningar, som för telegrafverkets. Även blev uppsikten över linjerna lättare och underhållet därmed billigare än utefter landsvägarna. Enligt nu gällande överenskommelse angående dessa frågor underhåller telegrafverket de egna stolplinjerna på statens järnvägars område, varemot vartdera verket underhåller sina egna ledningar (de på linjerna upplagda trådarna med tillbehör). Kostnaden för underhåll av gemensamma stolplinjer fördelas i proportion till antalet trådkilometer, som vardera förvaltningen disponerar. Vad de enskilda järnvägarna beträffar, började under 1870-talet i koncessionerna rörande deras anläggningar intagas den bestämmelsen, att staten skulle äga rätt att framdraga sina stolplinjer längs järnbanan, och för närvarande äger telegrafverket telegraf- och telefonledningar utefter enskilda banor, upplagda på såväl egna som järnvägarna tillhöriga linjer.

3.

Det svenska telegrafnätets sammanknytning med det utländska skedde redan tidigt. Det *danska* nätet hade påbörjats ungefär samtidigt med det svenska, och, när den svenska ledningen Stockholm—Malmö blivit färdig, var det möjligt att med en kabel över Öresund förena de båda näten. Den första kabeln nedlades 1854 mellan Hildesborg i Skåne och Vedbæk på Själland, och kostnaden fördelades lika på de båda staterna. En konvention på 25 år avslöts, i vilken bägge makterna förbundo sig att icke anlägga eller medgiva anläggning av undervattensförbindelse till annat land, varigenom inkomsterna på Öresunds-

kabeln skulle kunna minskas. Skulle från svensk sida en dylik anläggning beslutas, måste hela det av Danmark för Öresunds-kabeln tillskjutna kapitalet ersättas av Sverige. Bestämmelsen, som avsåg att åt Danmark bevara inkomsten av transitotrafiken mellan Sverige och Tyskland, med vilket lands telegrafnät det danska sammanknutils i februari 1854, motiverades med, att Sverige hade det huvudsakliga intresset av förbindelsen. År 1863 måste en ny kabel nedläggas mellan Sverige och Danmark, när den första icke kunde tjänstgöra längre. Den nya konvention, som då avslöts mellan länderna, borttog hindret för en svensk-tysk kabels anläggande. Sedermera ändrades eller kompletterades detta avtal genom åtskilliga deklarationer, samt genom det av resp. telegrafförvaltningar ingångna, av regeringarna sanktionerade telegrafavtalet av år 1902. Nu gällande avtal är träffat år 1924 mellan de båda ländernas telegrafstyrelser och omfattar i en handling samtliga bestämmelser rörande såväl telefon- som telegraftrafiken.

Enligt denna överenskommelse skall anskaffning, nedläggning och vidmakthållande av undervattenskablar för telefon- och telegraftrafiken i Öresund ske på samfällid bekostnad, så att vardera landet bidrager med hälften till kostnadernas bestridande. Avtalet innehåller i övrigt föreskrifter rörande underhållets utförande och avräkning för dess kostnader, likaså bestämmelser rörande expedition av telefonsamtal och telegram samt om avräkning rörande avgifter för dessa. De senare äro väsentligt förenklade i förhållande till de internationellt gällande.

Med *Norge* erhöles förbindelse år 1855, sedan stortinget år 1854 anvisat medel till telegrafanläggningar. Bestämmelserna rörande samarbetet mellan svenska och norska telegrafverken ha därefter under unionstiden fastställts genom kungl. brev. Unionsbrottet föranledde ingen ändring i bestämmelserna.

År 1924 har förhållandet till *Norge* reglerats på liknande sätt som till Danmark, i det samtliga bestämmelser rörande såväl telefon- som telegraftrafiken samlats i en enda överenskom-

melse, vars innehåll i huvudsak liknar det i den motsvarande svensk-danska.

För sammanknytningar av svenska och *ryska* näten plane-
rades år 1857 av ett engelskt bolag en kabel över Ålands hav.
Denna kom emellertid icke till stånd. Först år 1860, sedan
svenska ledningen till Haparanda varit i bruk under tre år, er-
hölls förbindelse mellan de båda länderna, och då genom land-
linjernas förenande över Torne älv.

Så länge förbindelse fanns endast via Haparanda—Torneå,
reglerades telegramväxlingen mellan Sverige och Ryssland—
Finland genom olika avtal. Sedan Det Store Nordiske Tele-
grafsekskab år 1869 nedlagt en kabel mellan Grisslehamn och
Nystad, inträdde detta bolag som en mellanhand, med vilken de
flesta ärenden angående trafiken Sverige—Ryssland voro att
avhandla. De följande överenskommelserna mellan svenska och
ryska telegrafförvaltningarna innehöllo därför ett fåtal bestäm-
melser, av vilka den viktigaste var den om ett särskilt lägre
porto till Finland. Den överenskommelse, som ännu gällde
vid världskrigets utbrott, var av år 1897 med en del modifika-
tioner av senare datum. Den uppsades av sovjetregeringen till
upphörande med 1919 års utgång; någon ny överenskommelse
har sedan icke träffats.

Förbindelsen Sverige—Ryssland via Haparanda avbröts un-
der kriget och öppnades åter för trafik först i januari 1918
och då för telegramväxling enbart med Finland. Oroligheterna
i Finland förorsakade, att även de sydliga vägarna mellan Sve-
rige och Ryssland blevo opålitliga, och i april 1918 upphörde
slutligen all trafik per tråd. Telegrammen mellan Sverige och
det egentliga Ryssland samt länder där bortom fingo därefter
sändas per post, så länge postlägenheter funnos att tillgå, eller
per radio, till dess att trådförbindelse via Store Nordiskes kab-
lar åter erhöles i slutet av år 1921.

När trafiken med Ryssland upphörde, indrog Det Store Nor-
diske sin station i Petrograd och hemkallade sin personal. Tele-
grafledningarna i Finland för expedition mellan Sverige och

Finland intogs av finska revolutionsregeringen i Hälsingfors, där Det Store Nordiske Telegrafskab inrättade en station, och av kablarna mellan svenska och finska kusten ha sedan dess så många, som varit funktionsdugliga, använts för Finlands trafik till, från och via Sverige. Formligt avtal mellan regeringarna rörande denna trafik har icke träffats, telegramutväxlingen här upptagits och fortgått efter underhandlingar mellan de resp. telegrafförvaltningarna, i enlighet med internationella bestämmelser och gällande överenskommelser med Store Nordiske.

Trots det i konventionen med Danmark stipulerade villkoret, voro planer på en direkt förbindelse från Sverige till *Tyskland* uppe på dagordningen både år 1857 och år 1859. Knapphet på medel gjorde emellertid, att fullföljandet uppsköts, och det var först, när genom kriget 1864 telegrafförbindelsen Danmark—Tyskland blivit avbruten och den enda förbindelsen — långsam och osäker — med kontinenten blev den över Ryssland, som planerna kommo till förverkligande. Sedan år 1863 ovan berörda konvention mellan Sverige och Danmark borttagit hindret för en svensk-tysk kabels nedläggande, inleddes förhandlingar härom med Preussen och föranledde en konvention av år 1864. Påföljande år var en kabel mellan Skåne och Rügen färdig att tagas i bruk, och sedan ha telegraföverenskommelser träffats mellan svenska och tyska telegrafförvaltningarna. Gällande telegrafavtal tillkom år 1899 och innehåller bestämmelser rörande kablarnas underhåll, fördelning av kostnaderna därför, avräkning, befodringsavgift vid direkt telegramutväxling m. m. Avräkning rörande telegram, som terminellt utväxlas mellan Sverige och Tyskland, äger icke rum, utan uppbär vardera förvaltningen de inom landet uppburna avgifterna för dessa telegram. I övrigt äga det internationella reglementets bestämmelser tillämpning.

Den första *privata* förbindelsen mellan Sverige och utlandet kom till stånd år 1869, då ett danskt företag, numera Det Store

Nordiske Telegrafskab, som år 1867 anlagt en kabel Norge—Danmark och år 1868 en dylik Danmark—England, erhöi svensk koncession och snart därefter rysk på ovan berörda kabelanläggning mellan Sverige och Ryssland. Denna lades mellan Grisslehamn och Nystad och öppnades samma år för trafik. Det var omöjligheten att från rysk sida erhålla statsbidrag, som gjorde, att denna anläggning kom i privata händer. I koncessionen, som beviljades för 30 år, stadgades, att bolaget var skyldigt anlägga de ytterligare förbindelser, som trafiken kunde komma att kräva, men medgavs å andra sidan bolaget företrädesrätt till förnyad koncession på förbindelsen ävensom på andra eventuella leder mellan Sverige och ryska Östersjöprovinserna. En ny koncession år 1872 avsåg anläggning och begagnande av en kabel, dels mellan Sverige samt Storbritannien och Irland och dels mellan Sverige och Danmark. Bestämmelserna i denna koncession, som även avslöts på 30 år, innehöll, att bolaget skulle vara förpliktat att, när Sverige så fordrade, antingen nedlägga nya kablar eller träffa andra anstalter för befordran av Sveriges trafik med Västeuropa utan ökning i portot.

Genom Det Store Nordiske Telegrafskab ha sedermera ett flertal andra kabelförbindelser ävägabragts, vilka haft och ha betydelse för Sveriges telegramväxling med utlandet. År 1873 nedlade bolaget en kabel Danmark—Frankrike, och sedermera har ytterligare en kabel utlagts på samma sträcka. Samma år anordnades även en kabelväg mellan Göteborg och Newcastle, varvid samtidigt en förbindelse Göteborg—Fredericia åstadkoms. Trafikvägarna Sverige—Ryssland, Sverige—Danmark—Frankrike och Sverige—England ha sedermera av bolaget försetts med ytterligare kablar, allteftersom trafiken vuxit. Ett par kablar, som bolaget nedlagt direkt mellan Danmark och Ryssland, ha även haft en viss betydelse för befordran av svensk-utländsk telegramtrafik.

År 1880 förlängdes bolagets samtliga koncessioner intill utgången av år 1911, och ytterligare förlängningar ha sedermera medgivits intill den 1 januari 1935. Vårt lands telegrafförbin-

delser med England, Frankrike, Spanien, Portugal, Amerika, Afrika, Asien och Australien ha sålunda under telegrafverkets hela tillvaro gått och gå delvis alltjämt via kablar, tillhörande detta enskilda företag.

Efter världskriget ha telegrafförbindelserna med utlandet blivit ytterligare utvecklade genom anordnandet av direkta *trådlösa* förbindelser. Sådana förbindelser av större betydelse öppnades år 1921 med Frankrike, Lettland och Polen och år 1924 med Estland samt fr. o. m. den 1 december samma år med För-
enta Staterna, sedan den för sistnämnda ändamål byggda radio-
stationen vid Varberg blivit färdigställd. En stor del av Sveriges telegramtrafik med Nordamerika hade dessförinnan, sedan år 1921, gått över Stavangers radiostation i Norge. Under år 1924 befordrades cirka 7 % av Sveriges utländska telegramtrafik direkt per radio, och detta procenttal kommer att avsevärt ökas år 1925 på grund av Varbergsradiostationens tillkomst. Under första kvartalet 1925 befordrades c:a 75 % av telegramtrafiken med Nordamerika över denna radiostation.

4.

Alla telegrafverkets telegrafanläggningar inom landet ha verkställts av svenska staten och i huvudsak med statsmedel. Någon konkurrens från privat håll synes icke ha varit planerad och kom i varje fall icke till utförande. Å ena sidan torde i början risken och svårigheterna för ett företag av ett slag, varom så gott som all erfarenhet förut saknades, ha avskräckt det privata initiativet. Å andra sidan föll det sig naturligt, att staten, som anlagt och upprätthöll de optiska telegrafförbindelserna, även skulle anlägga och sköta de elektriska. Samma skäl, de politiska och militära, som åberopats för statsdrift av de förra, kunde ock anföras för de senare. Särskilt framhöll man fördelarna för administrationen av snabba förbindelser mellan centrala myndigheter och länsmyndigheterna. Att tanken på privat drift dock icke var alldeles främmande för en del affärsmän i lan-

det, framgår därav, att, sedan ledningen Stockholm—Malmö blivit färdig, men något beslut om dess fortsättande icke fattats, ett enskilt bolag bildades för anläggande av en telegrafledning mellan Malmö och Ystad. I sitt yttrande till bolagets ansökan om tillstånd att framdraga denna ledning framhöll emellertid chefen för telegrafinrättningarna det allmännas intresse av att ha i sin hand telegrafanläggningarna överhuvudtaget och speciellt den till Ystad, över vilken stad en stor del av den utländska posten utväxlades, och hemställde, att linjen måtte byggas med statsmedel. Följande år ingick också Ystads telegrafstation, såsom redan nämnts, bland de av staten verkställda anläggningarna.

Ett visst samarbete mellan staten och privata personer eller korporationer för tryggande av anläggningarnas ekonomi kom emellertid rätt snart till stånd. Allteftersom man fick upp ögonen för betydelsen av det nya samfärdsmedlet, ingingo framställningar från allt flera orter om erhållande av telegrafstationer, och däribland även sådana, där trafiken kunde förväntas bli så liten, att stationens bärighet måste på förhand betvivlas. Från statens sida begärdes då vissa bidrag eller garantier från kommuner eller intressenter. År 1863 fastställdes särskilda normer för ekonomiskt samarbete mellan telegrafverket och kommuner eller enskilda för inrättande och vidmakthållande av telegrafstationer, och i enlighet med dessa normer kommo sedermera ett betydande antal s. k. privatstationer till stånd. De huvudsakliga villkoren voro, att telegrafverket bekostade anläggning och underhåll av ledningar och apparater, under det att den andra parten bekostade lokal, med uppvärmning och belysning, samt föreståndare och betjäning vid stationen.

När trafiken vid stationerna sedermera steg och telegrafverket småningom vann en starkare ekonomisk ställning, förvandlades dessa privatstationer efter hand till statstelegrafstationer. De sista övertogs av telegrafverket under år 1875. Vid anläggning av nya stationer tillämpades nu den metoden, att kommunen eller enskilda intressenter fingo teckna garanti för det belopp, varmed den blivande portoinkomsten vid sta-

tionen kunde komma att understiga kostnaden för stationens underhåll och betjäning. Med åren har emellertid telegrafverket övertagit samtliga kostnader vid alla telegrafstationer, med undantag för ett par av de minsta, vilka snart torde komma att indragas, och även avstått från garantiförbindelserna.

Det må slutligen nämnas, att telegrafverket från och med den 1 januari 1925 samarbetar med ett enskilt bolag, A.-B. Radiotjänst, för bedrivande av rundradioverksamhet. Anordnandet och den tekniska driften av för rundradioändamål avsedda sändarstationer omhändertas av telegrafverket. Verksamheten finansieras därigenom, att för rätt till innehav av mottagningsapparat erfordras särskild licens, för vilken erlägges en årlig avgift av 12 kronor, varav hälften tillfaller telegrafverket och hälften bolaget. Stationer ha till en början anordnats i Stockholm, Göteborg, Malmö, Sundsvall och Boden.

C. Telefonen.

1.

Hade den privata svenska företagsamheten vid införandet av telegrafen i Sverige på det stora hela taget hållit sig passiv, så visade den sig desto livaktigare, då den uppfinning, som fick namn av *telefon*, gjorde sitt erövringsståg genom världen. Man hade nu från Amerika och andra håll erfarenheter om, att god avkastning stod att vinna på kapital, som engagerades i samfärdsmedel för befordran av den mänskliga tanken, och i Sverige hade man på nära håll sett telegrafens stora betydelse för näringslivet.

De första telefonapparaterna för merkantilt bruk utfördes i Amerikas Förenta Stater och där anordnades också den första telefonstationen år 1878. Liksom alla senare telefonanläggningar i detta land före och efter världskriget var denna helt och hållet ett privat företag.

Till Sverige kommo telefonapparater redan år 1877, och samma år påbörjades tillverkning av telefoner i Jönköping. Den första telefonförbindelsen i landet anordnades, såvitt känt, detta år mellan en butik och en bostadslägenhet i Stockholm. Under år 1878 tillkom ett stort antal privata telefonanläggningar både i Stockholm och landsorten. Nyttan av telefonen, såsom den då användes, d. v. s. med en apparat på ena stället fast förbunden med en apparat på ett annat, och utan möjligheter till förbindelse med flera apparater, var emellertid starkt begränsad. Insikten härom vaknade också snart, och man började arbeta på att få till stånd centraler, dit ledningarna till alla telefonapparater inom ett samhälle kunde sammanföras och samtal utväxlas mellan dem. Man förhörde sig hos myndigheterna, om hinder komme att läggas härför, och, sedan såväl telegrafstyrelsen år 1879 som överståthållareämbetet samma år förklarat sådant hinder ej möta, var vägen för den fria telefonverksamheten öppen såväl i huvudstaden som hela landet i övrigt.

I början av år 1880 utgick inbjudan till teckning av abonnemang i Stockholms telefonbolag, vars första växelstation öppnades samma år i staden inom broarna för 121 anslutna ledningar. Småningom utsträcktes telefonnätet såväl inom som även till orter utanför Stockholm: år 1883 exempelvis till Södertälje, Vaxholm, Nynäs m. fl. orter, år 1885 till Eskilstuna, Strängnäs, Dalarö etc. Aktiemajoriteten i bolaget övertogs av The International Bell Telephone Company of New-York och fick företaget därefter namnet Stockholms Bell Telefonaktiebolag. De amerikanska aktieägarna ville emellertid allt för hastigt skörda stor vinst av rörelsen och belade telefonabonnemangen med efter dåtida penningvärde väl höga avgifter. Företaget fick därför år 1883 en konkurrent, Allmänna Bolaget, vars nät redan året därpå vunnit större utbredning än det tre år äldre Bellbolagets.

Samtidigt som Bellbolaget utsträckte sin verksamhet även till andra städer än Stockholm (Malmö, Göteborg och Sundsvall), bildades på olika orter lokala bolag för telefonrörelse. På de

flesta platser i landet tog utvecklingen den formen, att telefonintressenterna sammanslöto sig till föreningar, vilka ombesörjde anläggning, underhåll och drift av telefoncentralerna och delvis även av ledningar och abonnentapparater. Administrationen ordnades på det billigaste sätt; avgiften för medlemmen-abonnenten bestämdes oftast genom utdebitering av årets kostnader pro rata parte och några samtalsavgifter upptogos icke inom föreningen. Mellan olika företag inrättades samtrafik, oftast på så sätt, att närliggande föreningar sammanslöto sig till ett förbund, som utförde förbindelseledningarna och antingen belade samtalen på dem med en mycket moderat avgift eller debiterade abonnenterna de ökade kostnaderna i form av ökade abonnemangsavgifter.

På grund av de fria former, varunder telefonväsendet utvecklade sig i landet, kunde telefonen bli populär och dess utbredning ske hastigare än i andra länder, där staten i allmänhet genom lagar eller skatter eller statsmonopol lade olika slag av hinder för den enskilda företagsamheten. Men den fria utvecklingen hade ock vissa nackdelar. Med de låga avgifterna kunde föreningarna icke avsätta det kapital, som blev oundgängligen nödvändigt för till- och ombyggnader, när anläggningarna växte. Förbindelseledningarna blevo snart för små eller utslitna och de anordningar, som vidtogos för avhjälpande av bristerna, voro i regel oenhetliga palliativ, som med tiden medförde allt större olägenheter. Dessa förhållanden torde väsentligen ha bidragit till, att många föreningar sålde sina nät till telegrafverket, vilket småningom även börjat driva telefonverksamhet.

2.

Orsakerna till, att telegrafverket gav sig in på detta verksamhetsområde, framgå av telegrafstyrelsens framställning i ärendet till regeringen år 1881. Det heter däri, att telefonväsendet redan vunnit en hög grad av utveckling och börjat tillämpas i så stor utsträckning, att det kunde förutses, att telefonnäten inom kort komme att icke allenast utbreda sig

inom gränserna av alla städer utav någon betydelse, utan även utgrenat sig till den omgivande landsbygden, samt att strävan därefter skulle uppstå, att sinsemellan förena de spridda grupperna av telefonledningar på olika orter. Av dessa skäl kunde lätt en tävlan uppstå mellan telefon- och telegrafväsendet, vilken för telegrafen bleve förlustbringande, därest icke staten i tid toge om händer den vidare utsträckningen av telefonledningarna och satte dessa i direkt förbindelse med telegrafnätet. Härigenom bereddes tillfälle utsträcka telegraftrafiken utöver dess hittillsvarande gränspunkter, telegrafstationerna, och bringa telegrafiska meddelanden direkt fram till korrespondentens hemvist, utan omgång genom tidsödande budsändning. Åtgärder borde därför vidtagas för telefonväsendets anslutning till statens telegrafverk. Enär huvudsakliga motivet för telegrafverket att befatta sig med telefonförbindelsers anläggning vore syftemålet att därigenom underlätta och befordra telegrafkorrespondensen, syntes dessa åtgärder i främsta rummet böra avse dylika förbindelsers anbringande till sådana industriella anstalter som t. ex. järnbruk, sågverk, fabriker, ävensom större jordegendomar o. d., vilka voro belägna på längre avstånd från statstelegrafstation än den för telegrambäring i allmänhet bestämda gränsen av en kilometer. Vid beräkningen av de finansiella fördelar, som kunde beredas telegrafverket genom ifrågasvarande anläggningar, borde avseende i första rummet fästas vid den ökade inkomst, som skulle uppkomma genom en livligare tillförsel av telegram, och borde telegrafverket därför, åtminstone till en början, icke eftersträva någon direkt vinst på själva telefonanläggningarna i och för sig, utan nöja sig med full ersättning för därå nedlagda kostnader, ävensom för möjligen ökade utgifter för underhållet av de stationer, vilka bleve förmedlingspunkter för de särskilda telefonförbindelserna. Styrelsen hemställde, att till bestridande av kostnaderna för telefonanläggningar av omnämnda slag måtte anvisas ett belopp av högst 100,000 kronor.

Denna framställning byggde sålunda helt på telegrafverkets fruktan för konkurrens från den enskilda telefonverksamheten

för dess telegramkorrespondens, men syftade icke till skapande av ett statens telefonnät i egentlig mening eller till avhjälpande av de förut antydda bristerna hos telefonens utveckling under frihetens regim. Förslaget bifölls av regeringen, och blev det första resultatet av telegrafverkets verksamhet på området dels en telefoncentral i Stockholm för ämbetsverken, dels ett antal förbindelser från telegrafstationer i landsorten till industriella företag och andra större telegraftrafikanter, vilka önskade sådana för att bekvämt kunna intelefonera eller per telefon mot-taga telegram.

Konkurrenssynpunkten framträdde ånyo som den ledande i en framställning från telegrafverket påföljande år. I denna framhålles, att, då telegrafverkets rörelsefrihet vore starkt begränsad genom beroendet av regering och riksdag för de till nyanläggningar behövlige medlen, dess möjligheter att komma före de privata företagen med sina förbindelser eller att uppträda som konkurrent på redan befintliga router vore ganska små. Styrelsen föreslog därför, att åtgärder vidtoges, för att svenska telegrafverket, i likhet med dylika statsinrättningar i de allra flesta andra europeiska länder, måtte genom lagstiftning betryggas mot den för staten förlustbringande tävlan, som kunde uppstå, därest den enskilda företagsamheten medgäves att utan någon inskränkning och mot betalning upplåta telegraf-, telefon- eller därmed likartade förbindelser inom riket.

Denna framställning, vilken ju i själva verket antydde statsmonopolet såsom den riktigaste lösningen av frågan, föranledde emellertid icke någon omedelbar åtgärd från regeringens sida. Den enskilda telefonverksamheten utvecklade sig alltmer, och, när år 1883 ett enskilt bolag skulle bygga ledningar från Stockholm till Uppsala och Södertälje, fann sig telegrafstyrelsen föranlåten att ånyo vända sig till regeringen. Styrelsen framhöll, hurusom inom såväl ett stort antal städer som ock åtskilliga orter på landet telefonanläggningar kommit till stånd genom privata personer eller bolag, vilka funnit företagen vinstgivande och vilka utan att röna hinder från det allmännas sida höllo på att alltmer utvidga verksamheten. Den påvisade den undan-

tagsställning, Sverige intog jämfört med utlandet, då så omfattande anläggningar, som de i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Sundsvall etc., finge anläggas utan statens kontroll vare sig över sättet för ledningarnas anbringande eller för avgifternas bestämmande. Häremot skulle styrelsen emellertid icke haft så mycket att invända, om det icke redan gått därhän, att, till förfång för statstelegrafens verksamhet, telefonförbindelser sålunda åvägabragts emellan orter, där staten förut inrättat telegrafstationer. Enligt styrelsens mening låge det i öppen dag, att dylika företag strede mot statens intresse. Styrelsen ifrågasatte, om det kunde anses tillräckligt med de resolutioner, som av länsstyrelserna utfärdades för rätt att framdraga telefonlinjer utefter allmän landsväg, utan att kontroll utövades, samt huruvida villkoret om utverkande av jordinnehavares samtycke verkligen uppfylldes, och framhöll, att vid meddelande av tillstånd till enskilda telefonanläggningar även det villkor borde uppställas, att anläggningarna utfördes på sådant sätt, att därigenom icke skedde intrång på telegrafverkets område. I detta hänseende erinrades om, att Morseskriften på telegrafledningar, vilka löpa jämsides med och nära telefonledningar, kunde avläsas med hörseln från telefonapparater, som inlänkats i ledningarna. Ansökningar rörande tillstånd att utföra enskilda telefonanläggningar av ifrågavarande slag borde handläggas inom det statsdepartement, varunder telegrafväsendet lydde, samt telegrafstyrelsen lämnas tillfälle att däröver avgiva utlåtande. Styrelsen hemställde därför till slut, huruvida icke regeringen ville såsom förberedande åtgärd till en, enligt telegrafstyrelsens åsikt, förr eller senare oavvisligen erforderlig lagstiftning i ämnet, utfärda föreskrift därom, att på kronans mark eller inom området för allmän landsväg, statens eller sådan enskild järnväg, som åtnjöte förbindelse med statens telegrafnät eller för övrigt inom tio meters avstånd från befintliga, staten tillhöriga telegrafledningar, av enskild person eller bolag icke finge upprättas telegraf-, telefon- eller likartad förbindelse utan regeringens tillstånd.

Denna framställning bifölls — med undantag för inbegripan-
det av 10-metersområdet inom den förbjudna räjongen — genom
en den 20 april 1883 utfärdad kungörelse. Dess villkorliga för-
bud är ännu det enda hinder,¹⁾ som från statens sida är lagt
i vägen för den enskilda företagsamheten på ledningstelefoniens
område.

Det vore orätt att påstå, att 1883 års kungörelse medförde
något omedelbart upphörande av de enskilda telefonföretagens
linjebyggnadsverksamhet längs vägarna. Telefonledningarna
uppsattes fortfarande utefter landsvägar och över kronojord
utan hänsyn till kungörelsens föreskrifter, och det hände, att,
även om koncession söktes och avslogs, man likafullt började
bygga, såsom om den bifallits. År 1892 voro exempelvis i Öre-
bro län 80 %, i Kalmar län över 85 % och i Östergötlands län
över 90 % av de enskilda telefonledningarna anlagda utan kon-
cession. Ehuru möjlighet fanns för telegrafstyrelsen att in-
skrida, skedde detta dock endast i nödfall. Man hade nämligen
småningom funnit, att verkets nät kunde stå sig i konkurrensen
utan dylikt ingripande. Det var huvudsakligen endast i Stock-
holm med omnejd, som de största svårigheterna mötte på
grund av de enskilda bolagens stora försprång. Det var också
här, som kungörelsen kunde tjäna telegrafstyrelsen till ett stöd
i dess förhandlingar med det sig kraftigt utbredande Allmänna
Bolaget (närmare härom, se sid. 23 ff.).

År 1883 påbörjades statens telefonnät i Skåne, i det Bell-
bolagets nät i Malmö inköptes och Lunds nät nyanlades; de
båda näten förbundos sinsemellan med dubbelledning. Samma
år grundlades även Luleånätet. År 1884 inlöstes nätet i Lands-
krona och anlades centraler i Eslöv och Trälleborg med veder-
börliga förbindelseledningar. Under åren 1885—1888 till-
kommo ett omfattande nät i Bohuslän, centraler i Hälsingborg
och Umeå och ett tjugutal andra nya stationer, samt anlades
över ett trettiootal förbindelseledningar och inköptes såväl Bell-

¹⁾ Den senaste formuleringen är given i kungörelse den 6 juli 1906
med en modifiering av den 26 april 1918.

bolagets som den därmed år 1883 konkurrerande Allmänna Telefonföreningens nät i Göteborg och trakten däromkring.

En vändpunkt i den svenska telefonrörelsens historia bildar år 1888. Då koncipierades nämligen den stora planen för förverkligandet av ett statligt, landsomfattande, dubbeltrådigt "rikstelefonnät". Den tidigare omhuldade synpunkten, att telefonen innebure en farlig konkurrens med telegrafen, hade nu definitivt skrinlagts. Telefonen i telegrafverkets hand framträdde därmed som ett samfärdsmedel, vilket ifråga om räckvidden var jämförligt med telegrafen och fick en väsentligt ökad betydelse för näringslivet. Planens genomförande började med anläggandet av den första telefonledningen Stockholm—Göteborg; den fullföljdes med byggandet av ledningar Stockholm—Malmö, Göteborg—Malmö, Stockholm—Härnösand, Göteborg—Nässjö o. s. v. samt med anordnande av kortare förbindelseledningar i den mån stationers och abonnenters antal tillväxte och trafikbehovet krävde det. Ett viktigt moment i utvecklingen var Norrbottensnätets sammanbindning år 1898 med det övriga riksnätet genom en ledning Umeå—Piteå. Genom fortsatta inköp av enskilda telefonnät samt nybyggnad av lokala nät och mellanortledningar har sedermera statens telefonnät småningom kommit att omfatta hela riket.

Huru utvecklingen gestaltat sig sedan 1890, således ungefärligen från den tid, då riksnätet började systematiskt genomföras, visa följande jämförande siffror.

	Antal telefonapparater			Telefonledningar ¹⁾ km.		
	Tele- grafv.	tillhörande Sthlms- bol.	Andra ensk.	Tele- grafv.	tillhörande Sthlms- bol.	Andra ensk.
1890	4,947	15,500		12,779	39,800	
1895	22,735	19,600		55,622	38,700	
1900	51,998	29,000		110,986	46,400	3,600
1905	81,994	42,400		166,397	80,798	4,000
1910	128,410	58,470	561	263,452	130,917	1,376
1915	181,222	82,637	1,427	360,156	180,734	4,093
1920	379,512	²⁾ —	1,789	651,352	²⁾ —	4,030
1924	406,643	²⁾ —	1,734	734,839	²⁾ —	4,141

¹⁾ För telegrafverket exkl. men för Sthlmsbol. inkl. reservledningar.

²⁾ År 1918 övertogs Stockholmstelefans nät av telegrafverket.

Tillväxten har sålunda från en blygsam start gått i starkt växande tempo. Redan 1895 var telegrafverkets såväl apparatantal som ledningsnät större än de enskilda företagens och sedan har utvecklingen för statsnätet varit avsevärt snabbare än för de privata.

3.

Den viktigaste konkurrensen för dess egen telefonrörelse fann telegrafverket, såsom tidigare antytts och som av förestående siffror tydligt visas, icke i landsortsföretagen, utan i huvudstadens telefonbolag, framför allt Stockholms Allmänna telefonaktiebolag, vanligen kallat "Allmänna". Detta hade år 1885, således endast två år efter bildandet, 3,164 abonnenter och ett flertal förbindelser till orter utom Stockholm. Inom Allmänna och Bellbolagen tillsammans funnos 4,978 apparater. För jämförelsens skull kan anföras, att telegrafverket i hela riket samtidigt hade 1,255 apparater, samt att Berlin hade 4,248, London 4,193, Paris 4,054, Rom 2,054 och Köpenhamn 1,336, eller för varje 10,000-tal innevånare i Stockholm 232 apparater, och för de övriga huvudstäderna resp. 33 (Berlin), 9 (London), 14 (Paris), 68 (Rom) och 49 (Köpenhamn) apparater.

Sedan anbud gjorts till Allmänna Bolaget rörande övertagande av ett telefontät i Göteborg med omnejd, anhöll bolaget 1888 hos regeringen om rätt att bygga telefonledningar från Stockholm till Göteborg, Malmö och Sundsvall med skyldighet för bolaget att efter fem år mot lösen avstå dessa ledningar till staten. Efter det att telegrafstyrelsen avstyrkt denna framställning, vilken ju skarpt kolliderade med dess egen samma år framlagda plan på ett riksnät, blev den av Kungl. Maj:t avslagen. Genom bolagets försorg erhöles emellertid Mariefred och Västerås telefonledningar i anslutning till bolagets nät i huvudstaden. I Västerås byggdes för därvarande abonnenter de första dubbeltrådiga abonnentledningarna i riket, varjämte bolaget kom i besittning även av det fristående nätet i Jönköping. Från och med början av år 1889 infördes samtrafik med Bellbolaget och år 1890 med rikstelefontätet.

Efter underhandlingar mellan telegrafstyrelsen och bolaget träffades avtal, att bolaget skulle avstå från sina anläggningar utom Stockholm, ett avtal, som godkändes 1891. Bolaget erhöll därigenom för en tid av femtio år koncession på telefonanläggningar till platser, belägna inom 70 kilometers radie från Stockholms Stortorg. Bolaget försålde till telegrafverket utom sina utanför 70-kilometersområdet liggande, till Stockholmsnätet hörande anläggningar, jämväl sina nät i Jönköping och Hälsingland, det förra med 230, det senare med 460 abonnenter. Efter detta påbörjades på allvar ombyggnad av bolagets återstående nät till dubbeltrådigt.

År 1891 inköptes av Allmänna Bolaget Bellbolagets anläggningar inom det åt Allmänna koncessionerade området, med undantag av den på Östermalm i Stockholm belägna anläggningen, där Bellbolaget fortsatte sin verksamhet med bostadstelefoner, vilka fingo fri samtrafik med Allmänna Bolagets nät. Vidare inköpte Allmänna det enskilda Värmdönätet. Där emot lyckades det bolaget icke att komma i besittning av näten i Uppsala, Norrtälje och Gnesta, vilka i stället såldes till telegrafverket. Bolaget lät emellertid på dessa orter anlägga egna nät.

Telegrafstyrelsen uppsade 1900 det år 1890 ingångna samtrafiksavtalet och föreslog nytt dylikt avtal på basis av fri samtrafik mellan telegrafverkets och de enskilda näten. Något dylikt avtal kom emellertid på grund av bolagens avvisande hållning ej till stånd. I stället inleddes under år 1901 underhandlingar rörande statsinlösen. Ett avtal uppsattes, vilket tillstyrktes av tillkallade sakkunniga och föranledde, sedan det godkänts av Kungl. Maj:t, proposition till 1902 års riksdag. Förslaget motiverades av telegrafstyrelsen med bl. a. följande skäl. Bolagen hade avvisat telegrafstyrelsens förslag om avgiftsfri samtalsutväxling mellan näten. Under sådana förhållanden vore, för att nå denna för allmänheten viktiga fria samtrafik, statens övertagande av bolagens nät den bästa utvägen. Staten, som stödde rikstelefonväsendet med anslag och lån till stora belopp, borde icke tillåta privatkonkurrens på detta om-

råde. Nationalekonomiskt sett vore de dubbla institutionerna för samma ändamål — med dubbla förbindelse- och abonnent-ledningar, dubbla stationer o. s. v. — onödiga och olämpliga. Enhetlighet behövde införas med avseende på taxorna för statens telefonväsende, men kunde icke genomföras, så länge de enskilda stockholmsnäten ej vore i statens hand. Någon för utvecklingen nyttig konkurrens innebure dessa näts existens icke; de viktigaste förbättringar, som tillkommit sedan telegrafverket börjat med telefonverksamhet, hade genomförts på telegrafverkets initiativ. Priset för bolagens nät skulle utgöra omkring 12,8 milj. kr., vartill skulle komma för fastigheterna i Stockholm omkring 1 milj. kr. Propositionen avlogs emellertid av riksdagen. De huvudsakliga avslagsskälerna voro, att olägenheterna av de dubbla näten icke syntes äga den betydelse, man velat tillmäta dem, och att allmänhetens intressen vore tillräckligt väl tillgodosedda med existerande fördelar. Konkurrensen kunde visserligen icke fränkännas all betydelse, men å andra sidan ej heller anses i avsevärd grad inkräkta på det ekonomiska resultatet av rikstelefonens verksamhet. Slutligen syntes även köpeskillingen väl hög och den beräknade avkastningen tvivelaktig.

Sedan nya förhandlingar om samtrafik upptagits men ånyo strandat, bröts samtrafiken år 1903. För att nödtorftigt afhjälpa de största olägenheterna härav träffades överenskomelse mellan telegrafstyrelsen och bolagen om anordnande av en förmedlingsanstalt i Stockholm för överförande av meddelanden mellan rikstelefonen och bolagens nät, den s. k. "överföringen". Vidare förhandlingar om samtrafik ha efter denna tid icke förekommit — åtminstone inga, som resulterat i praktiska resultat.

Ett nytt förslag till köpe- och bytesavtal med bolagen uppgjordes år 1904. Detta innebar, att huvudstaden och området däromkring uppdelades i två särskilda områden, av vilka telegrafverket och bolagen för telefonrörelsens framtida bedrivande skulle erhålla var sitt. Avtalet vann, om ock med vissa modifikationer, Kungl. Maj:ts godkännande och proposition

avläts till 1904 års riksdag. Ej heller detta regeringsförslag lyckades emellertid tillvinna sig riksdagens bifall. Det vore enligt dess mening olämpligt att binda staten för upprätthållande av vissa taxor inom området, då möjligheterna till förändringar med avseende på rikstelefonväsendet och dess utveckling icke kunde lämnas obeaktade. Avtalet skulle medföra ett statens beroende av bolagen, varur staten kunde komma endast genom inlösen av bolagens nät.

Vid nya förhandlingar angående ordnandet av huvudstadens telefonväsende föreslogs från bolagens sida ett byte i riktning av 1904 års förslag, dock med den modifikation, att områdena skulle delas på sådant sätt, att någon kontant mellanavgift ej skulle behöva ifrågakomma. Med hänsyn till skälen för statsmakternas avslag på närmast föregående förslag om uppgörelse kunde telegrafstyrelsen dock icke godkänna detta förslag. Efter långvariga förhandlingar enades de olika förvaltningarna däremot om ett avtal, enligt vilket bolagen skulle till telegrafverket försälja samtliga telefonanläggningar i Stockholm och trakten däromkring, och undertecknades år 1906 preliminärt kontrakt angående ett dylikt köp. I sin framställning till Kungl. Maj:t om köpets godkännande åberopade telegrafstyrelsen de förut angivna skälen samt betonade dessutom de svårigheter, som vore en följd av Stockholms stadsfullmäktiges dåvarande avvisande ställning till telegrafverkets rätt att nedlägga telefonkablar i gatorna, varjämte obefintligheten av den i riksdagen såväl som i pressen framhållna fördelen av konkurrensen påvisades. Köpesumman var denna gång för nätet omkr. 15,2 milj. kr. och för fastigheterna omkr. 1,4 milj. kr. Proposition i ärendet blev avlåten och statsutskottet, som fann skälen för inköpet övertygande, tillstyrkte dess godkännande. Första kammaren biföll också förslaget, men andra kammaren avslog det och propositionen blev därefter vid gemensam votering avslagen. Under diskussionen i riksdagen hade anförts bl. a., att priset vore för högt och kalkylerna över räntabiliteten osäkra, samt att frågan vore av lokal betydelse, utan riksintresse, ävensom att konkurrensen vore fördelaktig för

allmänheten och att det vore lämpligt med ett stort privat nät i huvudstaden, under det att staten hade hand om det övriga telefonnätet i riket.

År 1907 konstituerades Aktiebolaget Stockholmstelefon, som inköpte och från år 1908 övertog såväl Allmänna Bolagets som Bellbolagets nät i Stockholm med omnejd. Den åt Allmänna Bolaget meddelade koncessionen överflyttades efter hemställan på det nya bolaget. Intill den 1 juli 1918 har detta bolag sedan vid sidan av rikstelefonen utövat verksamhet inom det ovan angivna 70-kilometersområdet omkring Stockholm.

År 1918 stundade slutligen uppgörelsen mellan telegrafverket och Stockholmstelefon. Nämnda år gjorde telegrafstyrelsen framställning till Kungl. Maj:t om godkännande av ett med bolaget träffat avtal angående försäljning till telegrafverket av bolagets samtliga telefonanläggningar samt fastigheter. Telegrafstyrelsen rekapitulerade härvid de skäl, som 1902 och 1906 andragits för och emot ett inköp av de enskilda telefonnäten. Särskilt framhöll styrelsen ånyo nödvändigheten för staten att övertaga det enskilda telefonnätet i och omkring Stockholm för att inom rikstelefonnätet genomföra enhet och likformighet beträffande villkoren för dess begagnande. Sedan frågan senast varit föremål för statsmakternas behandling, hade telegrafstyrelsen med biträde av tillkallade sakkunniga utarbetat ett telefonreglemente (jfr sid. 53), avsett att förläna större enhetlighet åt rådande telefonförhållanden. Under detta arbetes gång hade oupphörligen och tydligt framträtt de olägenheter och orättvisor, som skulle uppstå, därest de gemensamma bestämmelserna icke komme att tillämpas även inom 70-kilometersområdet omkring Stockholm. Detta hade också av telegrafstyrelsen vid framläggande av det utarbetade förslaget till telefonreglemente betonats. Önskan att för hela rikets telefonväsen vinna fullständig enhetlighet föranledde telegrafstyrelsen nu att en tredje gång framlägga förslag till övertagande av det enskilda telefonnätet, detta enär ingen annan framkomlig väg finnes. Möjligheten att telefonreglementet utan vidare skulle tillämpas även inom Stockholmsregionen vore nämligen fullständigt ute-

sluten, då genom en sådan anordning rikstelefonen mycket snart skulle se sina abonnenter inom området minskas till det fåtall, vilkas interurbana samtalsmängd gjorde det nödvändigt för dem att hålla en telefon på de villkor, som gällde för det övriga landet. Så länge det privata nätet funnes kvar med förmånerna oförändrade, skulle den allmänhet, som hade föga behov av rikssamtal, hellre söka abonnemang hos bolaget. Därigenom skulle det privata nätet bliva allenahärskande inom Stockholm med omnejd och rikstelefonen skulle nedsjunka till att vara endast en interurbanstation för Stockholm. Tidpunkten vore emellertid nu för sen att låta rikstelefonen i dess Stockholmsnät skjutas undan för ett privat lokalnät, ty i rikstelefonens lokalnät låge över 18 milj. kr. nedlagda, som aldrig lämnat vederbörlig ränta och under de sista åren till och med visat underskott. Att ovannämnda starkt reducerade abonnentstock skulle kunna förränta dessa miljoner vore otänkbart, även om den ifrågasatta förhöjningen av taxorna skulle inträda. Enda utvägen vore ett inköp av det enskilda telefonnätet för ett sådant pris, att det i statens hand gäve skälig avkastning. Därigenom skulle ekonomin inom rikstelefonnätet i stockholmsområdet kunna stärkas, så att detta bleve räntebärande, och på samma gång skulle området kunna flyttas från sin undantagsställning och samordnas med landets övriga städer och bygder. Utöver dessa synpunkter, som talade för ett övertagande av det privata telefonnätet, framhöllos av telegrafstyrelsen även vissa andra, som mera direkt hänförde sig till de under dåvarande förhållanden (våren 1918) framträdande svårigheterna att erhålla material för telefonanläggningar och deras underhåll. Slutligen belystes rikstelefonnätets i Stockholmsområdet dåliga ekonomiska ställning. Under åren 1911—1915 varierade inkomsten på detta nät mellan 0,57 och 1,47 % på det i nätet nedlagda kapitalet, utom under år 1914, då hela överskottet var endast kr. 718:—. År 1916 visade en brist på 1,26 % och för år 1917 steg underskottet till omkr. kr. 600,000:—. Det under sistnämnda år i medeltal disponerade kapitalet var 18,143,000 kr. och med dåvarande statsränta, 5,1 %, måste förlusten beräknas

till 1,525,000 kr. Den av 1902 års riksdag uttalade förmodan, att man icke syntes behöva befara, att konkurrensen skulle i avsevärd grad inkräkta på det ekonomiska resultatet av rikstelefonens verksamhet, hade sålunda visat sig vara alltför sangvinisk. En höjning av rikstelefonens taxor till likhet med det enskilda nätets skulle med det betydande försprång, som detta sedan långt tillbaka vunnit, endast resultera i en tillbakagång i antalet rikstelefonabonnemang. Räknade man med möjligheten att småningom i utvecklingen hinna fatt privatnätet, måste man taga sikte på en avsevärt lång tid, innan man vore framme vid målet. De av telegrafstyrelsen anförda siffrorna syntes peka på, att denna utväg sannolikt även skulle bliva oerhört dyrbar.

Det kontrakt, som preliminärt upprättades mellan telegrafstyrelsen och bolaget, upptog en köpesumma per apparat av 404 kr. (mot 393 kr. enligt 1902 års och 361 kr. i 1906 års avtalsförslag). Det bokförda värdet för rikstelefonnätet inom 70-kilometersområdet var den 1 januari 1918 kr. 347: — per apparat. Bolagets försäljningspris var sålunda högre än värdet på motsvarande del av rikstelefonnätet. Härvid är dock att märka, att i Stockholmsnätet, där kostnaden på grund av det stora antalet apparater var avgörande för priset per apparat inom hela nätet, bolagets nät var färdigbyggt till centralbatteri och med fullständiga kabelledningar till varje lägenhet. Innan telegrafverkets nät inom Stockholm skulle komma i detta skick, vilket var avsett att utföras de närmast följande åren, hade så stora kostnader ytterligare måst nedläggas, att motsvarande värde per apparat i rikstelefonnätet inom 70-kilometerskretsen närmast Stockholm med säkerhet skulle uppgått till samma eller högre belopp än det av bolaget begärda priset. Av detta skäl, och enär de dåvarande högre priserna ej kommit till synes i rikstelefonnätet, då anläggningarna därstädes dittills utförts med inneliggande material till gamla priser, ansågs det sätta priset motsvara valutans och snarare vara för telegrafverket fördelaktigt än tvärtom. Den totala köpesumman, beräknad till c:a 47 milj. kr.,

omslöt jämväl en del fastigheter i och utom Stockholm till ett sammanlagt värde av c:a 4,5 milj. kr.

Kungl. Maj:t förelade ärendet för 1918 års riksdag, och blev förslaget denna gång bifallet.¹⁾

De strävanden, som varit avgörande vid beslutet att inköpa det enskilda telefonnätet i Stockholmstrakten, nämligen att få hela landets telefonväsende ordnat efter enhetliga principer, ha efter köpet hittills resulterat i, att även det förutvarande 70-kilometersområdet omkring Stockholm uppdelats i taxeoråden enligt den för det övriga landet gällande planen samt att abonnemangs- och samtalsavgifter där blivit desamma som för övriga riksabbonnenter.

Genom inköpet av Stockholmstelefon blev telegrafverket faktisk monopolinnehavare även på ledningstelefonens område, trots att, såsom tidigare visats, stödet i lagstiftningen härför i huvudsak saknas. De enskilda nät, som ännu finnas, sakna vid jämförelse med riksnätet betydelse, såsom följande siffror för år 1924 visa.

	Tillhörande	
	Telegrafverket	Enskilda ²⁾
Antal centraler och växelstationer	3,395	40
„ telefonapparater	406,643	1,734
Telefonledningar, km.	734,839	4,141

4.

Telefonförbindelserna mellan Sverige och utlandet ha i olikhet med en del av de internationella telegrafförbindelserna anlagts helt och hållet av de intresserade statsförvaltningarna. Med *Norge* kom den första förbindelsen till stånd år 1893 över

¹⁾ Det sålunda övertagna telefonnätet omfattade 6 stationer inom och 181 stationer utom Stockholm. Stolplinjernas längd utgjorde 3,047,1 km. och kablarnas 581,0 km. Förbindelseledningarna (riks- och landsledningarna) uppgingo till 26,779 km. och lokalledningarna hade en sammanlagd längd av 128,246 km. i bruk tagna ledningar. Antal samtalsapparater var 105,720. De i köpet ingående fastigheterna voro till antalet 18, därav 10 (inkl. 3 å ofri grund) inom Stockholm och 8 utanför.

²⁾ Häri ej inräknade de enskilda järnvägarna, liksom statsjärnvägaras telefonnät ej heller medtagits i denna tablå.

Karlstad till Kristiania, och senare ha ytterligare ledningar dragits över ett flertal gränsorter. Med *Danmark* öppnades telefonförbindelse på tvenne reservtrådar i en av telegrafkablarne år 1893; år 1902 nedlades en särskild telefonkabel med tvenne ledningar mellan Hälsingborg och Hälsingör. Senare ha ytterligare kablar nedlagts, så att för närvarande inalles 16 dubbelledningar kunna användas för telefontrafiken över Sundet. Till *Tyskland* utsträcktes trafiken först år 1903 och samtalen fördes då via danska ledningar. Direkt telefonförbindelse Sverige — Tyskland över en kabel mellan Skåne och Rügen kom till stånd år 1919 och år 1921 utlades ytterligare en kabel mellan Sverige och Tyskland. Över denna väg, där antalet disponibla dubbelledningar är 8, kunna samtal mellan betydligt större områden av de båda länderna än förut äga rum, och trafiken kommer att ytterligare utvidgas, så snart erforderliga landledning och apparater blivit anskaffade. Slutligen öppnades år 1920 en telefonledning mellan Haparanda och Torneå, vilken äges delvis av svenska, delvis av finska staten och varigenom samtrafik mellan svenska rikstelefonnätet och vissa enskilda nät i *Finland* åstadkommits.

Över Sveriges telegraf- och telefontät befordras numera även en del transitotrafik mellan angränsande länder.¹⁾

5.

Vid anläggningen av stolplinjer har telegrafverket givetvis icke alltid kunnat följa järnvägar eller allmän landsväg, utan har därvid ofta enskild mark måst tagas i anspråk för stolparnas eller kabelhusens placering. Likaså måste vid lokalnätens utbyggande ofta abonnentledningar och kablar framdragas över eller under mark, tillhörig kommuner eller enskilda, och delvis även över hustaken. Vid de förhandlingar, som i sådana ärenden förts mellan telegrafverket och markägarna och vid vilka telegrafverket icke haft någon gynnad ställning framför en pri-

¹⁾ Rörande de angående telefontrafiken träffade internationella avtalen, se i det föregående ang. telegramavtalen.

vat underhandlare, har i regel överenskommelse utan stridigheter träffats, och det är sannolikt, att det svenska telegrafverket för framförandet av sina stolplinjer, åtminstone under de första decennierna av sin tillvaro, i detta avseende haft avsevärt mindre svårigheter och sluppit undan med mindre kostnader än de flesta utländska, vare sig stats- eller privata förvaltningar, där icke expropriationsprinciper tillämpats.

Vid nedläggning av telefonkablar i städernas gator har det dock förekommit, att villkor ställts och ersättningar fordrats, vilka icke kunnat antagas av telegrafverket. Kabelnedläggningen i Stockholm började år 1891 och fortsatte under 1892 i kraft av en överenskommelse, träffad mellan telegrafverket och staden. Då inträffade emellertid, att stadens myndigheter utfärdade sådana ordningsföreskrifter för elektriska inrättningar i Stockholm, att telegrafstyrelsen ansåg dem icke kunna efterlevas av verket. Det hela innebar, att statens telefonverksamhet skulle göras beroende av kommunal koncession, som i vissa fall kunde återtagas, och att statsmakernas beslut i dessa ämnen i visst hänseende skulle kunna göras utförbara genom kommunalt veto. Telegrafstyrelsen fann sig då föranlåten avbryta arbetet med kabelnedläggningen och vända sig till Kungl. Maj:t med anhållan om rätt att, i den ordning expropriationslagen stadgade, få nedlägga telefonkablar i de gator, för vilka stadsfullmäktige redan lämnat medgivande härom mot tidigare överenskomna villkor. Genom ytterligare förhandlingar mellan staden och telegrafstyrelsen ha emellertid sedan antagliga överenskommelser kommit till stånd utan expropriationsvägens anlitan.

Svårigheter framträdde även i andra samhällen, men efter hand ha överenskommelser träffats på alla orter, där nätens omfattning gjort nedläggningen i jorden erforderlig. Villkoren ha varierat, och ersättningen från telegrafverkets sida utgått med olika, understundom högst avsevärda belopp.

För framdragandet av ledningarna inom samhällen är telegrafverket ofta nödsakat att på hustaken placera stativ för trådarnas uppbärande eller fästen för luftkablarna. I synnerhet

erfordras rätt stora och tunga stativ vid utgreningen av abonnentledningarna från kablarna, vare sig dessa äro framdragna i luften eller i jorden. Det förekommer, att husägare vägra telegrafverket rätt att uppsätta telefonstativ, även om i huset finnas en mängd abonnenter, och ofta uppstå svårigheter och kostnader för telegrafverket genom uppsägning av kontrakten rörande dylika fästen. Som regel kunna dock antagliga överenskomelser träffas. Ersättningen för takupplåtelsen har emellertid under de senare åren undergått en väsentlig förhöjning. För ett tiotal år sedan kunde telegrafstyrelsen föreskriva, att vid avtal om takstativ ersättningen skulle utgå med 25 öre per år och isolator, som stativet vore avsett att uppbära — numera utgår i regel fyrdubbla denna ersättning.

KAP. II.

TRAFIKEN OCH EKONOMIEN.

A. Nät, stationer, apparater.

1.

Vid 1924 års utgång var telegrafverket ägare till ett nät av stolplinjer och kablar med en sammanlagd längd av 43,691 km. Den totala banlängden för rikets samtliga järnvägar var vid samma tidpunkt 15,551 km., varav 5,880 km. kommo på statsbanorna. Med avseende på arten av de på telegrafverkets stolplinjer upplagda och i kablarna inneslutna ledningarna fördelade sig anläggningarna på följande sätt:

	Stolplinjer km.	Kablar km.	Summa km.
Med enbart telefonledningar	28,230,5	2,248,7	30,479,2
„ „ telegrafledningar	2,133,6	430,3	2,563,9
„ både telefon- och telegraf- ledningar	9,932,5	715,3	10,647,8
Summa	40,296,6	3,394,3	43,690,9

De i nätet ingående ledningarna utgjordes av 46,620 km. telegrafledningar och 734,839 km. telefonledningar med en sammanlagd trådlängd av över 1,500,000 km., representerande en trådlinje, som kan viras 37 gånger kring jordens ekvator. Telefonledningarna utgöras av lokaledningar, som bilda de lokala näten, landsledningar, som förbinda stationer inom samma taxedområde med varandra, och riksledningar mellan skilda taxedom-

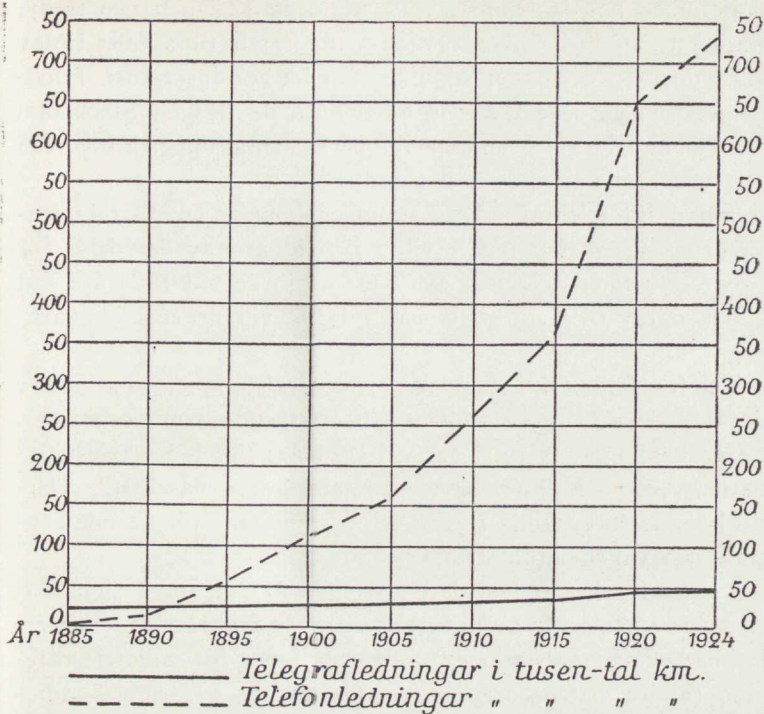
råden. De tre slagen av ledningar motsvara de tre slagen av trafik: lokalsamtal, landssamtal och rikssamtal. Av lokalledningar funnos vid 1924 års slut 443,868 km., varav 443,127 km. dubbeltrådiga och 741 km. enkeltrådiga. Av landsledningar funnos 102,219 km., varav 98,924 km. dubbel- och 3,295 km. enkeltrådiga. Riksledningarna utgjorde 188,752 km., varav 188,438 km. dubbel- och 314,341 km. enkeltrådiga. Utom de av dessa ledningar bildade ursprungliga förbindelserna funnos 32,407 km. "dupliceringar", d. v. s. sådana anordningar, där tre samtal kunna framföras samtidigt på två ledningar, och 10,458 km. telegraftransformeringar, d. v. s. telefonledningar, så anordnade att de samtidigt kunna användas för både telefoning och telegrafering.

Utvecklingen från år 1885, då telefonanläggningarna först nått över begynnelsestadiet, framgår av nedanstående tablå.

	Stolplinjer och kablar 1,000 km.	Telegraf- ledning 1,000 km.	Telefon- ledning 1,000 km.
1885	9,0	21,0	2,2
1890	11,5	23,1	12,8
1895	15,5	24,6	55,6
1900	21,0	28,0	111,0
1905	25,0	29,7	166,4
1910	27,5	32,2	263,5
1915	32,1	35,0	360,2
1920	38,7	44,3	651,4
1924	43,7	46,6	734,8

Den oerhörda ökningen av telefontätet, som tidigare berörts (jfr sid. 21), belyses klart av dessa siffror. Efter en tioudubbling från 1890 till 1900, nås ytterligare mer än en tredubbling fram till tiden för Stockholmstelefons övertagande (1918), varigenom en ny fördubbling åvägabringas. I jämförelse härmed är telegrafnätets och linjernas tillväxt obetydlig. Grafiskt ter sig utvecklingen på följande sätt:

Telegraf- och telefontätens tillväxt åren 1885—1924.

Det sålunda beskrivna linje- och ledningsnätet förmedlar telegraf- och telefontrafik till och från telegrafverkets stationer. Dessa äro av tre slag, telegrafstationer, telefonstationer och radiostationer. På varje större ort finnas vanligen både telegraf- och telefonstation, i regel förlagda till samma byggnad och under gemensamt befäl (undantag Stockholm och Göteborg).

Telegrafstationerna äro dels självständiga stationer, av vilka år 1924 funnos 145, dels tre slag av understationer för telegrambefordran: filialstationer, telegramexpeditioner och telegraminlämningsställen. De självständiga telegrafstationerna indelas med hänsyn till expeditionstiden i tre klasser, av vilka den första omfattar stationer med tjänstgöring dag och natt

(Stockholm, Göteborg, Malmö och Sundsvall), den andra stationer med hel dagstjänst, vilka utgjorde 124, och den tredje stationer med inskränkt dagstjänst, utgörande till antalet 17, av vilka dock en del under sommartiden ha hel dagstjänst. Filialstationerna voro år 1924 till antalet 22, de flesta i Stockholm och Göteborg. Telegramexpeditionernas antal uppgick till 1,425 och telegraminlämningsställena till 58.

Till dessa telegrafverkets stationer komma emellertid järnvägarnas telegrafstationer, vilka jämväl äro av betydelse för telegramtrafiken. Dylika stationer utgjorde vid 1924 års slut 1,916, därav 619 vid statens och 1,297 vid de enskilda järnvägarna.

Telefonstationerna uppdelas i centralstationer samt under dessa lydande växelstationer och fristående samtalsstationer. Centralstationernas antal var vid 1924 års slut 145, växelstationernas 3,250 och de fristående samtalsstationernas 1,042. Därtill kommo 40 enskilda (bolag och föreningar) tillhörande central- och växeltelefonstationer.

Telegrafverket ägde vidare vid 1924 års utgång 1 signalstation för signalering av telegram till eller från fartyg (lotsverket hade 2 sådana stationer), 8 kuststationer för radiotelegrafering (andra statens organ ägde tillsammans 6), samt 2 radiopejlingsstationer. Ombord å fartyg funnos slutligen 282 radiotelegrafstationer, därav 51 på krigsfartyg och 231 på andra fartyg. Av de senare voro 221 avsedda för privat och 10 för allmän korrespondens. Det övervägande antalet av de ombord å handelsfartyg installerade radiostationerna uthyras av telegrafverket.

2.

De till telegrafverkets telefontnät anslutna samtalsapparaterna utgjorde vid 1924 års utgång 406,643, nämligen

Abonnerade samtalsapparater	394,632
Allmänna samtalsapparater (icke abonnerade)	6,616
Samtalsapparater för tjänstebruk	5,395

Summa 406,643

Samtalsapparaternas fördelning på de olika länen framgår av följande tabell, där även antalet apparater per 1,000 innevånare samt siffror för folkmängdstätheten medtagits.

Län	Antal samtalsapp. ¹⁾	Antal samtalsapp. ¹⁾ pr 1,000 inv.	Innevånare på kvkm. land
Stockholms stad	109,024	248,4	3,327
Stockholms	23,665	91,5	35
Malmöhus	42,518	85,1	106
Göteborgs och Bohus..	34,817	79,3	90
Uppsala	8,878	63,5	27
Östergötlands	17,598	56,8	31
Västmanlands	9,435	56,6	26
Kristianstads	13,735	56,3	39
Södermanlands	10,447	54,3	31
Örebro	11,430	51,3	26
Gävleborgs	13,529	49,1	15
Hallands	7,282	48,6	31
Kopparbergs	11,610	45,6	9
Västernorrlands	12,263	45,1	11
Jämtlands	5,920	43,4	3
Värmlands	11,475	42,4	15
Jönköpings	9,619	41,7	22
Blekinge	5,873	39,6	51
Kalmar	9,169	39,6	21
Skaraborgs	9,081	36,9	31
Älvsborgs	11,141	36,0	26
Norrbottnens	6,499	34,3	2
Gotlands	1,711	30,1	18
Västerbottnens	5,771	29,9	4
Kronobergs	4,153	26,2	18
Hela landet	406,643	67,4	15

¹⁾ Uppsatta i telegrafverkets telefonnät.

För de sju till folkmängden största städerna framgår telefon-tätheten av följande siffror.

	Antal samtalsapp. ¹⁾	Antal samtalsapp. ¹⁾ pr 1,000 inv.	Antal innevånare
Stockholm ²⁾	102,829	270,2	380,503
Göteborg ³⁾	27,963	121,8	229,638
Malmö	14,291	123,0	116,144
Norrköping	5,941	99,2	59,917
Hälsingborg	5,457	108,1	50,484
Gävle	4,465	114,4	39,018
Örebro	4,959	136,5	36,323

Antalet telegrafverket tillhöriga samtalsapparater var sålunda, såsom av den första av dessa tablåer framgår, i förhållande till landets folkmängd vid 1924 års slut, i genomsnitt per 1,000 innevånare 67,4. Största relativa antalet hade, såsom naturligt är, Stockholm, där siffran var 248,4 för hela huvudstaden och 270,2, om de glesare befolkade stadsdelarna Bromma och Brännkyrka undantagas. Länens gruppering följer icke folktätheten — visserligen komma Malmöhus- och Göteborgslänen högt i skalan, men strax efter följa så relativt folkfattiga län som Uppsala och Västmanlands, medan Blekingelänet, som har tredje plats i folktäthet, kommer med en telefonfrekvens, vida underlägsen så folktomma län som Jämtlands och Kopparbergs.

Apparatförekomsten inom de största städerna i riket tyder — om Stockholm undantages — på en ganska stor jämnhet: siffran rör sig kring 100 apparater per 1,000 innevånare. Jämföras alla städer med landsbygden, finner man, att de förras medeltal blir 143,4, de senares 33,8.

Vill man jämföra telefonens utbredning i Sverige med dess utbredning inom andra länder, bör ovan angivna antal samtalsapparater utökas med apparater, som tillhöra enskilda telefonföretag, samt kommunala nät och järnvägar. Dessas antal ut-

¹⁾ Uppsatta i telegrafverkets telefonnät.

²⁾ Utom Bromma och Brännkyrka församlingar. Medräknas dessa, utgör promilletalet 248,4.

³⁾ Inkl. Örgryte församling.

gjorde vid 1924 års slut 11,675. Hela antalet inom landet i bruk varande samtalsapparater var sålunda 418,318. I förhållande till innevånarantalet motsvarar denna siffra 69,3 apparater per 1,000 innevånare eller en apparat på var 15:de individ. Senaste utländska uppgifter, avseende 1922 års utgång, återgivas här nedan.¹⁾

Länder	Antal innevånare per apparat	Antal apparater per 1,000 innev.
Förenta Staterna	8	131
Kanada	10	104
Danmark	12	82
Nya Zeeland	13	79
Sverige	15	66
Norge	17	60
Australien	21	48
Schweiz	23	43
Tyskland	30	33
Nederländerna	37	27
Storbritannien	45	22
Finland	48	21
Österrike	50	20
Belgien	77	13
Frankrike	77	13
Ungarn	111	9
Tjeckoslovakien	167	6
Syd-Amerika	200	5
Polen	250	4
Spanien	250	4
Italien	333	3
Portugal	333	3
Rumänien	500	2
Asien	2,000	0,5
Afrika	2,500	0,4
Hela världen	77	13

¹⁾ De flesta av här angivna uppgifter om telefonfrekvensen i olika länder och städer äro hämtade ur en av American Telephone and Telegraph Company utgiven världsstatistik.

Näst efter Förenta Staterna med 131 apparater per 1,000 innevånare komma sålunda Kanada, Danmark och Nya Zeeland med resp. 104, 82 och 79 apparater. Femte platsen innehaves av Sverige med 66 apparater. Av tablån framgår vidare, huru anmärkningsvärt ringa det relativa antalet apparater är i sådana högt utvecklade stater som Storbritannien (22 apparater), Frankrike (13 apparater), Belgien (13 apparater) o. s. v.

Bland storstäder intager Stockholm första rummet i Europa och överträffas endast av Omaha i Förenta Staterna. Nedanstående approximativa siffror rörande antalet apparater per 1,000 innevånare visa ställningen vid 1922 års slut:

Omaha	280	Köpenhamn	145
Stockholm	276	Kristiania	125
San Francisco	252	Zürich	108
Minneapolis	242	Berlin	93
Chicago	223	Haag	70
Toronto	192	Paris	63
New York	182	London	51

Frågar man efter orsakerna till telefonväsendets olika utveckling i skilda länder, sådan denna närmare belysts i förut anförda siffror, måste man givetvis först och främst söka dem i olika förmögenhets- och inkomstförhållanden, i näringslivets olika natur och utveckling. Ett land med uppdriven industri och handel måste ha större behov av telefon än ett med företädesvis åkerbrukande befolkning. Är tävlingen inom det förre landet dessutom på sagda områden så intensiv som exempelvis i vissa delar av Förenta Staterna, bidrager detta livligt till utveckling av telefonförbindelserna.

Den kulturella ståndpunkten i allmänhet utgör ock en viktig faktor för denna utveckling. Inom Förenta Staterna exempelvis är det icke i New York man finner det största antalet telefoner i proportion till folkmängden, utan i västern, där procenten av analfabeter, utlänningar och färgade är minst. "Brist på bildning", säger en amerikansk telefonman, "har ett

märkbart inflytande på vårt abonnentantal. Vita, födda utom, och svarta, födda inom landet, begagna icke telefon.”

Att folkmängden per ytenhet icke spelar den avgörande roll, man hittills ofta hört uppgivas, visas av förut nämnda siffror för Sverige.

Tillväxten av antalet apparater i svenska telegrafverkets telefonnät sedan år 1881 åskådliggöres av följande tablå.

År	Antal samtals- apparater	Antal apparater pr 1,000 innev.
1885	1,255	—
1890	4,947	1,0
1895	22,735	4,5
1900	51,998	10,1
1905	81,994	15,5
1910	128,410	23,3
1915	181,222	31,7
1920	379,512	64,3
1924	406,643	67,4

B. Trafiken.

1.

Omfattningen av den telegramtrafik, som befordras över telegrafverkets ledningar, framgår av följande uppgifter för år 1924.

Antalet befordrade, taxerade telegram utgjorde inalles 6,262,496. Dessa fördelade sig på de olika huvudslagen av telegram på följande sätt:

Inländska	2,688,897
Utländska terminaltelegram ¹⁾	
Från Sverige till utlandet	1,155,284
Från utlandet till Sverige	1,246,925
Transittelegram	1,171,390

¹⁾ Telegram från Sverige till viss ort i utlandet eller från utlandet till viss ort i Sverige.

Utvecklingen av telegramtrafiken från verkets tillblivelse be-
lyses av följande tablå.

åriligen	Taxerade telegram (milj.)				
	u t l ä n d s k a				
	inländska	från Sverige	till Sverige	via Sverige	S:a
1857—60	0,13	0,01	0,02	0,01	0,17
1861—65	0,16	0,03	0,03	0,02	0,24
1866—70	0,32	0,07	0,07	0,05	0,51
1871—75	0,55	0,12	0,12	0,07	0,86
1876—80	0,57	0,15	0,16	0,08	0,96
1881—85	0,61	0,20	0,22	0,14	1,17
1886—90	0,72	0,25	0,29	0,18	1,44
1891—95	0,94	0,33	0,36	0,22	1,85
1896—1900	1,11	0,40	0,44	0,33	2,28
1901—05	1,27	0,47	0,54	0,40	2,68
1906—10	1,59	0,59	0,69	0,71	3,58
1911—15	2,10	0,87	0,95	1,20	5,12
1916—20	3,97	1,29	1,27	1,01	7,54
1920	4,33	1,60	1,60	0,88	8,41
1921	3,39	1,29	1,30	0,85	6,83
1922	2,92	1,21	1,23	0,97	6,33
1923	2,76	1,16	1,22	1,12	6,26
1924	2,69	1,15	1,25	1,17	6,26

Tillväxten i telegramtrafiken har sålunda fortskridit i relativt jämn takt ända till tiden omkr. 1905, då stegringen blir avsevärt starkare. Under krisåren går kurvan för de inländska telegrammen häftigt i höjden och når sin kulmen 1919 med 4,62 milj. telegram för att därefter starkt sjunka och år 1924 nå ned till 2,69 milj. Den utländska trafiken, där antalet telegram till och från Sverige i regel förekommer till ungefärligen samma antal, stördes under kriget av olika hinder, steg dock hastigt från 1913 till 1915, men sjönk därefter och nådde sin hittillsvarande högsta siffra år 1920 med 4,08 milj. Därefter har en regress ånyo inträtt, liksom för de inländska telegrammen, sammanhängande med näringslivets depression.

Bland de taxerade telegrammen förekommo år 1924 särskilda slag av telegram i nedanstående omfattning.

	Inländska	Fr. Sverige till utl.	Till Sverige fr. utlandet	Summa
Statstelegram	55,970	14,760	6,966	77,696
Ittelegram	14,149	59,088	52,938	126,175
Telegram m. bet. svar..	36,986	28,572	13,524	79,082
Kollationerade telegram	5,611	192	768	6,571
Telegram med mottag- ningsbevis	1,775	1,344	366	3,485
Telegrampostanvisn. ..	67,011	3,241	1,889	72,141
Presstelegram	364	4,899	20,029	25,292
Lokaltelegram	469,631	—	—	469,631
Järnvägstelegram (be- fordrade å både stats- och järnvägstelegraf ¹⁾)	154,637	8,250	6,595	169,482

Genom samarbete med systerverken, posten och statens järnvägar, och med enskilda järnvägar och enskilda telefonföretag, men först och sist med hjälp av sitt eget telefontät, har telegrafverket utsträckt möjligheten att befordra telegram långt utöver den, som dess egna telegrafledning och telegrafstationer i egentlig mening betinga. Telegram kunna inlämnas till befordran vid såväl statens som enskilda järnvägars stationer för att av telegrafverket vidarebefordras, och telegrambefordran i motsatt riktning äger likaledes rum (antalet dylika telegram är betydande, såsom av förestående tablå framgår). Telegram kunna vidare insändas med posten till telegrafstationen och på samma sätt utsändas därifrån till adressaten, i de fall då avstånd eller andra förhållanden icke lämpliggöra den direkta utbäringen. Slutligen är varje abonnerad telefonapparat i viss mening en fullständig telegrafstation, i det telegram under vissa förutsättningar kunna såväl därifrån insändas till som mottagas från en telegrafverkets telegrafstation. Hela denna gren av trafiken har jämte övriga repetitioner under år 1924 givit anledning till

¹⁾ Därav 86,357 inlämnade på telegrafverkets och 68,280 på järnvägsstationer.

ej mindre än 8,598,923 expeditioner från telegrafpersonalens sida.

Ett särskilt slag av telegram utgöres av dem, som utskrivas på s. k. lyxblanketter, för vilka uppbäres en extra avgift, som till 3/7 tillfaller telegrafverket, men i övrigt fördelas mellan Svenska nationalföreningen mot tuberkulos och Svenska vanförelanstalterna. Under år 1924 försåldes 1,397,394 lyxblanketter och utbetalades av inkomsten härför till tuberkulosföreningen 386,679 kr. och till vanförelanstalterna 12,576 kr.

Radiotelegraftrafiken har under år 1924 omfattat följande antal telegram:

Vid svenska kuststationer:

Taxerade radiotelegram, utväxlade med fartyg på havet	19,821
Taxerade radiotelegram, utväxlade med utländska fasta radiostationer	176,265
Vid pejlingsstationerna utförda radiopejlingar	1,198

Vid svenska fartygsstationer:

Taxerade telegram, handlagda av radiostationer ombord å svenska handelsfartyg	32,645
Därav: från station avsända	25,061
till station inkomna	6,597
av station transiterade	987

2.

Telefontrafiken sammansättes dels av samtal, vilka icke beläggas med periodavgift (huvudsakligen samtal utväxlade mot abonnemangavgift), dels av samtal, belagda med periodavgift. En fullständig och fullt tillförlitlig statistik över det förra slaget av samtal skulle betinga avsevärda kostnader, vilka telegrafstyrelsen hittills icke ansett vara av nödvändigheten betingade. Uppgifter om denna trafiks ungefärliga storlek erhållas emellertid genom de periodiska räkningar, som göras för att bestämma abonnenternas abonnemangsklass, och genom specialräkningar

av vissa slag av samtal, som ej medtagas vid räkningen av abonnenternas samtal.

År 1924 utgjorde hela antalet på detta sätt beräknade samtal utan periodavgift approximativt 574 milj. De periodtaxerade samtalen uppgingo samma år till omkr. 36 milj. och motsvarade omkr. 50 milj. taxeperioder om 3 minuter, varav 1,3 milj. perioder för ilsamtal.

Telefontrafikens utveckling sedan 1890-talets början kan avläsas ur följande siffror.

Årligen	Telefonsamtal milj.						
	Samtal utan periodavgift	Samtal med periodavgift			Rikssamtalsperioder å 3 min.	Därav för ilsamtal	
		inländska	utländska	summa		milj.	%
1891—95.....	32,9	0,9	—	0,9	—	—	—
1896—1900...	93,5	2,7	0,03	2,8	—	—	—
1901—05.....	178,3	—	—	—	6,7	0,4	6,0
1906—10.....	293,5	—	—	—	14,8	0,8	5,4
1911—15.....	303,7	19,6	0,3	19,9	21,8	1,2	5,5
1916—20.....	450,7	35,1	0,5	35,6	46,3	6,2	13,4
1921.....	508,3	29,5	0,6	30,1	39,7	1,1	2,7
1922.....	524,0	30,8	0,6	31,4	42,0	0,9	2,1
1923.....	537,8	33,8	0,6	34,4	46,7	1,3	2,7
1924.....	574,1	35,1	0,6	35,7	48,5	1,3	2,6

De mot abonnemangsavgift utväxlade samtalen — i huvudsak den vanligen förekommande telefonering, som ej utsträcker sig utom det samhälle, där man bor — uppgå sålunda numera till ett antal, som överstiger 550 milj., d. v. s. omkr. 92 samtal per innevånare och år. Om emellertid samtidigt hänsyn toges till, att, såsom av tidigare anförda siffror framgår, antalet telefonapparater är omkr. 407,000, kan beräknas, att på varje apparat komma i genomsnitt årligen 1,350 eller per dag mellan 3 och 4 samtal utan särskild avgift (utom abonnemangskostnaden).

I jämförelse med denna den dominerande gruppen av samtal, blir de taxerade samtalens antal relativt obetydligt. Den vida övervägande delen av dem utgöres av inländska samtal — på de utländska komma endast några få procent (år 1924 omkr. 2 %). Det största antalet samtal på utlandet utväxlas med Danmark (år 1924 omkr. 252,000) och Norge (207,000). De tyska samtalen uppgingo till 107,000 och de finska till 19,000.

İlsamtalsfrekvensen har, såsom tablåns siffror visa, varit stadd på stark nedåtgång under de sista åren, vars hithörande relativa siffror äro lägre än någonsin förr. Kulmen nåddes under krisåren, då stark trafikökning med åtföljande trängsel samt även ett lägre penningvärde gjorde ilsamtalen till regel för vissa sträckor och inom vissa grupper av det ekonomiska livet.

Antalet abonnemang på huvudapparat vid telegrafverkets telefonnät utgjorde vid 1924 års slut 338,187. De till dessa abonnemang hörande, anknutna apparaterna uppgingo till 61,697. Antalet abonnemang på s. k. namnanrop uppgick till 452.

C. *Taxor.*

1.

De första avgifterna för "depescher" inom den inländska korrespondensen voro beräknade efter avståndet mellan telegrafstationerna, uppmätt till att börja med efter kortaste landsväg, senare utmed telegraflinjen. När ledningen Stockholm—Uppsala först öppnades för trafik, kostade en depesch på 20 ord eller därunder 16 skilling banko; när även ledningen till Grisslehamn öppnats, höjdes avgiften Stockholm—Uppsala till 24 skilling banko för en skrivelse av samma ordantal, och avgiften Stockholm—Grisslehamn sattes till 36 skilling banko. Allmänna normer för avgiftsberäkningen enligt nyssnämnda principer började tillämpas fr. o. m. 1854.

Från och med 1857 ändrades principerna i så måtto, att till grund för portoberäkningen lades fågelvägsavståndet i geografiska mil mellan telegrafstationerna. Härigenom undslapp man

räkna om taxan varje gång, linjer kommo till stånd på nya vägar, som gjorde förbindelserna mera direkta.

På Brüsselkonferensen 1858 träffades avtal mellan tysk-österrikiska telegraf föreningen, Belgien och Frankrike om ett taxesystem, grundat på en ny, för de olika länderna lika zonindelning. Zonerna skulle omfatta:

den första	1—10	geografiska mil
„ andra	10—25	„ „
„ tredje	25—45	„ „
„ fjärde	45—70	„ „

o. s. v., och portot för ett telegram om högst 20 ord, adressen medräknad, skulle enligt detta system utgöra, omräknat i svenskt mynt, kr. 1:10 per zon. Införandet av detta system för den svenska inrikestrafiken skulle ha inneburit en väsentlig förhöjning av portot. En viss förhöjning var emellertid av omständigheterna påkallad till följd av telegrafverkets dåliga ekonomi åren 1857 och 1858. Telegrafstyrelsen, som ansåg, att systemet borde tillämpas även inom Sverige, föreslog dock en nedsättning av avgiften till 80 öre per zon.

Detta system kom dock aldrig att tillämpas i Sveriges inländska telegramväxling. Regeringen ansåg nämligen, att de höga porton, som enligt denna tariff skulle komma att åläggas telegram mellan mera avlägsna orter inom riket, skulle utgöra ett hinder för telegrafverket att rätt motsvara sin bestämmelse, då behovet av telegrafisk förbindelse starkast kändes ifråga om de större avstånden. Med tanke på det goda resultatet, som följt med införandet av det uniforma postportot, beslöt regeringen i stället, att även för telegram ett likformigt porto för hela landet skulle införas, åtminstone på försök, och bestämmelser härom utfärdades att gälla fr. o. m. 1859. Portot fastställdes till 2 kr. för 20 ord (plus 10 öres utbäringsavgift), d. v. s. ungefär det enligt Brüsselkonferensen för befordring över två zoner förslagna.

Det visade sig nu, att den inländska telegramtrafiken ganska avsevärt sjönk under det närmast följande året. Telegrafsty-

relsen föreslog därför år 1861 ånyo övergång till zontariffen eller ock återgång till den gamla taxan. Regeringen vidhöll emellertid sin ståndpunkt, och, då under tiden skrivelse från rikets ständer med begäran om sänkta avgifter ingått, bestämdes till och med, att det likformiga portot fr. o. m. 1862 skulle sänkas till kr. 1: 50 för inrikes telegram om 20 ord, med 50 öres tillägg för varje påbörjat tiotal av ord därutöver. En ytterligare sänkning genomfördes tre år senare, då portot för telegram om högst 20 ord bestämdes till 1 kr., med tillägg av 25 öre för varje påbörjat femtal ord utöver 20. Detta porto, som genast medförde en kraftig ökning i trafiken, bibehölls till utgången av år 1888.

Från och med 1889 ändrades avgiften på telegrafstyrelsens förslag därhän, att lägsta portot blev 50 öre, samtidigt som det för detta porto befordrade högsta ordantalet sattes till 10. För varje överskjutande ord tillkom 5 öre. Härigenom var alltså i huvudsak taxering ord för ord införd.

Denna taxa gällde till ingången av år 1907. Från och med detta års ingång nedsattes minimiavgiften till 25 öre för högst 5 ord, med tillägg av 5 öre för varje ord utöver de fem.

Dessa låga avgifter kunde, sedan under världskriget alla omkostnader börjat väsentligt stiga, icke längre bibehållas utan förlust. Dock ändrades taxan icke förrän den 1 augusti 1917, och ökningen då var högst obetydlig: avgiften fastställdes till 5 öre per ord med ett tillägg av 30 öre per telegram; ingen minimiavgift bestämdes. Från och med den 1 juli 1918 återinfördes systemet med minimiavgift; denna sattes till 1 kr. per telegram om högst 10 ord, men ordavgiften för varje ord utöver de tio bibehölls vid 5 öre. Slutligen måste, då telegrafrörelsen visade stor förlust, även ordavgiften höjas: från och med den 1 oktober 1920 tillsvidare utgår avgiften för inländskt telegram med 10 öre per ord. Minimiavgiften, som till en början bibehölls vid 1 krona, sänktes den 1 januari 1924 till 50 öre.

Denna taxa gäller för vanliga, inländska privata och stats-telegram. För iltelegram, vilka i Sverige förekommit sedan början av år 1884 (de voro medgivna i det internationella reg-

lementet sedan år 1875), utgår tredubbelt porto. För presstelegram och lokaltelegram ävensom för telegram från eller till Gotska Sandön utgår halvt porto, i det minimiavgiften gäller för 20 ord och tillägget 10 öre för varje överskjutande tvåtal ord.

Till taxebestämmelserna kan räknas även föreskriften om viss ersättning för utbärning av telegram och (för telefonverksamheten) kallelse till samtal. Vad telegrammen beträffar, är i telegramavgiften sedan början av år 1882 inräknad ersättning för telegrammets utbärning inom ett visst område kring adress-telegrafstationen, budbäringsområdet. I samtalsavgiften ingår ingen sådan ersättning. När icke abonnent skall kallas till samtal, utgår därför en särskild budsändningsavgift, som för närvarande är satt till 30 öre. Skall till person utanför budbäringsområdet utbäras vare sig telegram eller kallelse till samtal, utgår, enligt bestämmelser, intagna i telegrafreglementet, avgift för särskilt bud med 50 öre per km., dock minst 1 kr.

Sedan med rikstelefonnätets tillkomst abonnenter i detta medgivits rätt att insända telegram per telefon till närmaste telegrafstation, har antalet telegram, för vilka kredit lämnats och avgifterna förts i räkning, blivit mycket stort. Kreditgivningen till enskild person, inrättning eller bolag betraktades till en början såsom stationsföreståndarens sak, och ägde denne därför bestämma, huruvida och i vilken omfattning vederbörande korrespondenter skulle på förhand deponera säkerhet för telegramlikviden eller ej. Såsom ersättning för den risk, stationsföreståndaren vid frånvaro av deposition löpte, ägde han i enlighet med av telegrafstyrelsen givna föreskrifter i dylikt fall räkna sig till godo 2 % av telegramräkningens belopp, och såsom ersättning för arbetet med räkningshållningen ägde stationsföreståndaren (och sedermera även annan med arbetet sysselsatt personal) uppbära viss ersättning för såväl stats- som privattelegram i proportion till telegrammens antal. Längre fram befriades statens verk och myndigheter från erläggande av räkningshållningsavgift. Genom det från och med juli

månad 1920 gällande avlöningsreglementet borttogos helt och hållet dessa sportler från telegrafverkets personal. Som kreditgivningen och räkningshållningen emellertid utgjorde en fördel för allmänheten och därför ansågos böra bibehållas, infördes dels en räkningshållningsavgift för varje telegram, som inlämnas på eller inte foneras till telegrafstation, utan att betalas, ävensom för eventuell lösen på ankommande telegram, dels ock en inte foneringsavgift för varje inte fonerat (eller med lokaltelegraf inte graferat) telegram.

Avgifterna för telegram i den utländska trafiken ha reglerats genom överenskommelse mellan de intresserade staterna och fastställts vid internationella konferenser. Sveriges första utrikesförbindelse var, såsom ovan nämnts, med Danmark, och, då denna öppnades, bestämdes, att taxan för ett enkelt telegram på Öresundskabeln skulle utgöra 2 kr. (telegram om 25 ord, plus fri adress om högst 5 ord). Därutöver skulle gälla de i de olika länderna bestämda avgifterna. Liksom i Sverige tillämpades vid denna tid nästan i alla andra länder systemet med avgift efter befördringsvägens längd. Portot blev således olika icke blott till olika länder, utan även till olika platser inom samma land. Avgiften Stockholm—Köpenhamn blev på detta sätt kr. 6:50, varav 3 kr. kommo på befördran inom Sverige, 2 kr. på Öresundskabeln och kr. 1:50 på danska ledningarnas konto. När förbindelsen med Norge öppnats, blev portot för telegram till detta lands sydligare delar 1 à 2 kr. större än portot till gränsen på svensk sida. Allteftersom förbindelserna utsträcktes till nya länder, byggdes taxorna upp efter samma grundprinciper. Avgifterna underkastades synnerligen ofta förändringar vid tillkomsten av nya linjer eller nya avtal mellan staterna. Varje land bestämde sina avgifter efter egna synpunkter. Särskilt höga blevo avgifterna, där kablar måste begagnas, på grund av kostnaderna för anläggningen och de tekniska svårigheterna att framföra korrespondensen på dem.

Gemensamma grunder för avgifterna överenskommos först i den ovannämnda Brüsselkonventionen år 1858, vilken i sina

huvuddrag, vad den internationella trafiken angår, biträdades även av Sverige. Enligt det system, som av konferensen förordades, erhöll Sverige en väsentligt högre del av det utländska portot, samtidigt som flertalet av avgifterna betydligt sänktes genom nedsättningar av de andelar, som tillföll de utländska förvaltningarna. Portot för ett enkelt telegram (20 ord) från Stockholm till Köpenhamn bestod nu av: avgiften på ledningen Stockholm—Hälsingborg (fyra zoner à 1:10) kr. 4:40, Öresundskabeln 1:10 och Hälsingör—Köpenhamn 1:10, eller tillsammans kr. 6:60.

Zonsystemet upphävdes på Pariskongressen 1865. De där fastställda nya taxorna baserades, med bibehållande av det 20-ordiga telegrammet såsom taxeenhet, på likformigt porto för varje särskilt land och inneburo högst väsentlig nedsättning i avgifterna. Sedan ha dessa grundsatser ytterligare utvecklats vid följande världskongresser, av vilka den sista ägde rum i Lissabon år 1908.

Enligt dennas beslut gälla nu följande bestämmelser. Taxan mellan tvenne stater skall vara lika för all trafik på samma väg. En stat kan dock för taxans tillämpning uppdelas i tvenne regioner. Avgifterna överenskommas mellan avgångs- och adresslandets samt de mellanliggande ländernas regeringar. De kunna likaledes genom överenskommelse mellan dessa när som helst modifieras. Sådana variationer i taxorna, som kunde åstadkomma avbrott i förbindelserna, förbinda sig de i konventionen deltagande parterna dock att undvika. Terminalportot är 9 centimes och transitportot 7 centimes, men reduceras för vissa mindre stater, varibland exempelvis Schweiz, till resp. 6 och 3½ centimes, och kunna för Ryssland och Turkiet ökas till resp. 30 och 24 centimes. Taxan hänför sig till ord, ej till telegram. Varje förvaltning kan dock bestämma en minimitaxa per telegram, som icke får överstiga 1 franc (= 80 öre), och ifråga om europeisk trafik upptaga avgifterna i vilken form som helst.

Avgifternas förändring och nuvarande storlek under svenska telegrafverkets tillvaro åskådliggöras genom nedanstående

tablå, där portot för ett 20-ordigt telegram från Stockholm till några utrikes orter finnes angivet i kronor för de i taxehänsende betydelsefullaste årtalen.

Från Stockholm till	1856	1867	1876	1880 ¹⁾	1891	1904	1909	1919	1921	1924
Köpenhamn	6.50	1.80	1.80	2.50	2.50	1.30	1.30	1.50	2.40	2.00
Kristiania	—	2.16	2.16	2.70	2.50	1.30	1.30	1.50	2.40	2.00
Berlin	12.75	3.96	4.00	3.75	3.50	3.20	2.70	3.00	3.00	3.00
Hälsingfors	—	3.96	4.00	5.00	4.50	3.50	3.50	3.60	3.60	3.60
London	21.60	7.20	6.20	7.50	6.40	5.40	4.40	4.40	4.40	4.40
Wien	16.50	4.32	5.10	6.25	4.50	4.50	4.20	4.20	4.20	4.20
Paris... ..	22.00	6.12	5.80	6.50	4.50	4.40	4.20	4.20	4.20	4.20
Rom... ..	33.15	6.48	5.80	7.20	6.50	4.50	4.50	4.80	4.80	4.80
Newyork	—	18.45 ²⁾	42.20	44.00	27.00	26.00	26.00	27.40	27.40	20.00
		180.00 ³⁾								

2.

De för abonnemang på telefon tillämpade taxorna kommo till en början att rätt avsevärt variera mellan olika orter. För de första telefonförbindelser, som telegrafverket anordnade åt abonnenter, uppbars en årsavgift av 80 kr., om ledningens längd ej översteg 2 kilometer, samt ytterligare 20 kr. för varje påbörjad kilometer utöver de två första. Sedan telegrafstyrelsen börjat genom köp övertaga enskilda telefonnät, kunde emellertid i regel icke några förutbestämda avgifter tillämpas, utan blevo i allmänhet de tariffer gällande, som bestämts under företagens föregående tillvaro eller som fixerats i köpeavtalen. I regel medgav telegrafstyrelsen även nytillträdande abonnenter samma villkor som de från de enskilda näten övertagna abonnenterna. De enskilda nätens taxor varierade betydligt på olika orter. På flera av de platser, där enskilda nät icke funnits, utan stationerna från början voro telegrafverkets, fann styrelsen sig nöd-

¹⁾ Ordberäkningen börjar.

²⁾ Med båt från Liverpool till Newyork.

³⁾ Med telegraf hela vägen.

sakad att bestämma abonnemangsavgifterna med hänsyn till anläggningens ekonomiska bärighet. Härigenom blev exempelvis i Norrland och Bohuslän en högre avgift fastställd, då telefonanläggningarna där av lokala orsaker voro förenade med större kostnader. På andra håll, som i Skåne, måste såsom vederlag för en vidsträcktare rätt till fria samtal högre abonnemangsavgifter krävas. Abonnemangsavgiften bestämdes i regel till högre belopp för de fem första åren och ett lägre för de följande. I Skåne utgjorde den exempelvis 125 kr. före och 100 kr. efter femte årets utgång. På andra orter voro motsvarande belopp 80 och 60 kr. Under år 1909 infördes en ny typ av stationer, vid vilka abonnemangsavgiften sattes mycket låg, först 20, senare 30 kr. per år, varemot den fria samtalsrätten inskränktes att gälla abonnenter enbart vid egen station.

År 1910 funnos såsom en följd av dessa växlande taxor nät med abonnemangsavgifter om 8, 10, 20, 30, 35, 40, 50, 60, 70, 80, 90 och 100 kr. blandade med varandra i riket, och de fria samtalsområdena varierade likaså. Förhållandet påpekades av 1910 års riksdagsrevisorer, och telegrafstyrelsen, som själv länge haft uppmärksamheten fäst på de olika villkoren för abonnemang m. m. och vidtagit en del åtgärder för ernående av större enhetlighet, i den mån sådan icke försvårades genom då ännu gällande bestämmelser i köpeavtalen, hemställde år 1911 om bemyndigande att tillkalla sakkunniga att biträda med utarbetandet av förberedande förslag till reglering av telefonavgifterna. Bemyndigandet meddelades och i början av år 1915 överlämnade telegrafstyrelsen förslag till telefonreglemente, det första i sitt slag i riket. På grund av direktiv från regeringen under arbetets gång hade de däri föreslagna avgifterna beräknats icke uteslutande med hänsyn till telefonrörelsens bärighet utan även med hänsyn till önskvärdheten att genom denna rörelse bereda statsverket ökade inkomster. Då emellertid tillämpningen av denna princip vid tiden för förslagets överlämnande icke längre krävdes av regeringen och telefonreglementets bestämmelser dessutom blevo utsatta för en stark kritik från en mängd offentliga korporationer, ett flertal sammanslut-

ningar av näringsidkare och stora abonnentgrupper, anbefallde regeringen telegrafstyrelsen att efter prövning av de ingångna anmärkningarna inkomma med nytt förslag till telefonreglemente, baserat på de ursprungliga förutsättningarna. Detta nya förslag avgavs hösten 1915 och stadfästes av Kungl. Maj:t den 29 november samma år att gälla fr. o. m. år 1916.

För fortlöpande abonnemang å huvudapparat skulle enligt detta reglemente erläggas en inträdesavgift samt en årlig abonnemangsavgift enligt en taxa, som uppdelade stationerna dels i två huvudgrupper med hänsyn till huruvida telegrafverket eller abonnenterna bekostade lokal och betjäning, dels ock inom varje grupp efter antalet samtal per år.

När under kriget alla materialpriser stego och avlöningarna genom dyrtidstillägg gång efter annan ökades, blev denna taxa oförenlig med verkets bärighet. På framställning av telegrafstyrelsen ökades därför taxebeloppen fr. o. m. den 1 juli 1918. Som emellertid kostnaderna för driften fortfarande stego, verkställdes fr. o. m. den 1 oktober 1919 ytterligare förhöjningar i såväl anläggnings- som abonnemangsavgifter.

Ungefär samtidigt fick telegrafstyrelsen begärt uppdrag att ånyo revidera telefonreglementet i dess helhet, dels med anledning av inköpet av Stockholmstelefon, dels med anledning av framkomna förslag om ändringar och av erfarenheter, som gjorts under den dittillsvarande tillämpningen. Uppdraget fullbordades under 1920 och de föreslagna ändringarna, som även inneburo avsevärda taxeförhöjningar, stadfästes av Kungl. Maj:t att gälla fr. o. m. oktober månad 1920. Som en följd av priset och den därmed följande minskningen i telegrafverkets driftkostnader blev det emellertid snart möjligt att åter sänka de år 1920 införda höga avgifterna. Efter sänkningarna, som genomfördes i två etapper, den 1 januari 1922 och den 1 juli 1924, föreskrives för abonnemang av huvudapparat dels inträdesavgift av 25 kr., dels abonnemangsavgift, växlande mellan 12:50 och 90 kr. för kvartal, beroende på det antal avgiftsfria samtal, som beräknas avgå från apparaten, samt vid vilken station denna är uppsatt. I nedanstående tablå ha de

abonnemang, som vid 1925 års början voro tecknade enligt 1915 års reglementes villkor med senare avgiftsförändringar, fördelats med hänsyn till avgifterna. Abonnemangsklasserna indelas efter antalet samtal, så att första klassen inom taxa I representerar abonnemang med högst 1,200, andra klassen högst 2,500, tredje 5,000, fjärde 8,000 och femte över 8,000 lokalsamt avgiftsfria lands- och rikssamtal om året. Inom taxa II äro klasserna fyra och gränserna resp. 900, 2,000, 4,000 och över 4,000 avgiftsfria lands- och rikssamtal om året.

Antal abonnemang	Abonnemangstaxa I			Abonnemangstaxa II			Summa	Procentuell fördelning den 1/1 1925 %
	A	B	C	A	B	C		
utan fria landssamtal...	—	—	—	—	—	2,199	2,199	0,6
i abonnemangskl. I ...	52,979	36,414	73,906	2,547	22,449	—	188,295	55,7
" 2 ...	30,237	14,652	47,390	650	7,172	—	100,101	29,6
" 3 ...	13,647	4,070	10,454	90	318	—	28,579	8,5
" 4 ...	4,629	1,130	1,920	7	21	—	7,707	2,3
" 5 ...	2,062	397	696	—	—	—	3,155	0,9
tjänste- i ab.-kl. I ...	2,859	1,261	2,820	2	7	—	6,949	2,1
" " 2 ...	120	16	19	—	—	—	155	
fartygsabonnemang.....	66	10	40	—	2	—	118	0,3
tillfälliga abonnemang..	250	270	183	33	43	—	779	
<i>Hela antalet</i>	<i>106,849</i>	<i>58,220</i>	<i>137,428</i>	<i>3,329</i>	<i>30,012</i>	<i>2,199</i>	<i>338,037</i>	<i>100,0</i>

Siffrorna visa, att det övervägande antalet abonnemang eller 55,7 % av samtliga år 1925 kom på den lägsta klassen. Inom första och andra klasserna tillsammans inrymdes ej mindre än 85,3 % av samtliga abonnemang.

Det är av intresse att i detta sammanhang undersöka, huru telegrafverkets abonnemangstaxa gestaltat sig vid jämförelse med motsvarande taxa för det stora stockholmska enskilda bolaget ävensom på vad sätt den förra taxan förändrats efter fusionen. I nedanstående tablå har en dylik jämförelse försökts för Stockholms stad.

	Stockholms- telefon år 1916		R i k s t e l e f o n					
	inträ- desavg. kr.	abon- nem.- avg. kr.	år 1916		år 1921		år 1925	
			inträ- desavg. kr.	abon- nem.- avg. kr.	inträ- desavg. kr.	abon- nem.- avg. kr.	inträ- desavg. kr.	abon- nem.- avg. kr.
Affärstelefon:								
obegränsat antal samtal pr år ¹⁾	50	80	50	50	125 ³⁾	500	25	360
5,000 samtal pr år ¹⁾	50	80	50	50	125 ³⁾	300	25	230
1,200 » » » ^{1), 2)}	10	75	10	60	125 ³⁾	190	25	130
Bostadstelefon:								
5,000 samtal pr år ¹⁾	50	80	—	50	125 ³⁾	300	25	230
1,200 » » » ^{1), 2)}	10	66	—	50	125 ³⁾	130	25	80
600 » » » ^{1), 2)}	10	36	10	30	125 ³⁾	130	25	80

Siffrorna visa, att år 1916, när de båda företagen arbetade jämsides i Stockholm, det enskilda bolagets abonnemang genomgående voro dyrare än telegrafverkets. År 1921 åter, efter sammanslagningen och taxerevisionen, hade rikstelefonabonnemangen högst väsentligt fördyrats — för den talrikaste abonnemangsklassen (bostadstelefon med 1,200 samtal) med ej mindre än 160 %, under det att den allmänna prisnivån samtidigt ej förskjutits mer än med omkr. 20 %. Förhöjningarna drabbade genast Rikstelefonabonnenter men Stockholmstelefonabonnenterna endast i den mån deras abonnemangskontrakt utlöpte. Antalet abonnemang, för vilka avgifterna på grund av dessa kontrakt ej kunde höjas till de i telefonreglementet stipulerade, utgjorde vid 1919 års början ej mindre än 85,860, och då telefonreglementets avgifter sänktes i början av år 1922 återstodo ännu 23,600. De sista kontrakten upphörde att gälla vid 1922 års utgång. Efter den senaste taxesänkningen har skillnaden mellan abonnemangsgavgifternas och den allmänna prisnivåns ökning delvis utjämnats.

¹⁾ Vid Stockholmstelefon och Rikstelefon år 1916 inom hela 70 km.-området; vid Rikstelefon år 1921 och 1925 endast inom Stockholms och Södertäljes taxerområden.

²⁾ Vid Stockholmstelefon dessutom obegränsat antal fria samtal till stjärnapparaterna (c:a 10,000 apparater).

³⁾ Från och med den 1 oktober 1921 nedsatt till 25 kronor.

3.

Förhållandet mellan telegrafverket och abonnenten reglerades till en början genom tämligen utförliga kontrakt. Från och med 1908 förenklades bestämmelserna, med undantag för vissa stationer, därhän, att abonnenten endast behövde underteckna anmälan om rikstelefonabonnemang. I formuläret för denna angavs de apparater, abonnemanget avsåg, de avgifter, som skulle utgå, och de data, som behövde fastställas. Sedan den 1 januari 1921 anger anmälningssedeln endast, var huvudapparaten skall uppsättas och efter vilket årligt samtalsantal, abonnemangsavgiften skall att börja med utgå. Efterföljande ändringar i abonnemanget kunna effektueras efter muntliga eller skriftliga framställningar till telegrafverkets stationsföreståndare.

Rättsförhållandet mellan verket och abonnenten framgår dels av telefonreglementet, dels av de allmänna villkor för telefonabonnemanget, som utfärdats av telegrafstyrelsen och vilka finnas intagna i telefonkatalogen. Enligt dessa är det bl. a. abonnenten förbjudet att mot avgift upplåta sin apparat till begagnande av andra, såvida icke tillstånd därtill erhållits av telegrafstyrelsen, ävensom att utan telegrafverkets medgivande överlåta sitt abonnemang på annan innehavare.

Telefonstationerna, vilka inrättats för växling av ledningar till samtalsapparaterna och mellan stationerna, äro med hänsyn till förhållandet mellan telegrafverket och abonnenterna av två slag: a) sådana, vid vilka verket vidkännes kostnaderna för lokal och betjäning, b) sådana, vid vilka de anslutna abonnenterna själva bekosta lokal och betjäning. Vid stationer med minst 50 abonnenter upplåter och underhåller telegrafverket ledning inom visst område, frikretsen, i regel sammanfallande med samhällets planlagda eller bebyggda område. Stationerna med tillhörande ledningar och apparater, lokalnäten, voro vid 1924 års slut i enlighet med telefonreglementet fördelade på 269 taxeområden; vart och ett grupperat kring en s. k. taxe-

station. Varje station och abonnemang hänföres som regel till taxeområde, vars taxestation den ligger närmast.

Telefonabonnemang förekomma på alla orter, där så stort antal abonnenter kunnat erhållas, att inkomsterna från dem motsvarar driftens kostnader samt nödig ränta på anläggningen. Emellertid äro många trakter av vårt land så glest befolkade eller befolkningen så svagt ekonomiskt situerad, att telefonbehovet icke på detta sätt kunnat tillgodoses. Telegrafstyrelsen har sedan åtskilliga år tillbaka på dylika orter inrättat s. k. fristående samtalsstationer, för vilkas anläggande någon ekonomisk garanti för bärigheten icke ifrågasatts. I regel ha intressenterna fått släppa till de erforderliga stolparna, och i mera välbärgade trakter ha de även fått bistå med körslor och arbetshjälp. På andra orter åter ha inga sådana prestanda krävts. En viss mindre garanti för portoinkomst till sådant belopp, att telegrafverkets expeditjonskostnader skulle betäckas, fick under några år tecknas; fr. o. m. 1918 års ingång är emellertid även all sådan garanti efterskänkt. Någon abonnemangsavgift utgår icke för apparaten på sådan station — tvärtom betalar telegrafverket viss ersättning enligt kontrakt till den person, hos vilken den är uppsatt, mot det att allmänheten får använda apparaten på bestämda tider av dagen. Avgiften för apparatens begagnande utgår efter den fastställda taxan för riks- resp. landssamtal. Särskilt i Norrland ha sådana samtalsstationer inrättats, och en stor del av de för Norrlandslänen angivna växelstationerna ha uppstått genom abonnemang vid dessa stationer.

4.

I samband med bemyndigandet att upprätta telefonförbindelse mellan orter, som redan voro förbundna med telegraf, fastställde Kungl. Maj:t 1885, att såsom gottgörelse för telefonförbindelsens vidmakthållande och betjäning ävensom för den minskning i telegrafinkomst, som kunde föranledas genom sådan förbindelse, till telegrafverket skulle erläggas en avgift av 50 öre för varje genom förbindelsen förmedlat telefon-

samtal under högst fem minuters tid. Sedan erfarenheten både inom och utom landet visat, att fem minuter var en onödigt lång enhetstid för telefonsamtal och sedan även längre ledningar kommit till stånd, vilket gjorde det nödvändigt att införa någon gradering i avgiften efter avståndet, bestämdes 1889, att avgiften för samtal under högst tre minuters tid skulle utgöra 30 öre, då den för samtalet begagnade ledningens längd icke överstege 25 nymil, och för samtal på längre avstånd 50 öre, vilka avgifter skulle ökas med 10 öre för varje påbörjad minut, varmed samtalstiden överskred tre minuter.

På det sist omnämnda systemet byggdes vidare åren 1891 och 1894. Vid sistnämnda tillfälle genomfördes den ännu gällande periodberäkningen, enligt vilken avgiften för samtal skall utgå för så många tidsperioder, var och en om tre minuter, som helt och hållet eller till någon del blivit använda för samtalet. Även utsträcktes maximitiden vid fortlöpande expedition till sex minuter. Samtalsavgifterna ändrades samtidigt och därefter ytterligare år 1902.

De sakkunniga, vilka utarbetade förslaget till 1915 års telefonreglemente, föreslog i detta även nya bestämmelser rörande taxering av samtal. De skäl, som tidigare föranlett fågelvägsavståndets införande för telegramtaxans gradering, åberopades nu även för genomförande av samma grundval för samtals-taxan. Vidare föreslogs, att, för åvägabringande av rättvisare och enklare bestämmelser om förekomsten av avgiftsfria och avgiftsbelagda samtal, riket skulle indelas i ett antal taxeo-mråden. Samtalen mellan dessa områden skulle kallas *riks-samtal* och avgiftsbeläggas i proportion till direkta avståndet mellan de resp. taxeo-mrådenas taxestationer. Med taxestation förstods en för varje taxeo-mråde bestämd station, som valdes såsom utgångspunkt för avståndsberäkningen, i regel den i telefonhänseende viktigaste stationen inom området. Samtal inom ett taxeo-mråde skulle kallas *landssamtal* och vara avgiftsfritt eller belagt med avgift efter naturen av de samtalsutväxlande abonnenternas abonnemang. De samtal slutligen, som utväxlas mellan samtalsapparater inom samma lokalnät, d. v. s. *lokalsam-*

talen, skulle, om de avginge från abonnerade apparater, vara fria. Detta förslags principer blevo i huvudsak godkända. Landet indelades i 274 taxeområden, och taxor från 10 till 160 öre per period fastställdes för sträckor av olika längd.

Av samma grunder, som föranledde höjande och sänkande av avgifterna för telegram och abonnemang under och efter kriget, förändrades även avgifterna för rikssamtal vid ej mindre än fem tillfällen — en höjning under vart och ett av åren 1918, 1919 och 1920 och sänkning vid två tillfällen under år 1922.

Den genom 1915 års reglemente fastställda taxeområdesindelningen hade blivit föremål för kritik från abonnenter och även för en del motioner i riksdagen, avseende att åstadkomma vissa ändringar. Sedan telegrafstyrelsen med biträde av särskilda sakkunniga granskat hithörande frågor, skedde en del förändringar fr. o. m. den 1 oktober 1920, resulterande i att antalet taxeområden inskränktes och att avgiftsfrihet infördes för samtal mellan vissa taxeområden.

För samtal under de tider av dygnet, då trafiken av naturliga orsaker är svag, såsom nattetid, har i allmänhet ansetts befogat att tillämpa en lägre taxa än för samtal under dagens trafikstarka timmar, särskilt med tanke därpå, att telefonledningarna eljest skulle stå lediga utan någon som helst avkastning under dessa timmar. En *nattsamtalstaxa*, byggd på dessa principer, fastställdes 1903 och förekom även i telefonreglementet av år 1915 med senare ändringar 1918 och 1919. Emellertid anmärktes mot en billigare nattaxa, att kostnaden för expeditionen av nattsamtal vore väsentligt högre än den för expedition av dagsamtal, enär telefonisterna erhöillo särskild ersättning för nattjänsten. Skulle en billigare taxa bibehållas, borde den tillämpas på de tider av dagen, då dagpersonalen på grund av mindre stark trafik eljest icke bleve fullt utnyttjad. Ett annat skäl härför vore, att nattetid möjligheterna till samtal vore starkt inskränkta, då helt få stationer vore öppna efter kl. 9 e. m. Erfarenheten under den gångna tiden pekade såväl ur ekonomisk som expeditionsteknisk synpunkt i samma riktning. I de den 1 oktober 1920 införda bestämmelserna er-

sattes därför de billiga nattsamtalen med billiga *kvällssamtal*, att expedieras under tiden kl. 7—11 e. m. mot nedsatta avgifter. Fr. o. m. den 1 oktober 1921 tillämpas denna s. k. kvällssamtals-taxa under timmarna 6—11 e. m., och fr. o. m. den 1 oktober 1922 har den nedsatta taxan införts även för timmarna 7—9 f. m.

Il- och seriesamtal infördes fr. o. m. 1896 och avgiften fastställdes då till två gånger den för vanligt samtal. Avgiften för press-seriesamtal sattes lika med den för vanligt samtal. Häri gjordes ingen ändring genom telefonreglementet av år 1915, men, då ilsamtalen, som tidigare visats, under krigsåren slutligen hotade att alldeles uttränga de vanliga samtalen på de viktigaste förbindelserna, höjdes avgiften för samtal med företrädesrätt (icke press-seriesamtal) till det tredubbla fr. o. m. den 1 augusti 1917. Fr. o. m. den 1 oktober 1922 återinfördes den förutvarande dubbla taxan.

För rikssamtal i särskilt trängande fall infördes genom 1915 års reglemente s. k. *blixtsamtal*, vilka bryta även ilsamtal. Avgiften för sådant samtal utgår med ilsamtalsavgift samt en särskild blixtagift per samtal, vilken först sattes till 50 kronor, men fr. o. m. den 1 juli 1918 höjdes till 100 kr.

5.

Telegrafverkets taxor ha ända till senaste tiden bestämts av Kungl. Maj:t efter telegrafstyrelsens förslag. I en år 1918 framlagd proposition begärde emellertid Kungl. Maj:t riksdagens yttrande över förslag till bl. a. vissa ändringar i telefon- och telegrafreglementet, varvid anfördes, att Kungl. Maj:t efter mottagande av riksdagens svar ville företaga den slutliga prövningen av förslagen och meddela de beslut, som därav föranleddes. Ehuru riksdagen under följande år beslutat rörande t. o. m. tax detaljer, har likväl ännu näppeligen någon fast praxis utbildat sig, varigenom riksdagens rätt att med Kungl. Maj:t bestämma över taxorna fastslagits.

Vid 1918 års riksdag väcktes en motion i ämnet, som är värd att minnas. Den avsåg skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan, att taxorna för telegraf- och telefonväsendet samt statens järnvägar skulle hänskjutas till riksdagen. Utskottet uttalade härom: "I den mån motionen kan anses syfta till en vidsträcktare medverkan från riksdagens sida beträffande ifrågavarande taxors fastställande anser utskottet det böra fastslås, att den av staten bedrivna verksamheten med avseende å såväl järnvägsdrift som telegraf- och telefonväsende till sin natur är sådan, att den betingar verksamhetens utövande under i görligaste mån affärsmässiga former. Om denna uppfattning synas meningarna hittills icke varit delade, och det torde väl även kunna vitsordas, att erfarenheten givit stöd åt riktigheten av samma uppfattning. Icke heller lär kunna bestridas, att kravet å rörelsefrihet vid verksamhetens bedrivande framträder med större skärpa i fråga om järnvägsdriften samt telegraf- och telefonverksamheten än beträffande statens postala verksamhet."

Telegrafverket ställde sig ej särskilt avvisande mot den tanke, som här framburits. Ett på grund av motionen avgivet yttrande av telegrafstyrelsen innehåller bl. a. följande uttalanden: "Vad först angår taxor till och från utlandet, bestämmas desamma i regel genom internationella överenskommelser mellan representanter för samtliga i telegrafunionen deltagande länder, vilka överenskommelser sedermera underställas ländernas respektive regeringar för godkännande. Specialöverenskommelser rörande avgifter för telegram mellan angränsande länder träffas mellan vederbörande telegrafstyrelser och fastställas likaledes av vederbörande regeringar. I sistnämnda ordning fastställas jämväl avgifter för telefonsamtal mellan länderna. Det lär icke böra ifrågakomma, att de nu avsedda överenskommelserna rörande de internationella telegraf- och telefntaxorna skola dragas under riksdagens prövning.

Avgifterna för inländska telegram samt för telefonabonnemang och inländska telefonsamtal äro för närvarande fastställda genom av Kungl. Maj:t utfärdade telegraf- och telefonregle-

menten, dock med undantag för Stockholm och 70-km:s-området däromkring, inom vilket område telegrafstyrelsen tillshvidare äger fastställa avgifter.¹⁾ Enligt telegrafstyrelsens förmenande är det, med bortseende från frågans konstitutionella sida, intet hinder för att, såsom genom Kungl. Maj:ts proposition n:r 77 till 1918 års riksdag redan skett, riksdagen lämnas tillfälle att yttra sig i frågor om ändring av avgifter för inländska telegram samt för den inländska telefonrörelsen. Härvid bör dock enligt styrelsens åsikt göras den reservation, att dels Kungl. Maj:t, därest av särskild anledning riksdagens yttrande icke hinner inhämtas, skall vara oförhindrad att fatta beslut om taxeförändringar under villkor att desamma anmälas för den näst därefter sammanträdande riksdagen, dels ock att allenast huvudgrunderna för taxorna böra bliva föremål för framställning till riksdagen...

Såsom sammanfattning av vad ovan anförts får telegrafstyrelsen uttala, att det icke lärer böra möta hinder, att *huvudgrunderna* för framtida ändringar i de inländska telegraf- och telefntaxorna underställas riksdagens prövning, innan desamma av Kungl. Maj:t fastställas, Kungl. Maj:t dock obetaget att, där särskild anledning därtill föreligger, vidtaga ändringar i dessa huvudgrunder jämväl utan riksdagens hörande under förutsättning att anmälan i ämnet göres till den näst därefter sammanträdande riksdagen."

6.

Taxorna för inrikes telegram, för telefonabonnemang och för telefonsamtal ha i de flesta länder varit föremål för återkommande förändringar under de senaste åren. På en del håll äro alltjämt nya ändringar under övervägande. En jämförelse mellan olika länders taxor blir därför mer eller mindre svävande, eftersom de resp. taxorna äro fastställda med hänsyn till olika dyrtidsförhållanden. Jämförligheten haltar även,

¹⁾ A.-B. Stockholmstelefon var ännu ej inköpt.

speciellt ifråga om telefonabonnemang, med hänsyn till de för-
måner, som mot avgifterna lämnas av olika förvaltningar.

I nedanstående tablå angivas likväl, för att någorlunda
orientera i ämnet, taxorna för vanliga telegram inom landet för
Sverige och några främmande länder. Omräkningen i svenskt
mynt har i huvudsak gjorts efter växelkurserna i början av
år 1925.

	Avgift i svenska kronor för ett telegram om	
	5 ord	20 ord
Sverige	0: 50	2: —
Danmark	0: 67	1: 35
Frankrike	0: 30	0: 70
Nederländerna	0: 75	1: 05
Norge	0: 60	1: 20
Storbritannien	0: 90	1: 50
Schweiz	0: 61	1: 15
Tjeckoslovakien	0: 44	0: 88

Det privata telegrafbolaget Western Union Telegraph Com-
pany tillämpar inom Förenta Staterna ett slags zontaxa, som,
omräknad till svenskt mynt, skulle te sig ungefär på följande
sätt:

	Avgift i svenska kronor för ett telegram om	
	5 ord	20 ord
inom 240 km.	1: 12	1: 90
„ 320 „	1: 34	2: 28
„ 400 „	1: 79	3: 10
högsta taxan	4: 48	7: 65

Den svenska avgiften för 20 ord, som sålunda ungefärligen
motsvarar den lägsta i denna tablå, gäller likväl hela landet,
d. v. s. även på avstånd om mera än 2,000 km. (avståndet Riks-
gränsen—Trälleborg är längs järnvägen 2,022 km.).

Avgiften per år för abonnemang av telefonapparat med 1,200
resp. 5,000 samtal i vissa främmande länder framgår i viss mån

av följande sammanställning (utländskt mynt efter växelkurser i början av år 1925):

	Bostadsabonnemang 1, 200 samtal kr.	Affärsabonnemang 5,000 samtal kr.
i Sverige: Stockholm o. Göteborg	80	230
inom vissa områden..	80	210
annan ort	70	180
i Danmark: Köpenhamn	91	180
i Norge: Kristiania	101	215
i Frankrike: Paris	140	140
landsorten	85	275
i Nederländerna: Amsterdam..	128	195
i Schweiz: Zürich	158	432
i Storbritannien: London	207	519
lägst	189	501
i Tyskland: Berlin	162	675
i Förenta Staterna:		
Newyork	230	898
medelstor stad	211	757
mindre stad	120	223

En jämförelse mellan samtalsavgifterna för ett samtal om en period ställer sig sålunda:

	Samtal över ett avstånd av				
	40 km.	90 km.	180 km.	270 km.	400 km.
	öre	öre	öre	öre	öre
Sverige	20	30	50	70	90
Danmark	50	60	117	150	167
Frankrike	30	30	60	90	120
Nederländerna	75	75	75	75	—
Norge	30	45	75	120	120
Schweiz	36	50	72	72	—
Storbritannien	90	180	270	405	459
Tyskland	81	122	162	203	243
Förenta Staterna	93	148	279	408	612

D. *Personal.*

Den i telegrafverkets verksamhet sysselsatta personalen omfattade under år 1924 16,593 personer. Härav voro:

Ordinarie tjänstemän	4,139
Icke ordinarie tjänstemän	¹⁾ 5,019
arbetare	3,203
vid understationer anställd personal, växel- stationsföreståndare m. fl.	²⁾ 4,232

Av hela personalen utgjordes omkr. 11,500 av kvinnor. På de olika arbetsområdena fördelade sig personalen sålunda:

	Ordinarie	Övriga
anställda hos styrelsen	171	104
„ vid distriktens linjeavdeln.	961	2,541
„ „ „ trafikavdeln.	2,958	8,999
„ „ verkstaden	13	746
„ „ radiodistriktet och radiostatio- nera	36	64
Summa	4,139	12,454

Fullt jämförbara uppgifter om personalens storlek under olika perioder av verkets tillvaro äro omöjliga att åstadkomma, då statistik för tidigare år över den extra ordinarie personalen delvis saknas, delvis är ofullständig. Siffror, vilka skulle kunna ställas i relation till det arbete, den här ovan till omfattningen beskrivna trafiken motsvarar, skulle även med sådan statistik icke kunna åstadkommas, då dels mycket av detta arbete utförts mot övertidsersättning, understundom av i verket icke anställd personal, dels stora delar därav utföres på grund av

¹⁾ Dessutom funnos 1,802 icke-ordinarie tjänstemän utan stadigvarande tjänstgöring, vilka endast i mån av behov tjänstgjorde såsom vikarier för annan personal eller som tillfällig förstärkning.

²⁾ Därav endast 660 avlönade av telegrafverket.

bestämmelser i kontrakt med föreståndare för understationer och andra, varvid fortlöpande anteckningar om antalet personer eller använda timmar icke förts. Följande siffror ge emellertid en bild för tiden från och med år 1911.

	Ordinarie tjänstemän	Icke-ordinarie tjänstemän	Arbetare	Växelsstationsföreståndare m. fl.	Summa
1911	1,940	2,223	1,585	1,700	7,448
1912	2,032	2,196	1,783	1,955	7,966
1913	2,090	2,264	1,836	2,201	8,391
1914	2,160	2,350	1,896	2,223	8,629
1915	2,232	3,070	1,933	2,331	9,566
1916	2,303	3,453	2,407	2,942	11,105
1917	2,513	4,364	2,533	3,257	12,667
1918	2,936	6,934	2,924	3,396	16,190
1919	3,421	6,467	3,049	3,690	16,627
1920	4,216	5,866	3,459	3,624	17,165
1921	4,160	5,335	2,996	3,746	16,237
1922	4,168	5,082	2,805	3,883	15,938
1923	4,153	5,072	3,143	4,114	16,482
1924	4,139	5,019	3,203	4,232	16,593

Under det sista årtiondet har personalen sålunda nära nog fördubblats. Starkast är av naturliga skäl stegringen år 1918, då Stockholmstelefon övertogs.

Den ordinarie personalen har under olika tider utgjort en växlande del av hela antalet anställda. Proportionen mellan extra ordinarie och ordinarie har förminskats vid varje omorganisation men åter vuxit till nästa; sedan omorganisationen år 1907 ha emellertid för de starkast växande kategorierna årligen begärts nya tjänster, varigenom en viss stadga i proportionen beträffande dessa sedan dess ägt rum.

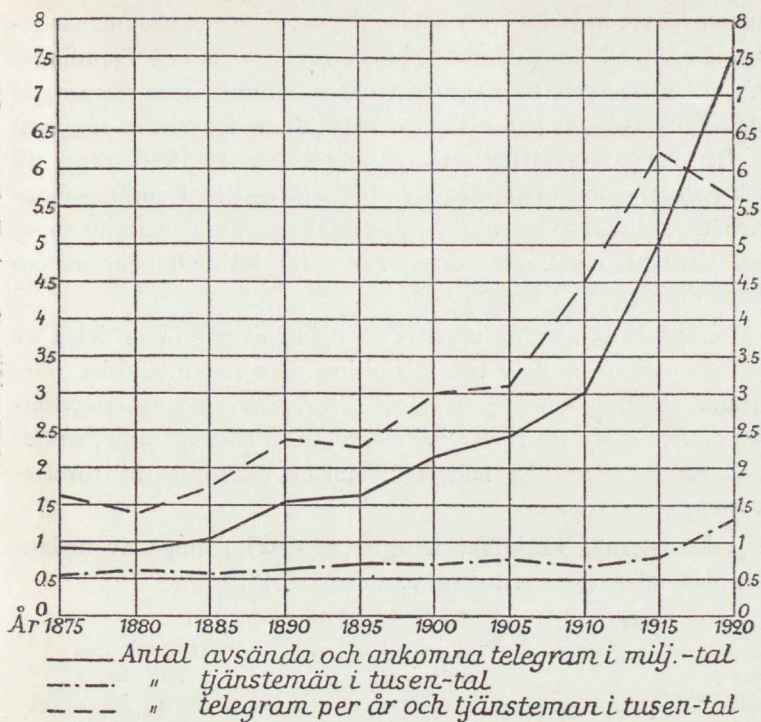
En jämförelse mellan telegramtjänstens arbete och personal har försökts i följande tablå.

År	Antal telegram: avsända inländska, avsända utländska, ankomna utländska	Antal tjänstemän (assisteranter, telegrafister) vid årets slut	Telegram pr år och tjänsteman
1875	927,716	569	1,630
1880	896,159	632	1,418
1885	1,052,094	599	1,756
1890	1,564,993	653	2,397
1895	1,633,035	711	2,297
1900	2,142,064	712	3,008
1905	2,422,764	777	3,118
1910	3,027,358	673	4,498
1915	5,032,062	806	6,243
1920	7,537,463	1,332	5,659

Siffrorna i denna tablå äro visserligen för antalet tjänstemän för höga och för relationsantalet för låga, men de torde likväl vara belysande för en generell jämförelse mellan stabens storlek och arbetsmängden. Om man bortser från det höga relationstalet för år 1915, vilket till mycket stor del beror på personalens utnyttjande i övertidsarbete, visar tablåen en jämnt fortgående ökning av arbetseffektiviteten. En mera överskådlig bild av utvecklingen ger diagrammet på sid. 69.

Mellan telefonisternas arbete och telefonisternas antal kan en liknande jämförelse icke verkställas, då de olika kategorierna av telefonister endast på större stationer kunna helt sysselsättas med enbart ett slag av trafik och de olika slagen av trafik äro till arbetsvärdet alltför olika. En jämförelse mellan linjepersonalens antal å ena sidan och linjernas och ledningarnas längd å andra sidan blir icke heller givande, då personalen användes för såväl underhåll som nyanläggningar och i olika proportioner mellan dessa användningssätt under olika år. Tendensen har emellertid på samtliga områden varit densamma, eller att genom bättre arbetsmetoder, arbetsbesparande tekniska hjälpmedel och tillfredsställande kontroll, skapa allt större effektivitet.

Antal telegram och tjänstemän samt antal telegram per år och tjänsteman åren 1875—1920.

E. Inkomster.

De från telegrafverkets affärsverksamhet härrörande inkomsterna äro av tvenne huvudslag: telefoninkomster och telegrafinkomster (tagna i den ordning de numera förekomma i telegrafstyrelsens årsberättelser).

Telefoninkomsterna fördelas på fyra titlar: *inträdesavgifter*, som utgå för nya abonnemang på apparater och ledningar eller för transport av abonnemang eller ock såsom mellanavgifter för särskilda apparattyper; *anläggningsavgifter*, som utgå för anläggning av ledning utom frikrets och vid flyttning av apparater m. m.; *abonnemangsavgifter* och *samtalsavgifter*.

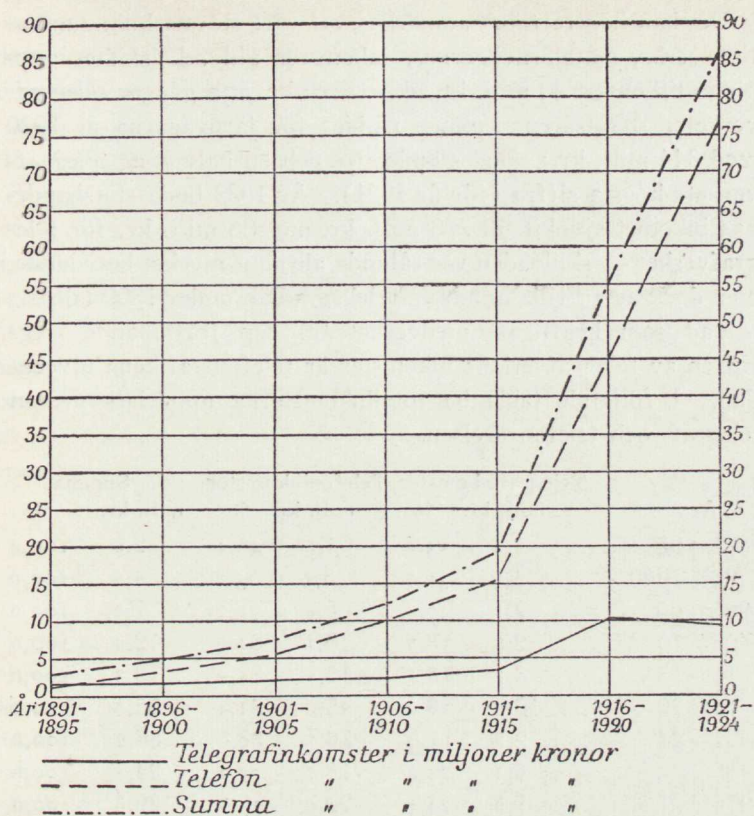
Dessa inkomster fördelas på de båda rörelsegrenarna *lokalnäten* och *riksnätet*, och fördelningen sker sålunda, att till lokalnäten föras: inträdes- och anläggningsavgifterna, abonnemangsavgifter, med undantag av sådana för stjärn- och främlingsabonnemang, och samtalsavgifter för samtal inom taxeområdena, inklusive avgifter för extra förbindningar inom taxeområdena, apparatavgifter samt nattexpeditionsavgifter; samt till riksnätet: abonnemangsavgifter för stjärn- och främlingsabonnemang, samtalsavgifter för rikssamtal (med undantag av apparatavgifter), inklusive avgifter för extra förbindningar mellan taxeområdena.

Telegrafinkomsterna utgöras till ojämförligt största delen av *telegramavgifter*, dels för inländska, dels för utländska telegram. Därtill komma *avgifter för registrering av telegramadresser*, *avgifter för lokaltelegrafabonnemang* samt *radioinkomster*. Samtliga telegrafinkomster hänföres till rörelsegrenen telegrafnätet.

Inkomsternas växlingar t. o. m. år 1924 framgå av nedanstående tablå (se även diagrammet på sid. 71).

	Årlig inkomst milj. kr.		Årlig inkomst milj. kr.
1856—60	0,4	1913	18,3
61—65	0,6	1914	20,9
66—70	0,7	1915	24,8
71—75	1,1	1916	29,0
76—80	1,2	1917	35,0
81—85	1,4	1918	52,3
86—90	1,6	1919	69,9
91—95	2,8	1920	90,1
96—1900	4,9	1921	99,6
1901—05	7,7	1922	85,6
06—10	12,4	1923	82,0
11—15	19,3	1924	77,9
16—20	55,3		

Telegraf- och telefoninkomster åren 1891—1924.

Under större delen av 1800-talet höll sig, såsom av dessa siffror framgår, verkets inkomst vid en relativt låg siffra. Först under sista årtiondet av det gångna seklet började den stiga något avsevärt, hade vid sekelskiftet nått omkr. 5 milj. kr. och fyrdubblades sedan till tiden före kriget, då siffran var omkring 20 milj. kr. Krigsåren medförde sedan en oerhörd stegring, vilken fortsatte ända t. o. m. 1921. År 1922 representerar den första regressen, men uppnår med sina 86 milj. kr. alltså en mångdubbling (omkr. 425 %) av förkrigssiffran,

en uppåtgång, som är väsentligt större än prisnivåns (omkr. 60 %), och sålunda betyder en verklig, absolut inkomstökning.

- Det kan här förtjäna anmärkas, att vårt största kommunikationsverks, statsjärnvägarnas, inkomster vid sekelskiftet uppgingo till omkr. 40 milj. kr., d. v. s. omkr. åtta gånger telegrafverkets. Krigsårens kulmen nåddes för järnvägarna år 1920 med 344 milj. kr.: således omkr. tre och en halv gång telegrafverkets högsta siffra (för år 1921). År 1922 hade statsbanornas inkomst sjunkit till 208 milj. kr. mot 86 milj. kr. för telegrafverket — skillnaden var sålunda alltså mycket betydande, men dock av en vida mindre storleksgrad än under 1800-talet.

Vad som kraftigast medverkat till den fortlöpande stegringen av telegrafverkets inkomster är telefontrafikens utveckling. I följande tablå ha totalinkomsterna uppdelats mellan telegraf- och telefonrörelsen.

År	Telegrafinkomster		Telefoninkomster		Summa	
	milj. kr.	%	milj. kr.	%	milj. kr.	%
1891—95	1,5	53,6	1,3	46,4	2,8	100,0
96—1900	1,8	36,7	3,1	63,3	4,9	100,0
1901—05	2,1	27,3	5,6	72,7	7,7	100,0
06—10	2,3	18,5	10,1	81,5	12,4	100,0
11—15	3,5	18,1	15,8	81,9	19,3	100,0
16—20	10,3	18,6	45,0	81,4	55,3	100,0
21—24	9,5	11,0	76,7	89,0	86,2	100,0
1915	6,1	24,6	18,7	75,4	24,8	100,0
1916	7,0	24,1	22,0	75,9	29,0	100,0
1917	8,4	24,0	26,6	76,0	35,0	100,0
1918	10,9	20,8	41,4	79,2	52,3	100,0
1919	12,3	17,6	57,6	82,4	69,9	100,0
1920	12,9	14,3	77,2	85,7	90,1	100,0
1921	10,9	10,9	88,7	89,1	99,6	100,0
1922	9,6	11,2	76,0	88,8	85,6	100,0
1923	9,1	11,1	72,9	88,9	82,0	100,0
1924	8,3	10,7	69,6	89,3	77,9	100,0

Av siffrorna, som ej förts längre tillbaka än till början av 1890-talet, då telefoninkomsterna först fingo större betydelse,

framgår, att dessa från denna tid och sedan i ofta stegrat tempo representerat den övervägande delen av telegrafverkets intäkter — alltsedan mitten av 1900-talets första decennium voro telefoninkomsterna i genomsnitt ej mindre än omkr. 80 % av totalinkomsten och under de sista fyra åren har denna siffra t. o. m. kommit nära 90 %. Utvecklingen ter sig grafiskt på sätt, som framgår av diagrammet på sid. 71.

Såsom av följande tablå framgår, fördela sig telefoninkomsterna på två huvudkategorier: abonnemangsavgifter (med därtill hörande anläggnings- och inträdesavgifter) samt samtalsavgifter. Abonnemangen ha i regel tillfört telegrafverket något större inkomst än samtalen — dock blir skillnaden mera väsentlig först under åren efter 1918 efter förvärvet av Stockholmstelefon. Bland samtalsavgifterna kommer den ojämförligt största inkomsten från rikssamtalen.

År	Telefoninkomster (milj. kr.)						Summa telefon- in- komster
	Anlägg- nings- o. inträdes- avgift	Abonne- mangs- avgift	Samtalsavgifter				
			inländska		ut- ländska	summa	
			lokal- o. lands-	riks-			
1891—95.....	1,0			0,3	0,007	0,3	1,3
1896—1900.....	2,1			1,0	0,03	1,0	3,1
1901—05.....	3,5			2,0	0,09	2,1	5,6
1906—10.....	0,4	5,2		4,3	0,2	4,5	10,1
1911—15.....	0,8	7,5	0,8	6,4	0,3	7,5	15,8
1916—20.....	2,7	22,4	1,5	17,2	1,1	19,9	45,0
1915.....	0,9	8,6	1,0	7,7	0,5	9,2	18,7
1916.....	1,4	9,8	0,7	9,4	0,7	10,8	22,0
1917.....	1,6	11,5	0,8	12,1	0,6	13,5	26,6
1918.....	4,0	17,6	1,2	17,7	0,9	19,8	41,4
1919.....	3,6	29,1	1,9	21,6	1,4	24,9	57,6
1920.....	2,8	44,1	2,7	25,4	2,2	30,3	77,2
1921.....	2,3	53,7	2,6	27,4	2,7	32,7	88,7
1922.....	2,7	45,6	2,5	23,0	2,2	27,7	76,0
1923.....	2,6	47,1	1,9	19,5	1,8	23,2	72,9
1924.....	2,1	43,8	1,8	20,6	1,3	23,7	69,6

Enligt vad tidigare angivits, uppdelar telegrafverket sina ekonomiska uppgifter efter i huvudsak tre rörelsegränar: lokalnäten och riksnätet (telefonrörelsen) samt telegrafnätet. Hur inkomsterna gestalta sig vid en dylik fördelning visa följande tal, som, på grund av statistikens uppställning, i detaljer något avvika från förut meddelade motsvarande siffror.

År	Lokalnäten		Riksnätet		Telegrafnätet		Summa	
	milj. kr.	%	milj. kr.	%	milj. kr.	%	milj. kr.	%
1911.....	7,7	49,1	5,6	36,0	2,3	14,9	15,6	100,0
1913.....	9,1	49,4	6,5	35,5	2,8	15,1	18,4	100,0
1918.....	22,8	44,3	18,7	36,3	9,9	19,4	51,4	100,0
1920.....	49,5	54,8	27,8	30,7	13,1	14,5	90,4	100,0
1922.....	50,7	58,9	25,8	29,8	8,9	11,3	84,9	100,0
1924.....	47,5	61,0	22,0	28,3	8,3	10,7	77,8	100,0

Genom en fördelning av telefoninkomsterna på antalet abonnenter erhålles en uppfattning om bl. a. den genomsnittliga inkomsten för ett telefonabonnemang med avseende på abonnemangsavgifter och samtalsavgifter. Under nedanstående år ha dessa siffror varit:

År	Medeltal inkomster i kronor pr abonnent och år från					
	lokalnäten				riksnätet (rikssamtalsavgifter m. m.)	Summa
	inträdes- o. anläggnings- avgifter	abonnemangs- avgifter	samtals- avgifter (lokala)	summa		
1911	6,53	62,46	5,25	74,24	54,43	128,67
1913	6,94	62,44	6,40	75,78	54,52	130,30
1918	16,59	71,82	5,08	93,49	76,72	170,21
1920	8,97	141,97	8,65	159,59	89,49	249,08
1922	8,61	144,73	8,11	161,45	80,68	242,13
1924	6,18	131,64	5,45	143,27	66,39	209,66

Genomsnittsinkomsten per *apparat* och år utgjorde år 1911 99:95 kr. och år 1924 174:14 kr. Inkomsten per rikssamtal var i medeltal år 1911 0:41 kr. och år 1924 0:64 kr.; per rikssamtalsperiod voro motsvarande medeltal 0:31 kr. resp. 0:45 kr. Inkomsten i medeltal per kilometer riksledning (riksnätets inkomster fördelade på medeltal kilometer riksledningar under året) utgjorde år 1911 73:08 kr. och år 1924 118:48 kr. Ökningarna avvika sålunda i stort sett ej alltför mycket från penningvärdets samtida förändring (omkr. 60 %). Per kilometer telegrafledning steg däremot inkomsten väsentligt mera: från kr. 72:27 år 1911 till kr. 181:85 år 1924.

F. Utgifter.

Telegrafverkets utgifter äro, liksom ifråga om varje annan affärsvärksamhet med i rörelsen bundet kapital, av två väsentligt skilda slag, nämligen dels utgifter för kapitalökning och dels driftskostnader. Utgifterna för kapitalökning bokföras särskilt och deras sammanlagda summa för året utgör den ökning av telegrafverkets fond, som framgår av skillnaden mellan dennas storlek vid årets början och dess slut. I fråga om dessa utgifter hänvisas till redogörelsen för telegrafverkets kapital.

Driftskostnaderna bestämmas årligen i riksstaten, och lämnas för deras bestridande förslagsanslag med för närvarande följande huvudbeteckningar: avlöningar m. m., pensioner m. m., omkostnader och dyrtidstillägg samt fr. o. m. år 1923 även avsättning till förnyelsefond. Driftskostnadernas växling under tiden sedan verkets tillkomst framgår av de på sid. 76 anförda siffrorna.

Samma företeelser som ifråga om inkomsterna möta oss här: först efter sekelskiftet nå siffrorna mera avsevärd höjd, vilken sedan successivt stegras, särskilt under krisåren, för att under sista åren ånyo gå tillbaka, men dock stanna vid ett läge, som vida överstiger prisnivåns motsvarande förskjutning uppåt.

År	Årlig driftskostnad milj. kr.	År	Årlig driftskostnad milj. kr.
1856—60	0,4	1915	14,1
61—65	0,5	1916	16,7
66—70	0,6	1917	20,5
71—75	0,9	1918	44,2
76—80	1,2	1919	68,9
81—85	1,3	1920	79,5
86—90	1,4	1921	80,6
91—95	2,0	1922	59,8
96—1900	2,9	1923	59,4
1901—05	4,9	1924	57,3
06—10	8,5		
11—15	12,1		
16—20	46,0		

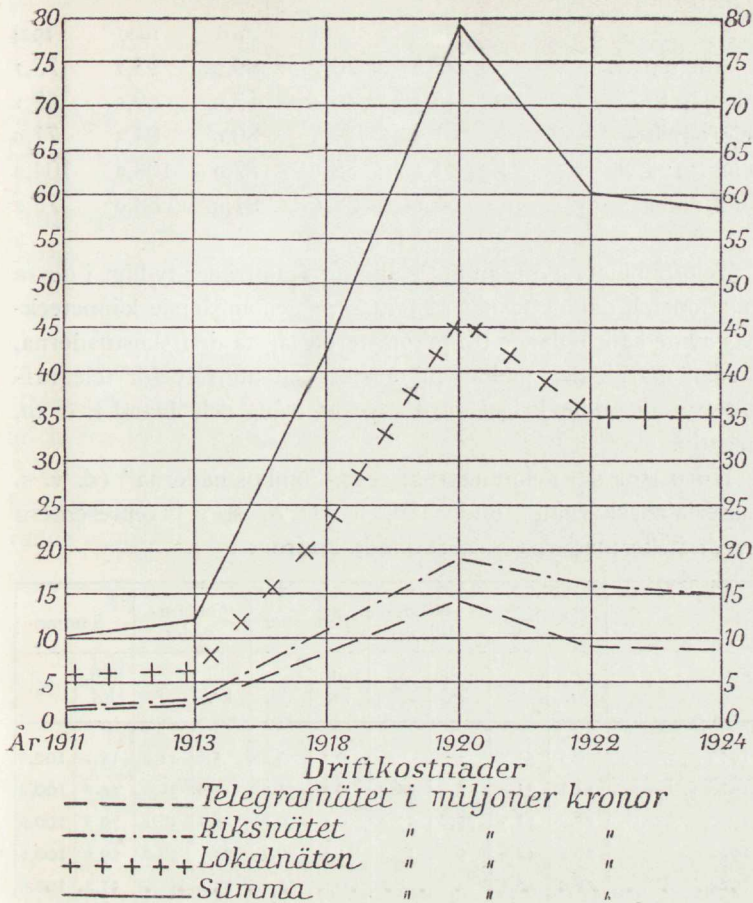
Fördelas driftskostnaderna likasom förut inkomsterna på de olika näten, fås följande siffror:¹⁾

År	Lokalnäten		Riksnätet		Telegrafnätet		Summa	
	milj. kr.	%	milj. kr.	%	milj. kr.	%	milj. kr.	%
1911.....	5,8	55,4	2,4	23,6	2,2	21,0	10,4	100,0
1913.....	6,5	53,1	3,2	26,1	2,5	20,8	12,2	100,0
1918.....	22,6	53,7	10,7	25,7	8,7	20,6	42,0	100,0
1920.....	46,1	58,0	19,1	24,1	14,3	17,9	79,5	100,0
1922	35,0	58,0	16,1	26,7	9,2	15,3	60,3	100,0
1924.....	35,0	59,8	14,8	25,3	8,7	14,9	58,5	100,0

Kurvorna på sid. 77 återgiva tabellens siffror.

¹⁾ Ej fullt jämförliga med förestående tablås tal.

Driftkostnader åren 1911—1924.

Jämföras dessa siffror med motsvarande fördelning av inkomstbeloppen, visar sig den anmärkningsvärda skillnaden, att lokalnätens och riksnätets utgifter utgöra en relativt mindre del av totalutgiften än inkomsterna av näten representera av totalintäkterna, medan förhållandet för telegrafnätet är omvänt. Denna omständighet, som givetvis har en avgörande betydelse för de skilda nätens olika räntabilitet, belyses närmare

av följande tal. I procent av inkomsterna utgjorde driftskostnaden för:

	1911	1916	1918	1920	1924
lokalnäten	75,3	70,7	99,2	93,1	73,7
riksnätet	43,8	46,4	57,8	69,0	67,1
telefonnätet	61,9	59,5	80,5	84,4	71,6
telegrafnätet	94,1	55,1	87,0	108,9	104,9
hela nätet	66,7	58,4	81,8	88,0	75,2

Telefonnätets gynnsamma ställning framträder tydligt i dessa relationstal, där detta nät så gott som genomgående kännetecknas av de i förhållande till inkomsterna lägsta driftskostnaderna, medan marginalen mellan inkomster och utgifter för telegrafnätet utom under kriget varit mycket trång och ibland t. o. m. negativ.

Huru stor del avlöningarna, resp. "omkostnaderna" (d. v. s. materialanskaffning, underhåll, hyror o. s. v.) representera av driftskostnaderna visa följande siffror:

År	Avlöningar		Dyrtids- tillägg		Pensioner		Omkost- nader		Summa	
	milj. kr.	%	milj. kr.	%	milj. kr.	%	milj. kr.	%	milj. kr.	%
1913	6,7	55,4	—	—	0,4	3,3	5,0	41,3	12,1	100,0
1918	14,1	31,9	13,7	31,0	0,8	1,8	15,6	35,3	44,2	100,0
1920	25,2	31,7	25,0	31,4	0,6	0,8	28,7	36,1	79,5	100,0
1922	26,8	44,8	9,5	15,9	¹⁾ 1,6	2,7	21,9	36,6	59,8	100,0
1924	28,0	48,9	4,7	8,2	0,8	1,4	²⁾ 23,8	41,5	57,3	100,0

Lönekontot, som året före kriget uppgick till 55 % av de totala driftskostnaderna, hade år 1918, inkl. dyrtidstillägg, stegrats till 63 %. År 1924 företer någon sänkning — dock endast till 57 % — väsentligen tack vare dyrtidstilläggens avsevärda ned-

¹⁾ Här ingår en retroaktiv avgift till arbetarnas pensionskassa å 1,1 milj. kr.

²⁾ Inkl. avsättning till förnyelsefond med 2,2 milj. kr. Sådan avsättning gjordes första gången år 1923.

skärning. Sistnämnda år fördelade sig lönerna (exkl. tillägg) på olika kategorier tjänstemän sålunda.

	Ordinarie		Icke ordinarie		Summa	
	milj. kr.	%	milj. kr.	%	milj. kr.	%
Styrelsen	0,9	6,4	0,4	2,5	1,3	4,5
Linjedistriktet	3,7	25,7	0,4	2,5	4,1	14,5
Trafikdistriktet och stationerna	9,5	65,7	12,6	93,3	22,1	79,1
Övriga	0,3 ¹⁾	2,2	0,2 ¹⁾	1,7	0,5	1,9
	14,4	100,0	13,6	100,0	28,0	100,0

Lejonparten eller 79 % kom sålunda på trafikdistriktet och stationerna. På de ordinarie tjänstemännen belöpte något mer än halva löneutgiften.

Till jämförelse med tidigare lämnade uppgifter angående inkomster per abonnent lämnas följande siffror rörande motsvarande utgifter.

År	Medeltal utgifter i kronor per abonnent	
	lokalnätet	riksnätet
1911	55,86	23,86
1913	54,24	26,65
1918	92,73	44,34
1920	148,58	61,77
1922	111,42	51,41
1924	105,60	44,54

Genomsnittliga driftskostnaden per *apparat* utgjorde år 1911 61:91 kr. och år 1924 124:71 kr., per km. riksledning resp. kr. 32:02 och 73:50 samt per km. telegrafledning resp. kr. 67:97 och 190:70, således en starkare stegring för telegrafen än telefonen.

¹⁾ Approximativa siffror.

G. Kapital och avkastning.

1.

De för anläggande av telegrafledningar och -stationer erforderliga penningmedlen anvisades av Kungl. Maj:t till en början såsom anslag ur handels- och sjöfartsfonden, men dessutom togos i anspråk för kapitalbildande utlägg även telegrafverkets egna vinstmedel, varjämte för en del anläggningar mindre belopp tillskötos av speciella intressenter. Vid 1868 års utgång hade från statskontoret erhållits, om inlevererade vinstmedel fråndragas, sammanlagt kr. 3,807,318:—. Av verkets egna överskott m. m. hade tillskjutits kr. 410,996:—. Under tiden 1868—1911 ha medel till telegrafanläggningarna utgått huvudsakligen av verkets egna vinstmedel. De anslag, som under denna period erhållits, uppgå till sammanlagt endast kr. 491,464:—, varav kr. 396,000:— avsågo 1898 års telegrafkablar till Tyskland och Gotland. Alla anslag hade före år 1871 anordnats utan återbetalningsskyldighet. Sistnämnda år erhöll telegrafverket ett räntefritt lån ur handels- och sjöfartsfonden å kr. 110,000:— för telegrafkabeln Öland—Gotland, vilket lån återbetaltes under åren 1872—1878. Sedan dess har lån icke erhållits för telegrafanläggningar.

Det för utvecklingen av telefonväsendet erforderliga kapitalet har däremot under åren före 1912 till största delen erhållits som lån. I synnerhet de medel, som användes för inköp av enskilda nät, erhöles på sådant sätt. Vid 1911 års utgång, då en nedan närmare berörd inventering och omläggning av kapitalet skedde, uppgingo dessa medel till kr. 42,214,400:—. Räntefoten var i regel 4 %, i några fall $3\frac{3}{4}$ %. Vid 1911 års utgång hade telegrafverket amorterat dessa lån med inalles kr. 22,849,400:—, så att skulden vid 1911 års slut uppgick till endast kr. 19,365,000:—. Emellertid har telegrafverket även för telefonväsendets utveckling erhållit anslag utan återbetalningsskyldighet. Totalsumman av dylika anslag var vid 1911 års slut kr. 6,791,022: 50.

För *fastigheters* anskaffande ha erhållits dels, under åren 1908—1911, lån på tillsammans kr. 4,280,000:—, varå ränta betalats, men intet amorterats, dels anslag utan återbetalningsplikt, vilka vid 1911 års utgång utgjorde tillsammans kr. 309,036:27. Återstoden av det vid samma tidpunkt i fastigheter nedlagda kapitalet utgjordes av vinstmedel.

Slutligen ha under åren 1902—1911 i form av anslag erhållits medel till *dyrtidstillägg* åt vissa tjänstemän, inalles kr. 158,941.

Till statskontoret inlevererades från telegrafverket under åren 1857—1864 vinstmedel om sammanlagt kr. 151,088:07. Efter ett långt uppehåll, varunder all uppkommande vinst användes för kapitalbildning inom verket, betalades sedermera under åren 1904—1911 åter sammanlagt kr. 3,123,854:—. Summan av till statsverket inlevererade vinstmedel utgjorde alltså vid 1911 års utgång kr. 3,274,942:35.

Med ledning av det förestående och med hjälp av nedan berörda inventering av år 1911, kan följande tablå över det vid nämnda års utgång disponerade *kapitalets härstamning* uppställas:

mottaget kapital:

anslag, telegraf	4,449,869:35
” telefon	6,791,022:50
” fastigheter	309,036:27
” dyrtidstillägg	158,941:22
lån, telegraf	110,000:—
” telefon	42,214,400:—
” fastigheter	4,280,000:—
Summa	58,313,269:34

återbetalt kapital:

avbetalningar å telegraflån	110,000:—
” ” telefonlån	22,849,400:—
inlevererad vinst	3,274,942:35
Summa	26,234,342:35

mottaget kapital, netto (exkl. ränta)	32,078,926:99
vinster, använda till kapitalbildning	44,269,811:01
Summa	76,348,738:—

Med avseende på förhållandet mellan telegrafverket och riksstaten må här antecknas, att verket före år 1872 stod helt och hållet utanför riksstaten och uppehölls dels av egna vinstmedel, dels genom bidrag från handels- och sjöfartsfonden. År 1871 bestämde emellertid riksdagen, att telegrafverkets inkomster och utgifter för framtiden skulle upptagas i riksstaten. Fr. o. m. år 1872 äro sålunda telegrafverkets utgifter uppförda på ordinarie stat, medan telegrafmedlen beräknas bland statsverkets ordinarie inkomster. Till utgifterna beviljades år 1871 ett reservationsanslag, att utgå direkt av telegrafmedlen med rätt för Kungl. Maj:t att disponera eventuellt överskott för telegrafverkets utveckling. Denna anslagsform bibehölls sedan till och med år 1901. År 1902 beslöts emellertid, att vid boksluten befintliga överskott skulle inlevereras till statskontoret. Medan verket dittills behållit alla sina överskott för kapitalökning, fick därefter kvarstå endast så stor del av inkomsternas överskott utöver de egentliga driftskostnaderna, som på grund av anslag på verkets stat ansetts kunna disponeras för särskilda ändamål. I praktiken blev denna anordning ej helt genomförd, men med budgetreformen av år 1912 — framkallad av de s. k. budgetsakkunnigas förslag till riksstatens uppställning för de affärsdrivande verken — åvägabragtes från och med nämnda år den förändringen, att hela den för telegrafverket erforderliga kapitalökningen upptages på riksstaten, såsom anslag för kapitalökning, och täckes dels av statsverkets tillgångar, dels av lånemedel. Telegrafverkets kapital upptages sålunda numera i rikshuvudboken och betraktas såsom en till verkets disposition ställd fond eller del av statskapitalet, som skall lämna hela sin nettoavkastning till den gemensamma budgeten. Med 1911 års utgång avskrevs telegrafverkets hela resterande låneskuld till riksgäldskontoret (kr. 23,645,000:—). Den uppstående nettovinsten har därefter oavkortad inlevererats till statskonto-

ret, i regel allteftersom den influtit, och telegrafverkets samtliga medel för kapitalökning ha sedan dess erhållits i form av anslag, utbetalta genom statskontoret.

Tillväxten av telegrafverkets kapital från verkets början åskådliggöres i följande siffror. Före år 1890 angivna siffror äro delvis för höga av den anledningen, att delar av de mottagna penningmedlen i själva verket icke blivit använda för kapitalökning enligt nu följda bestämmelser därom. De för åren från och med 1915 anförda summorna angiva telegrafverkets fond vid resp. års slut.

År	Milj. k.r	År	Milj. kr.
1855	0,7	1900	25,7
1860	2,1	1905	40,9
1865	3,5	1910	72,5
1870	4,4	1915	101,4
1875	5,4	1920	213,3
1880	5,7	1921	230,2
1885	6,2	1922	244,3
1890	5,6	1923	258,7
1895	12,7	1924	277,3

Till bedömande av storleksordningen hos de sista årens kapitalbelopp må anföras, att statsjärnvägarnas motsvarande summa år 1924 rörde sig omkr. 1,000 milj. kr.

2.

Om samma bestämda regler hela tiden följts ifråga om särskiljandet av utgifter för kapitalökning och för verkets drift, skulle den del av telegrafverkets kapital, som representeras av anläggningarna, kunnat mätas av sammanlagda anläggningskostnaden. Vid 1889 års slut hade enligt telegrafstyrelsens årsberättelser anläggningskostnaden för telegrafnätet stigit till kr. 5,999,045:—. Emellertid hade under denna titel förts en del

utgifter, vilka rätteligen hört till underhållet av anläggningarna. År 1891 gjordes därför en inventering och värdering av telegrafverkets tillgångar, varvid ändring häruti vidtogs, och under de följande åren gjordes ytterligare några korrigeringar.

Vid 1910 års slut utgjorde värdet av tillgångarna efter den då tillämpade fördelningen:

	Milj. kr.
stationer och telefonnät	33,2
telegraflinjer och ledningar	5,5
interurbana telefonlinjer och ledningar	21,4
fastigheter	6,3
inventarier	4,0
verkstaden m. m.	2,7
	Summa 70,1

År 1910 tillsattes en kommitté för utarbetande av förslag till ny bokföring vid telegrafverket. Denna kommitté verkställde bl. a. en utredning rörande storleken av det kapital, som verket disponerade. Därvid ådagalades, att "inventarierna", som innefattade stationsinventarier och verktyg, voro upptagna till betydligt högre belopp än det riktiga, varemot linjeinventarierna, upptagna i konto för förrådet, voro bokförda till alltför låga belopp. Detta rättades. En fullständig inventering av det i anläggningar och fastigheter nedlagda kapitalet ägde rum och detta fördelades, såsom nedan närmare angives, på de fyra naturliga rörelsegrenarna: lokalnäten, interurban- (numera riks-) nätet, telegrafnätet och fastigheterna; övrigt disponerat kapital rubricerades såsom rörelsekapital.

Med kapitalets uppdelning på rörelsegrenar avsågs icke blott en klassificering, utan åsyftade man härvid även ernåendet av betydande praktiska resultat. I samband med denna kapitalfördelning infördes nämligen en specialiserad statistisk bokföring av inkomster och utgifter, så att det ekonomiska resultatet av varje rörelsegren för sig skulle kunna avläsas. Speciellt avsågs härmed att vinna en tillförlitlig grund för taxesättningen.

Då telegrafverkets tjänster åt staten och allmänheten äro så vitt skilda ifråga om sättet för utförande, kapitalkrav och driftskostnader, har ett likformigt beräkningssätt för taxorna inom de olika rörelsegrenarna icke kunnat användas. Har man emellertid därvid intet annat att utgå från än de totala utgifterna och en för ändamålet icke lämpad uppdelning av kapitalet, måste avvägningen av de olika taxesystemen bliva trevande. Den verkställda uppdelningen av kapital, inkomster och utgifter på de verkliga rörelsegrenarna skapade, om man frånser vissa brister i avgränsningen, en god grund att bygga på och har varit till väsentlig nytta vid de efterföljande taxesättningarna.

Till *lokalnäten* fördes det i förbindelseledningar inom redovisningsområdet, i växelstationers och centralstationers abonnemang och i stationsanordningar för den lokala växlingen nedlagda kapitalet, vilket befanns utgöra 33,6 milj. kr. *Interurbannätets* (fr. o. m. år 1917 kallat *riksnätet*) kapital beräknades motsvara de i interurbana ledningar och stationsanordningar för interurbandriften nedlagda beloppen och upptogs till 19,9 milj. kr. Till *telegrafnätet* fördes det i telegrafledningar och telegrafstationsanordningar nedlagda kapitalet med 4,3 milj. kr. Värdet av stolplinjer och kablar ingår i nämnda summor, uppdelat på de tre rörelsegrenarna i förhållande till det antal trådar, som tillhörde var och en av dem. *Fastigheternas* kapital beräknades till 6,6 milj. kr. De uppräknade fyra rörelsegrenarna omfattade vad som kallades telegrafverkets *bundna kapital*, vilket alltså inalles utgjorde 64,4 milj. kr. Till *rörelsekapitalet* fördes slutligen allt annat av telegrafverket disponerat kapital, d. v. s. kassaförlag, verkstadens maskiner o. d. samt förråden, med ett totalvärde av 8,1 milj. kr.

På detta sätt fördelat sattes det vid 1911 års början disponerade kapitalet till inalles 72,5 milj. kr. Förändringarna i telegrafverkets kapitaltillgång sedan denna tid åskådliggöres i nedanstående tabell.

År	Vid årets slut disponerat kapital, milj. kr.						
	Bundet kapital					Rörelsekapital	Summa
	Lokalnäten	Riksnätet	Telegrafnätet	Fastigheter	Radionätet		
1910	33,6	19,9	4,3	6,6	—	8,1	72,5
1915	48,9	26,1	4,7	10,4	—	11,3	101,4
1918	77,2	33,8	6,3	14,2	—	33,2	164,7
1920	106,4	46,6	10,2	18,4	—	31,7	213,3
1922	134,6	63,0	9,2	22,9	3,4	11,2	244,3
1924	166,3	68,6	11,6	24,2	3,4	3,2	277,3

Till denna tablå bör anmärkas, att rörelsekapitalet under åren 1918—22 omfattade, förutom medgivna anslag till kassaförlag och övriga därför normalt disponibla medel, även icke inlevererade vinstmedel. Detta berodde därpå, att telegrafstyrelsen för att tillgodose behovet av för verket nödvändiga förråd under krigsåren med rörelsekapitalet införlivat avsevärda delar av rörelsens överskott. Med de svårigheter, som kriget och dess följdåtgärder lade i vägen för materialanskaffningen, ansåg telegrafstyrelsen sig böra begagna varje tillfälle att för något så när rimligt pris inköpa koppar och andra råvaror för driften. Åtskilligt av det inköpta kunde icke levereras förrän efter kriget. Likviden måste emellertid under kristiden ske per kontant vid köpets avslutande eller vid varans uppläggande i utländskt varuhus för telegrafverkets räkning, och därigenom blev telegrafstyrelsen nödsakad att ligga ute med betydande belopp för ofullgjorda leveranser. Som dessa inköp avsågo även nyanläggningar, vilka med den starkt stegrade trafiken ivrigt krävdes från allmänhetens sida, blevo de i förråd bundna medlen större än som blivit fallet, därest inköpen avsett endast rörelsens tillgodoseende. Då de för nyanläggningar förväntade anslagen från statsmakterna delvis uteblevo, kunde de sålunda bundna medlen icke senare frigöras, såvida man icke velat finna sig i att visa betydande förluster därå. Vid 1919 års slut hade av överskottsmedlen ännu icke inlevererats:

	Milj. kr.
av 1916 års vinst	4,0
" 1917 " "	14,5
" 1918 " "	8,1
" 1919 " "	0,9

Vid 1923 års utgång voro emellertid alla överskott inlevere-
rade till statsverket.

Telegrafverket äger dessutom att såsom rörelsekapital an-
vända disponibla medel ur de av verket förvaltade pensionsfon-
derna för ordinarie tjänstemän och arbetare. Å dessa medel
skall telegrafverket erlägga ränta. Beloppet av de sålunda dis-
ponerade medlen uppgick vid 1924 års slut till ej mindre än 13,0
milj. kr.

3.

Driftsöverskottet, d. v. s. skillnaden mellan telegrafverkets
inkomster och driftsutgifter, framgår av nedanstående tablå,
där nämnda överskott även redovisas i procent av det dispone-
rade kapitalet.

Period	Avkastningen under perioden milj. kr.	% å det i medel- tal disponerade kapitalet
1853—1855	0,02	2,28
1856—1860	0,06	0,85
1861—1865	0,4	2,94
1866—1870	0,3	1,68
1871—1875	1,1	4,66
1876—1880	0,3	1,05
1881—1885	0,6	1,91
1886—1890	1,2	3,66
1891—1895	3,9	8,46
1896—1900	9,8	10,58
1901—1905	13,9	8,21
1906—1910	20,8	7,58
1911—1915	36,6	8,94
1916—1920	46,4	6,27

År	Avkastningen under året milj. kr.	% å det i medel- tal dispo- nade kapitalet
1915	10,7	11,67
1916	12,3	12,37
1917	14,5	12,39
1918	8,1	5,52
1919	0,9	0,52
1920	10,6	5,38
1921	19,0	8,92
1922	25,7	11,41
1923	22,6	9,47
1924	20,6	8,05

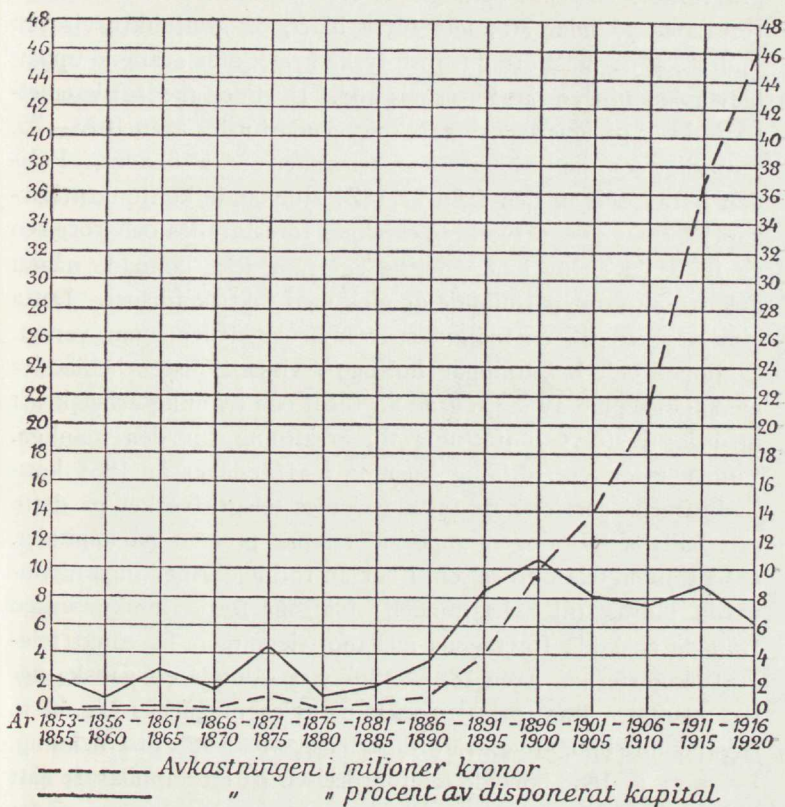
Grafiskt belyses utvecklingen av diagrammet på sid. 89.

För åren från och med 1911, då uppdelning på rörelsegrenar genomfördes, te sig siffrorna på följande sätt:

	Avkastning i % av disponerat kapital		
	Lokalnäten	Riksnätet	Telegrafnätet
1911—15	6,10	15,00	19,10
1916—20	0,84	18,21	15,10
1918	0,22	20,42	17,88
1919	—5,59	15,87	—2,15
1920	2,96	17,01	—10,60
1921	10,52	12,16	—14,21
1922	12,06	15,07	—0,23
1923	10,70	10,48	—0,73
1924	8,06	11,34	—2,91

Söker man mera i detalj klargöra vilka olika orsaker, som inverkat vid de större växlingarna i avkastningens storlek, ser man sig ofta stå inför ett flertal samverkande orsaker, där det är svårt att utfinna den viktigaste. Att rörelsen de första åren gick med förlust, är tämligen lätt förklarligt med hänsyn till samfärdsmedlets nyhet och den otillräckliga erfarenheten för taxesättningen. Resultatet förbättrades år 1855 och 1856 tack vare ökad trafik, men försämrades under 1857 och 1858 på

Avkastningen åren 1853—1920

grund av dåliga konjunkturer och höjda löner. Förmånligare taxor för den utländska trafiken förbättrade avkastningen fr. o. m. 1859, ehuru hela trafiken på grund av fortsatt lågkonjunktur sistnämnda år var svag och särskilt den inländska trafiken, sannolikt till följd av det höga portot, minskade ända fram till år 1863. Taxesänkning år 1865 medförde ånyo en sänkning av avkastningen. Som konjunkturerna samtidigt försämrades, inträffade det år 1868 efter en mindre betydande lönereglering, att debet och kredit nätt och jämnt gingo ihop.

En del åtgärder, såsom anlitande av den billigare kvinnliga arbetskraften, föreskrifter om bidrag eller garantier från för telegrafverkets ekonomi betungande orter, förbättrade efter hand resultatet. Under 70-talets förra hälft, då konjunkturvisaren under och närmast efter fransk-tyska kriget åter svängde uppåt, blev avkastningen jämförelsevis god. Dyrtiden medförde emellertid krav på löneregleringar, som genomfördes åren 1873—75, samtidigt som de ordinarie tjänstemännens antal ökades. Följden härav och av den från år 1874 sjunkande konjunkturkurvan blev, att telegrafverkets ekonomi försämrades och rörelsen år 1879, då en ny lönereglering ägt rum, icke lämnade någon avkastning samt påföljande år gick med faktisk förlust. Detta blev orsaken till en mängd sparsamhetsåtgärder inom verket. Stationer och befattningar indrogos, vissa tjänster bekläddes med tjänstemän av lägre grad än förut och kvinnlig arbetskraft infördes i större omfattning till ersättning för den manliga. Ehuru efter en tillfällig ljusning i affärsläget år 1881 konjunkturerna fortoro att falla, lyckades telegrafverket på detta sätt hålla avkastningen uppe vid ett par procent på kapitalet.

Så tillkom telefonrörelsen. I början följde därmed inga nämnvärda bidrag till avkastningen: tvärtom torde konkurrensen från de enskilda företagens mellanortsledningar ha sänkt telegrafinkomsterna. Åren 1885—1887 visa sålunda ett ganska dåligt resultat. Man fortsatte också på indragningarnas väg, bl. a. användande billigare extra ordinarie personal i stor utsträckning. Fr. o. m. år 1888 började telefonrörelsen på ett kännbarare sätt bidra till avkastningen, samtidigt som konjunkturerna något förbättrades. År 1889 reglerades den inländska telegramtaxan ånyo nedåt på ett sätt, som väsentligt ökade trafiken. Den åtföljande ökningen av personal bestod så gott som uteslutande av extra ordinarie tjänstemän, varför utgifterna för avlönningar icke ökades i proportion till trafiken. Fr. o. m. 1890 blir resultatet av telefonrörelsen med varje år bättre.

Konjunkturvägen gick uppåt, sedan depressionen nått botten under åren 1896—1897. De stigande priserna medförde emellertid krav på löneförbättringar, och år 1903 genom-

fördes en genomgripande omorganisation med allmän lönehöjning, medförande väsentligt ökade driftskostnader. Den ekonomiska ställningen var dock nu så god, att resultatet fortfarande förblev tillfredsställande. En ny sänkning av taxan för inländska telegram år 1907 och en ny lönereglering år 1908 förorsakade icke någon nämnvärd förminskning i avkastningen. Den lilla nedgång, som inträdde åren 1908—1909, är snarast att tillskriva en i slutet av år 1907 inträdd depression inom affärsvärlden, vilken emellertid blev tämligen kortvarig. Det sista året före världskriget, 1913, utgjorde avkastningen 7,69 % av det disponerade kapitalet.

Krigsutbrottet 1914 medförde en starkt ökad telegramtrafik och särskilt för de utländska telegrammen en avsevärd ökning av medelinkomsten per telegram till följd av att chiffer förbjöds och att befordringssvårigheterna medförde en betydande frekvens av iltelegram. Från att år 1913 ha bidragit med 3,6 % av överskottet, ryckte telegrafverket upp till att deltaga med 14,9 % och från att år 1913 ha avkastat 4,87 % på det för telegrafrörelsen disponerade kapitalet, blev motsvarande siffra år 1914 ej mindre än 24,92 %. Avkastningen av hela rörelsen ökades därigenom till 8,99 %.

De följande åren visade en språngvis stegrad trafik, så att totalavkastningen trots ökade driftskostnader växte och nådde 1916 och 1917 till rekordsiffror (omkr. 12 %).

Redan år 1917 började emellertid avkastningen av lokalnäten till följd av materialpriserna att gå tillbaka; år 1918 blev det tydligt att abonnemangstaxan måste revideras, och en taxeökning trädde också i kraft under året. Denna var dock ej större, än att avkastningen för lokalnäten likväl dalade ned från 3,94 % år 1917 till endast 0,22 % för år 1918. Den inländska telegramtrafiken ökades fortfarande kraftigt, men gick trots taxeförhöjning med allt större förlust på grund av driftskostnadernas stegring främst genom dyrtidstillägg på lönerna. Kostnadsökningen från 1917 till 1918 var 116 %, och utgjorde enbart lönetilläggen $\frac{1}{3}$ av samtliga driftsutgifter. Resultatet av hela rörelsen blev för år 1918 en avkastning av endast 5,52 %.

Samma skäl föranledde en ytterligare försämring år 1919. Avkastningen blev då blott 0,52 %.

År 1920 höjdes därför, såsom förut nämnts, taxan för inländska telegram, för abonnemang och för samtal. Samtidigt med att dessa höjningar trädde i tillämpning, började emellertid den nuvarande depressionen inom affärslivet göra sig gällande på trafiken, varjämte driftskostnaderna alltjämt stego på grund av dyrtidstilläggens fortsatta ökning. Resultatet av årets rörelse blev likväl bättre än förårets och avkastningen utgjorde 5,38 % av det disponerade kapitalet.

Under år 1921 medförde det påbörjade prisfallet minskade driftskostnader; framför allt undergingo dyrtidstilläggen en väsentlig minskning, och avkastningen steg därför, i trots av delvis nedåtgående eller stillastående trafiksiffror, så högt som till 8,92 %. 1922 års utveckling har, tack vare en ytterligare betydande nedgång i utgifterna trots nedsatta taxor, resulterat i en avkastning av ej mindre än 11,41 %. De följande åren har inkomstminskningen emellertid varit starkare än nedgången i utgifterna, och överskotten stannade därför år 1923 vid 9,47 % och år 1924 vid 8,05 %. Överskottet kommer under dessa år helt på telefonrörelsen — telegraftrafiken har gått med förlust.

De avkastningssiffror, som under de senaste åren och även under vissa tidigare år nåtts, äro undantagslöst högre än vårt största kommunikationsverks, statens järnvägars. Men mätta med den måttstock, som ett enskilt företag måste lägga på sin räntabilitet, äro även telegrafverkets bättre siffror med få undantag otillfredsställande. Det måste nämligen bemärkas, att med undantag för ränta på upplånade medel, någon räntebetalning på kapitalet ej ifrågakommit och att ej heller amortering eller avskrivning av anläggningarna skett, utan endast bland omkostnaderna upptagits kostnader för sådant underhåll, som krävs för att verkets egendom skolat upprätthållas vid fullt värde.¹⁾

¹⁾ Fr. o. m. år 1923 ha emellertid påbörjats avsättningar till en förnyelsefond med till en början 2.2 milj. kr. årligen.

För åren 1853—1911 har en beräkning verkställt för att utröna vinsten av telegrafverkets rörelse, därest verket i likhet med ett enskilt bolag varit nödsakat kalkylera med ränta på hela sitt utifrån erhållna kapital.¹⁾ Denna beräkning visade, att medelavkastningen av det i verket under åren 1853—1911 verkligen nedlagda kapitalet varit 4,75 %. I samma utredning har man även för åren 1911 och 1912 försökt beräkna, hur avkastningen ställt sig, om rationella avskrivningsprinciper följts. Man utgick därvid från den i de amerikanska företagen övliga årliga avsättningen för förnyelse av 6 % för telefon- och 4 % för telegrafanläggningar och kom på detta sätt för år 1911 — med en så låg kapitalränta som 3,5 % — till en förlust på telefonkapitalet av 0,4 % och på telegrafkapitalet av 4,1 %. För år 1912 kunde med detta beräkningssätt redovisas en vinst av resp. 0,5 och 2,5 %. De i telegrafverkets statistik enligt vedertagna regler beräknade avkastningssiffrorna (driftsöverskott i procent av disponerat kapital) voro för åren 1911 och 1912 resp. 7,3 och 8,5 %.

Den rena affärssynpunkten har sålunda för detta, såsom för övriga statens affärsföretag, fått jämkas till förmån för andra krav: trafikanternas och abonnenternas önskan att få låga taxor och avgifter samt personalens behov av tillfredsställande lönenivå. I det förra hänseendet har Kungl. Maj:ts och på sista tiden även riksdagens, i det senare fallet i huvudsak ensamt riksdagens beslut varit avgörande för gestaltningen av verkets ekonomi.

5.

Det är i detta sammanhang givetvis av intresse att söka anställa en jämförelse mellan det ekonomiska resultatet av det enskilda stockholmska telefonbolagets verksamhet och motsvarande resultat av telegrafverkets telefonrörelse. Man kan där-

¹⁾ H. Rydin. Huru bär sig det svenska telegrafverket? Ekonomiska studier, tillägnade Marcus Wallenberg, Sthlm 1914, sid. 185—196.

vid till en början verkställa en sådan jämförelse för den tid, då båda verksamheterna bedrevos sida vid sida, och bör då ihåggkommas, att bolagets resultat påverkats av konkurrensen med telegrafverket inom hela bolagets verksamhetsområde, under det att telegrafverket rönt inverkan av konkurrensen inom ett område, för vilket disponerats endast omkr. 15 % av verkets kapital (gäller år 1917). Med reservation dessutom för olikheter i metoderna för värdesättningen av det bundna kapitalet, återgives här en sammanställning av siffror för de fem åren 1913—1917, utvisande avkastningens relation till det disponerade kapitalet, varvid för bolaget kreditposterna nettovinst, utskulder och räntor ha ansetts utgöra avkastningen.

	Stockholmstelefon			Rikstelefon ¹⁾		
	Disponerat kapital milj. kr. (medeltal)	Överskott		Disponerat kapital milj. kr. (medeltal)	Överskott	
		milj. kr.	i % av kapitalet		milj. kr.	i % av kapitalet
1913	26,8	1,5	5,4	67,3	5,9	8,8
1914	23,8	1,5	6,4	72,7	6,5	8,9
1915	29,3	1,7	5,4	76,4	7,8	10,3
1916	31,4	1,7	5,5	83,2	8,9	10,7
1917	36,5	1,9	5,1	97,7	9,2	9,4

Annorlunda blir emellertid resultatet, om — såsom givetvis är ägnat att giva en vida riktigare utgångspunkt än den föregående — jämförelsen verkställs med driftsresultat vid telegrafverkets lokalnät inom det distrikt, som närmast motsvarade Stockholmstelefons 70-kilometersområde. En sådan jämförelse har försökts i nedanstående siffror, som angiva medelbehållningen (-förlusten) per apparat.

¹⁾ Lokalnäten och riksnätet i hela landet.

	1915		1916		1917	
	Behållning (förlust) kr.	i % av nätets värde	Behållning (förlust) kr.	i % av nätets värde	Behållning (förlust) kr.	i % av nätets värde
Rikstelefon	— 0,82	— 0,28	— 9,57	— 2,72	— 15,17	— 4,41
Stockholmstelefon...	17,25	5,64	19,73	6,65	18,91	6,51

Differensen mellan dessa siffror är uppenbarligen mycket stor och relativt vida högre än skillnaden mellan abonnemangstaxorna, vilken, såsom tidigare visats, angav högre tal för det enskilda företaget än för telegrafverket.

KAP. III.

ORGANISATIONEN.

A. *Telegrafstyrelsen.*

1.

Telegrafverket fick sin första organisation genom det reglemente för elektriska telegrafverket i riket, vilket av Kungl. Maj:t utfärdades den 2 augusti 1856. Enligt detta utgjordes styrelsen, vilken år 1860 erhöll namnet telegrafstyrelsen, av en chef och trenne intendenten. Två av dessa förestodo var sitt av de två distrikt, det norra och det södra, på vilka telegraflinjer och -stationer fördelades, den tredje räkenskaps- och uppbördsverket. I stället för den sistnämnda upptogs från och med år 1871 en kamrerare i staten. Chefen för telegrafverket erhöll år 1862 titeln generaldirektör.

Intendenterna hade i förhållande till sina distrikt ungefär samma åligganden som nuvarande trafik- och linjedirektörer, men hade dessutom att för generaldirektören föredraga åtskilliga ärenden. Då deras arbete i egenskap av styrelseledamöter började inkräkta på förvaltningsarbetet i distrikten, erhöles de från och med år 1867 till biträde var sin stationstjänsteman, vilken kallades linjeingenjör och skulle bistå intendenten ifråga om det tekniska arbetet, linjebyggnad, stationsinredningar o. s. v.

Vid jämförelse med organisationen av statsförvaltningen i övrigt vid den tidpunkt, då detta telegrafstyrelsens första reglemente utfärdades, framträder frånvaron av detaljbestämmelser angående ärendenas handläggning samt friheten för che-

fen att antaga, avsätta och förflytta alla tjänstemän utom intendenterna, vilka senare jämte chefen tillsattes av Kungl. Maj:t.

Med den ökning av den biträdande personalen, som betingades av verkets tilltagande omfattning, bestod denna organisation utan väsentlig ändring till 1878 års slut. Vid den detta år genomförda omorganisationen infördes byråindelning. Styrelsen skulle utgöras av en generaldirektör och två byråchefer, föreståndare för var sin byrå, den tekniska och den administrativa, med ett för båda gemensamt kansli. Byråcheferna övertogo intendenternas föredragningskyldighet och åliggandet att inspektera stationerna. Organisationen i övrigt byggde nu helt på samma grunder ifråga om tjänstemännens ställning o. s. v., som gällde för andra ämbetsverk.

Med tillkomsten av telefonväsendet utökades arbetet väsentligt i styrelsen, och för att lätta på byråchefernas arbetsbörda överlämnades "vissa ärenden rörande telefonanläggningar m. m." år 1889 åt en adjungerad ledamot, vilken från och med år 1896 utbyttes mot en byråchef, anställd liksom den förre på extra stat. Den nya byrån övertog småningom alla ärenden rörande linjers, ledningars och stationers anläggning och vidmakthållande och erhöll från och med år 1896 benämningen linjebyrån. Den förutvarande tekniska byrån, från vilken linjebyråns flesta åligganden voro övertagna, kom på detta sätt att handhava huvudsakligen ärenden, som rörde trafiken och erhöll därför benämningen trafikbyrå. Arbetet på denna senare byrå ökades emellertid alltjämt hastigt med den växande telefonverksamheten, och styrelsen bemyndigades därför att år 1897 anställa en adjungerad ledamot, i samband varmed trafikbyrån delades på tvenne byråer, en för telegraftrafiken och en för telefontrafiken, den sistnämnda med den adjungerade ledamoten såsom chef.

Den organisation, som sålunda under 1890-talet efter hand utvecklats i anslutning till de med telefontrafikens framträdande nya behoven, vann godkännande av den kommitté, som år 1901 framlade nya stater för telegrafverket. Kommitténs

förslag utgjorde i stort sett ett fastslående av redan bestående faktiska förhållanden och betydde för telegrafstyrelsen väsentligen ett uppförande av dess fyra byråer jämte chefen på ordinarie stat.

2.

År 1906 tillsattes en ny kommitté för telegrafverkets omorganisation. Såväl motiveringen för dennas tillkomst som dess egna allmänna uttalanden äro av den art, att de i detta sammanhang förtjäna någon uppmärksamhet.

Civilministern anförde vid kommitténs tillsättande bl. a., att telegrafstyrelsen genom sin första instruktion av 1878 erhöi en organisation, som var inrättad väsentligen efter mönstret av övriga förvaltande ämbetsverk och hade sedan dess förblivit i stort sett oförändrad. Telegrafverket hade emellertid under tiden vunnit en storartad utveckling, så att det numera vore en vittomfattande affär, som med sig förenade en betydande industriell rörelse och det vore därför av högsta vikt, att denna affär och dess utvecklingsmöjligheter tillgodosåges på det för staten och den trafikerande allmänheten fördelaktigaste sätt. Det borde av sådan anledning ifrågasättas, huruvida ej åt telegrafstyrelsen kunde givas en annan organisation, som mera vore avpassad efter telegrafverkets huvudsakligen industriellt-ekonomiska verksamhet och som underlättade en affärsmässig förvaltning därav.¹⁾

Kommitterade framhöi i inledningen till sitt betänkande följande:

"Vid fullgörande av sitt uppdrag, som sålunda uttryckligen knutits till telegrafverkets säregna förhållanden, hava kommitterade endast haft att uppgöra ett förslag till sådan organisation, varigenom telegrafverkets speciella uppgift skulle kunna lösas på det för det allmänna och verket själv fördelaktigaste sättet, och kommitterade hava för vinnande av detta mål ansett

¹⁾ Betänkande av de för avgivande av yttrande och förslag ifråga om förändrad organisation av telegrafstyrelsen m. m. — — — — — tillkallade kommitterade, I., Sthlm 1907, sid. II.

sig böra lämna å sido såväl, i den mån sådant varit möjligt, hänsynen till verkets nuvarande organisation, som ock varje tanke på, huruvida det förslag, kommitterade haft att utarbeta, skulle utan vidare kunna i mer eller mindre mån inpassas i den allmänna ämbetsverksorganisationen. För kommitterade själva har även uppgiften, så fattad, framstått såsom riktigast, emedan enligt deras åsikt en väsentlig del av de missförhållanden, som onekligen förefinnas inom ämbetsverken både i avseende på arbetsformerna och beträffande löneförhållandena, beror därpå, att i enlighet med förut gällande uppfattning en så vitt möjligt enhetlig organisation av alla statens ämbetsverk eftersträfvats. Även telegrafstyrelsens första organisation överensstämde på det hela taget så nära som möjligt med de övriga ämbetsverkens, och det låg ju med nyssnämnda uppfattning nära till hands, då telegrafverkets utveckling under de första decennierna gick jämförelsevis långsamt. Denna organisation har också sedermera i stort sett förblivit oförändrad, ehuru, såsom civilministern i sitt nyss berörda anförande också framhållit, telegrafverket i all synnerhet efter och genom telefonväsendets tillkomst, vunnit en storartad omfattning. Emellertid måste man vid ett fördomsfritt aktgivande på nuvarande förhållanden snart komma till insikt därom, att för vinnande av ett gott resultat med ämbetsverkens arbete måste formen vara så noga som möjligt avpassad efter varje ämbetsverks egen uppgift och egna förhållanden och icke vara tagen efter en allmän schablon, som skall passa för alla men därför i verkligheten icke passar för något. Denna fordran blir desto oavvisligare, ju mera ämbetsverkets uppgift närmar sig eller direkt berör det praktiska livet, och när ett ämbetsverk såsom telegrafverket dessutom har till uppgift att driva en industriell rörelse, måste alltså dess förvaltning inrättas på ett praktiskt sätt utan hänsyn till de former, som givits statens andra ämbetsverk. Lika omöjligt som det vore att försöka förvalta en industriell anläggning efter enahanda former som en bankinrättning, lika självfallet torde det få anses vara, att telegrafverket icke kan eller bör skötas efter förvaltningsformer, som

lämpa sig för t. ex. poststyrelsen, kammarkollegium eller medicinalstyrelsen. Ej ens ämbetsverk, som kunna synas vara varandra närbesläktade, vore betjänta med samma eller liknande organisation. Sålunda skulle det vara i hög grad olämpligt, om telegrafverket organiserades med hänsyn till vad som även skulle kunna passa för järnvägsstyrelsen eller Trollhätte kanal- och vattenverk, de enda ämbetsverk, som genom sin tekniskt-industriella verksamhet kunna tänkas erbjuda någon jämförelse med telegrafverket. Hos dessa tre förefinnas ju helt olika uppgifter, som kräva tjänstemän med särskilda kvalifikationer och anspråk, och det vore därför lönlös möda att försöka pressa enahanda former på dylika verks i grund och botten så olika verksamhet.”¹⁾

Därefter komma kommitterade in på frågan om telegrafstyrelsens omorganisation och yttra härom:

”Den första delen av kommitterades uppdrag anges avse själva telegrafstyrelsens omorganisation, och kommitterade övergå därför till angivande av de allmänna synpunkter, som framställt sig vid en ingående granskning av telegrafstyrelsens hittills gällande organisation i förhållande till verkets nuvarande verksamhet. Kommitterade kunna därvid såsom sin mening genast uttala, att då telegrafverket i själva verket numera måste betraktas såsom en stor industriell inrättning, den nuvarande organisationen icke kunnat i längden motsvara de på verket ställda fordringarna. De allmänna förvaltningsformer, som pålagts även telegrafstyrelsen, böra med det snaraste utbytas mot nya, som äro för de nuvarande förhållandena mera ändamålsenliga. De tunga formerna för ämbetsärendenas behandling hava nämligen visat sig olämpliga för telegrafverket, som icke blott är ett modernt kommunikationsverk, utan även, i likhet med statens järnvägar, är ett tekniskt verk, samt hava ofta försvårat arbetet och medfört onödiga kostnader. Så länge telegrafstyrelsen endast hade telegrafväsendet om hand, voro dessa olägenheter av mindre betydelse, men genom rikstelefonväsendets tillkomst och hastiga utveckling har den rent affärs-

¹⁾ A. st., sid. 1—2.

mässiga förbindelsen med allmänheten blivit allt mera omfattande. Därför ställas även av allmänheten år för år allt större krav på telegrafstyrelsen såväl i tekniskt som i administrativt avseende. Behovet av administrationens ordnande efter mera moderna principer har således verkligen blivit mer och mer kännbart.

Därvid erbjuder sig helt naturligt jämförelsen med den privata affärsverksamheten, varpå även civilministerns förut anförda yttrande hänvisar. Den enskilda företagsamheten söker sig nämligen, obunden av andra hänsyn, den form för sin verksamhet, som i stort sett mot den minsta ekonomiska uppoffring lämnar det bästa och mesta arbetet i utbyte. Enligt kommitterades mening skulle det ej heller möta några svårigheter för staten att för sin industriella verksamhet träffa en motsvarande, för varje särskild gren lämplig praktisk anordning, om blott vederbörande ämbetsverk frigjorde sig från en nedärvd s. k. ämbetsmannamässig uppfattning av ärendenas behandling och därjämte sattes i tillfälle att för sitt arbete förvärva endast intresserade och dugliga arbetskrafter.

För ett mera praktiskt och ändamålsenligt ordnande av telegrafstyrelsens verksamhet framställer sig därför av sig själv önskvärdheten av en ändring i avseende å förenkling av arbetet inom styrelsen, ett bättre tillgodogörande av den hos styrelsen anställda personalens arbetskrafter samt en betydlig utsträckning av telegrafstyrelsens handlingsfrihet.”¹⁾

Det positiva förslag, kommitterade framställde, framträder måhända ej fullt så starkt vid en jämförelse med det nu angivna programmets synpunkter. I styrelsens organisation föreslogs den förenkling, att de båda byråerna för telegraf- och telefontrafiken skulle sammanslås till en gemensam trafikbyrå och att en av verkets byråchefer skulle erhålla uppdrag att såsom generaldirektörens adjoint i dennes frånvaro företräda honom såsom den sammanhållande kraften samt avgöra vissa ärenden. Styrelsen skulle vidare beredas tillfälle att ordna arbetet inom sig efter den mest praktiska metoden och fritt dis-

¹⁾ A. st., sid. 4—5.

ponera personalen, så att dess duglighet komme verket bäst tillgodo. Icke blott som hittills inom lokalförvaltningen utan även inom styrelsen skulle tjänstemännen kunna förflyttas från en tjänst till en annan, varjämte dessa tjänstemän även i det hänseendet skulle likställas med verkets övriga, att de tillsattes med konstitutorial och ej med fullmakt, d. v. s. att de vid förseelse kunde skiljas från tjänsten genom styrelsens beslut och ej allenast efter laga dom. Vidare skulle styrelsen äga rätt att undantagsvis bestämma avlöningen för viss tjänsteman något högre än det för normala fall beräknade, dock inom gränsen för avlöningsreglementets högsta och lägsta lön. För att kontrollera, att den sålunda ifrågasatta ökade befogenheten för verket ej missbrukades, skulle av Kungl. Maj:t tillsättas två telegraffullmäktige, valda utom verket, med uppdrag att deltaga i verkets förvaltning. Slutligen föreslogs, att telegrafverkets verkstad, som hittills sorterat under trafikbyråchefen i styrelsen, skulle få en självständigare ställning under ledning av en verkstadsdirektör.

Kommitténs förslag förelades, i stort sett oförändrat, 1907 års riksdag och vann i huvudsak dennas godkännande, och trädde den nya organisationen i tillämpning med 1908 års ingång. Den har sedan dess principiellt icke undergått någon viktigare förändring.

3.

Den nuvarande organisationen av verket daterar sig i huvudsak från den 1 juli 1920. År 1918 hade Kungl. Maj:t uppdragit åt en kommitté att verkställa utredning beträffande löne- och organisationsförhållanden vid statens järnvägar, telegrafverket, statens vattenfallsverk och postverket, vilken kommitté år 1919 avgav sitt betänkande, åsyftande gemensamma lönebestämmelser för samtliga verken. Sedan Kungl. Maj:t i huvudsaklig överensstämmelse med däri gjorda förslag framlagt proposition för 1920 års riksdag rörande telegrafverkets stater och riksdagen godkänt förslaget, äro huvuddragen av den nuvarande organisationen följande.

Överstyrelsen över telegrafverket handhaves av telegrafstyrelsen, vars chef är generaldirektören, vilken av Kungl. Maj:t förordnas för en tid av högst sex år. Styrelsens ledamöter, byråcheferna, vilka tillsättas av Kungl. Maj:t efter förslag av generaldirektören, förestå var sin av styrelsens sex byråer, vilka äro administrativa, förråds-, kameral-, linje-, radio- och trafikbyråerna. Därtill kommer en verkstadsdirektör såsom chef för verkstadsrörelsen.

En av byråcheferna förordnas av Kungl. Maj:t, för en tid av högst tre år i sänder, att vara generaldirektörens ställföreträdare. Annan tjänsteman än byråchef kan förordnas att föredraga särskilt ärende och ingår därvid som ledamot av styrelsen. Vid behandling av vissa ärenden förstärkes styrelsen med två telegraffullmäktige, vartill utom verket stående män förordnas av Kungl. Maj:t för en tid av högst tre år.

Generaldirektören är i främsta rummet ansvarig för telegrafverkets förvaltning. Han äger ock ensam beslutanderätt i alla ärenden, i vilkas prövning han deltagit, med undantag för vissa bestraffningsmål. Generaldirektörens ställföreträdare inträder i utövningen av generaldirektörens åligganden, då denne är förhindrad att utöva sitt ämbete, och frånträder då, om generaldirektören icke annorlunda bestämmer, förvaltningen av sin byrå.

Byråchef skall bereda och antingen i styrelsen föredraga eller ock själv avgöra de ärenden, som tillhöra hans byrå, såvitt de icke särskilt uppdragits åt annan tjänsteman.

Telegraffullmäktig åligger att såsom ledamot av styrelsen meddela upplysningar och råd samt deltaga i överläggning i ärende, vid vars avgörande han efter kallelse av generaldirektören är närvarande, men äger även närvara och anföra sin mening vid föredragning av annat ärende.

Ärendena avgöras av generaldirektören efter föredragning av byråchef eller byrådirektör eller särskilt förordnad föredragande. Generaldirektörens ställföreträdare bör vara närvarande vid föredragning av ärenden av större vikt eller när generaldirektören så anser erforderligt. Telegraffullmäktige

skola närvara vid föredragning av ärenden, som avse verkets organisation eller grunderna för personalens avlöningsförhållanden eller som äga praktisk ekonomisk innebörd.

Därest generaldirektören fattar beslut, som avviker från föredragandens eller annan tillstådesvarande ledamots (eventuellt byrådirektör) åsikt, åligger det denne att låta till protokollet anteckna sin skiljaktiga mening.

Ärende rörande befattningshavares bestraffning avgöres efter omröstning mellan de i beslutet deltagande.

Telegrafstyrelsens befogenhet innefattar bl. a. rätt och skyldighet att:

utföra de byggnader och anläggningar, som kunna betingas av telegrafverkets växande rörelse — nya husbyggnader samt större om- och tillbyggnader av befintliga hus dock endast i den mån Kungl. Maj:t så förordnar; anskaffa för telegrafverket behövligh material och effekter; avgiva förslag ifråga om telefon- och telegrafreglementet med däri innehållna taxeringsgrunder samt om antalet under nästföljande år av sådana ordinarie befattningar, som äro hänförliga till 1:a—12:te grader i avlöningsreglementet; avgiva förslag dels till stat för telegrafverkets driftskostnader för nästföljande år, dels till beräkning av det inkomstöverskott av telegrafverkets rörelse, som bör upptagas i riksstaten för året näst efter det påföljande, dels ock ifråga om anslag att äskas hos nästföljande års riksdag till utgifter för kapitalökning inom verket.

Ifråga om taxesättningen tillkommer det styrelsen — i enlighet med telefonreglementet — att fastställa avgifter för tillfälliga abonnemang m. m., för telefonlednings anordnande, underhåll och förhyrande, för flyttnings- och andra arbetens utförande åt abonnenter samt i övrigt för särskilda förmåner, som beviljas abonnent eller annan trafikant utöver de i telefonreglementet särskilt angivna. Styrelsen äger befogenhet att för underhållandet av rikets telegraf- och telefonförbindelser med andra länder träffa erforderliga avtal med vederbörande utländska förvaltningar, försåvitt därigenom icke göras väsentliga avvikelser från förut gällande bestämmelser. Det tillkommer

styrelsen även att fastställa taxor för den utländska telegraf- och telefonkorrespondensen.

De avlöningsförmåner för personal vid telegrafverket, över vilka telegrafstyrelsen tillsvidare äger bestämma, äro huvudsakligen sådana för extra och reservtjänstemän samt övertidsersättning till extra ordinarie tjänstemän och aspiranter.

Ifråga om tjänstetillsättningen äger styrelsen tillsätta styrelsens tjänstemän utom byrådirektörer. Av övriga ordinarie tjänstemän vid telegrafverket äger styrelsen tillsätta samtliga utom verkstadsdirektören, vilken efter förslag av styrelsen förordnas av Kungl. Maj:t för en tid av högst sex år, samt telegraf-, telefon-, linje- och trafikdirektörer, vilka tillsättas av Kungl. Maj:t efter styrelsens förslag. Samtliga icke ordinarie tjänstemän äger styrelsen själv antaga; åt underlydande myndighet äger styrelsen uppdraga antagandet av viss personal. Ordinarie tjänsteman, som av styrelsen är antagen, kan av styrelsen avsättas endast i det fall, att denne begått tjänstefel av svårare beskaffenhet, eller icke låtit sig rätta av given bestraffning för tjänstefel. Är den ordinarie tjänstemannen tillsatt av Kungl. Maj:t, kan styrelsen i dylikt fall göra framställning till Kungl. Maj:t om hans avsättning.

Samtliga ärenden, i vilka beslut icke kunna fattas av telegrafstyrelsen, skola hänskjutas till Kungl. Maj:t. I allmänhet kan sägas, att frågor av större eller principiell betydelse, angående organisation, medelsdisposition, taxor, inköp av fastigheter, nya husbyggnader, större om- och tillbyggnader av befintliga hus, antalet ordinarie befattningar, den ordinarie och den extra ordinarie samt aspirantpersonalens avlöning och övriga anställningsvillkor, personalens pensionering, avtal rörande väsentliga förändringar rörande de utländska telegraf- och telefonförbindelserna, falla under Kungl. Maj:ts behandling.

Då alla anslagsfrågor skola avgöras av riksdagen, underställas dennas prövning spörsmål om anslag för telefon- och telegrafväsendets utveckling, för inköp och bebyggande av fastigheter, eventuellt för andra ändamål, vare sig de hänföra sig till kapitalökning eller drift. Frågor om ändring av antalet

högre befattningar, från och med 13:e lönegraden och uppåt enligt gällande avlöningsreglemente, underställas riksdagen. Då i allmänhet alla viktigare organisationsfrågor äro förknippade med ändringar i de ordinarie anslagen, bliva dessa även i regel förelagda riksdagen. Över förslag till nya taxor och taxeändringar av betydenhet har Kungl. Maj:t, såsom tidigare berörts, alltsedan år 1918 inhämtat riksdagens yttrande.

B. Distriktsförvaltningen.

1.

Det har tidigare nämnts, att, enligt 1856 års organisation, telegrafverkets chef till närmaste biträden inom styrelsen hade tre intendenters samt att två av dessa tillika voro chefer för de två distrikt — det norra och det södra — i vilka telegrafnätet från och med år 1857 fördelats. Såsom tekniska biträden åt intendenterna vid deras arbete såsom distriktschefer anställdes 1867 två linjeingenjörer.

Med telefonens tillkomst svällde arbetet med anläggningar och underhåll ut i en omfattning, som förorsakade, att linjedistriktens antal, efter en övergångsperiod, då särskilda arbetsområden stått under tillsyn av s. k. telefoninspektörer i Malmö, Göteborg och Stockholm och en arbetschef för telefonarbetena i Bohuslän, år 1891 ökades till sex. Huvudorterna för dessa distrikt voro Stockholm, Göteborg och Malmö samt Växjö, Eskilstuna och Söderhamn. Sedan efter hand flertalet av de lokala näten, vilka först tillhört enskilda föreningar eller bolag, övergått i telegrafverkets ägo, vidtogs 1895 en omreglering av linjedistriktet, varvid antalet bibehölls, men arbetsområdena omlades, så att huvudorterna blevo Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Gävle och Sundsvall.

I spetsen för varje distrikt stod linjedirektören med en distriktsbyrå på huvudorten. På byrån tjänstgjorde såsom linjedirektörens närmaste man och ställföreträdare en linje-

ingenjör. Distrikten indelades i sektioner, av vilka den första hade linjedirektören såsom chef, medan de övriga förestodos av linjeingenjörer med bestämd stationeringsort. Såsom befäl vid större anläggnings- och ombyggnadsarbeten tjänstgjorde linjeingenjören utan bestämd station samt arbetsledare.

Med en fortgående utökning av personalen bestod denna organisation till slutet av 1907, då från och med nästföljande år på grund av förut omnämnda telegrafkommittés förslag linjedistriktens antal ökades till 7 genom tudelning av Sundsvalls-distriktet (med ny huvudort i Luleå) och en stor del av tjänstemännen överflyttades på ordinarie stat.

Ursprungligen voro telegrafverkets stationer uppdelade i två distrikt under de båda linjeintendenterna. Stationerna, som i alla hänseenden sorterade direkt under styrelsen, sköttes av föreståndare, vilka att börja med benämndes stationschefer, sedermera telegrafinspektörer och telegrafförvaltare samt slutligen direktörer vid de större och kommissarier vid de mindre stationerna. Förutom direktörs- och kommissariestationer funnos från början av 1870-talet, sedan kvinnliga tjänstemän med benämningen telegrafister börjat anställas, även stationer med telegrafister såsom föreståndare.

När med det växande arbetet i styrelsen det blev omöjligt för byråcheferna att i tillräcklig omfattning inspektera stationerna och utöva den tillsyn över trafik och uppbörd, som ålåg dem, uppdrog styrelsen detta arbete åt andra tjänstemän. År 1879 erhöles föreståndarna för de fyra största stationerna, vilka sedan början av år 1856 buro titeln telegrafdirektörer, i uppdrag att verkställa inspektioner och utöva tillsynen. Landet indelades därmed för trafikens skötsel i fyra distrikt med huvudstationer i Stockholm, Göteborg, Malmö och Sundsvall.

År 1902 genomfördes den omorganisationen, att särskilda inspektörer anställdes för de fyra huvudstationernas områden. Inom sina stationsdistrikt skulle telegraf- och telefondirektörerna utöva motsvarande inspektionsmyndighet. De övriga stationerna indelades i fem klasser, av vilka de fyra första förestodos av kommissarier och den femte av kvinnliga sta-

tionstjänstemän. Avgörande vid klassindelningen var i allmänhet storleken av stationens uppbörd, men i vissa fall även mera lokala och tekniska hänsyn. 1908 genomfördes vissa förändringar i klassindelningen och personalens ställning vid stationerna. Stationsföreståndarna avskildes såsom en särskild grupp av tjänstemän med ett avvikande avlöningssystem, därvid avlöningen sattes i relation till omfattningen av uppbörden vid stationen, och avlöningen delades i fast lön enligt löneskala samt uppbördsprovision. Direktörerna blevo sex, i det telefonstationen i Göteborg skildes från telegrafstationen och förlades under en telefondirektör. Vidare fördelades de kvinnliga stationsföreståndarna på tre klasser.

2.

Även distriktsförvaltningen erhöll sin nuvarande organisation genom 1920 års, på kommunikationsverkens lönekommités förslag byggda stadganden. Huvuddragen av organisationen äro följande.

Närmast under styrelsen handhaves telegrafverkets angelägenheter rörande ledningsnäten och de genom dessa förbundna stationerna av en distriktsförvaltning för varje distrikt. Direkt under styrelsens förvaltning lyder radiodistriktet med radiostationerna.

Distriktsförvaltningens ledamöter, en linjedirektör och en trafikdirektör, förestå var sin av distriktsförvaltningens avdelningar, linje- och trafikavdelningarna, av vilka den förra handlägger linje- och fastighetsärenden och utövar tillsynen inom distriktet i tekniskt hänseende samt den senare sköter trafikärendena samt de kamerala angelägenheterna. Telefondirektör resp. telegrafdirektör utövar, såsom föreståndare för huvudstationsområde, inom detta område trafikdirektörs funktioner och ingår, vid behandling i distriktsförvaltningen av frågor, som beröra huvudstationsområdet, såsom ledamot av distriktsförvaltningen.

Distrikten äro sex med huvudorter i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Gävle och Sundsvall. Huvudstationsområdena utgöras av telefonstationerna i Stockholm och Göteborg, telegrafstationerna i samma städer samt telefon- och telegrafstationerna i Malmö och Sundsvall, en var station med tillhörande understationer, ledningar och apparater.

Distrikten uppdelas med hänsyn till utförandet av anläggnings- och underhållsarbeten samt den tekniska tillsynen, i linjesektioner, som förestås av linjeingenjörer, samt, med hänsyn till trafikens ombesörjande och uppbörden av avgifter, i redovisningsområden. Huvudstationernas redovisningsområden, som sammanfalla med huvudstationsområdena, förestås av telefon- och telegrafdirektörerna. Övriga redovisningsområden förestås av telegrafkommissarier.

Ärendena handläggas inom distriktsförvaltningen antingen av dess ledamöter gemensamt eller av endera av dess ledamöter. Under gemensam handläggning falla sådana distriktsförvaltningens egna förhållanden berörande ärenden, som hava betydelse för båda dess avdelningar, samt ärenden, som beröra såväl linje- som trafikförhållanden inom distrikt ävensom yttranden och framställningar till styrelsen i frågor av mera allmän och principiell beskaffenhet. Under vederbörande ledamöts egen handläggning falla däremot alla ärenden, vilka angå endast endera av distriktsförvaltningens båda avdelningar eller röra endast rena linje- resp. trafik- och kamerala förhållanden vid stationerna, ävensom ärenden rörande den till resp. avdelningar hörande personalen. Linjedirektören är ansvarig för att stationer — med undantag av huvudstationer — samt telefonnät, linjer och ledningar befinna sig i fullgott skick, varjämte tillsynen och underhållet av telegrafverkets fastigheter åligger honom. Han utövar förmanskapet för linjepersonalen och skall minst en gång årligen inspektera stationerna (med undantag av huvudstation) samt äger själv eller genom underlydande befäl antaga för distriktets arbeten behövlige arbetare och avsluta överenskommelser med personer rörande tillsyn av verkets anläggningar på orter, där fast personal icke anses böra anställas. Trafikdirektörens huvudsakliga uppgift är att övervaka och i

den utsträckning, telegrafstyrelsen bestämmer, ordna trafiken, med särskilt iakttagande av att ledningarna i vidsträcktaste mån utnyttjas, samt tillse, att anordningarna på stationerna äro tillfredsställande med hänsyn till trafikens omfattning. Han utövar förmanskap för trafikpersonalen och ansvarar för, att denna är riktigt avvägd i förhållande till arbetets omfattning och beskaffenhet. Genom inspektioner, inventeringar o. s. v. skall han öva tillsyn över underlydande stationsföreståndares uppbörd, bokföring och redovisning, särskilt över abonnemangsrelsens inkomster. Telefon- och telegrafdirektör nar för sitt redovisningsområde i huvudsak samma åligganden, ansvar och befogenhet som trafikdirektören.

De yttre likheter, som föreligga mellan telegrafverkets och postverkets uppgifter — båda institutionerna ha till syfte att befrämja samfärdseln och tankeutväxlingen — ha under verkens hittillsvarande utveckling föranlett förslag om, att ordna deras förvaltning under en gemensam myndighet. Frågan väcktes först av 1867 års statsrevisorer, vilka i sin berättelse angåvo som sin övertygelse, att en förening av post- och telegrafverket skulle medföra betydlig besparing av tjänstemän och allmänna kostnader och därför ifrågasatte en utredning om fördelarna och olägenheterna av post- och telegrafverkens förening under en gemensam styrelse.

I sina utlåtanden häröfver voro generalpoststyrelsen och telegrafstyrelsen av ganska divergerande meningar. Under det att den förra intet hade att invända mot en förening av verken och väntade sig fördelar för det allmänna härav, fann telegrafstyrelsen en sammanslagning omotiverad utom möjligen i det avseendet, att på en eller annan mindre betydlig ort de båda verkens göromål kunde förenas i en och samma persons händer. Frågan blev föremål för skrivelser från riksdagen till regeringen vid såväl 1868 som 1871, 1880 och 1888 års riksdagar, utreddes i ett flertal utlåtanden från generalpoststyrelsen och telegrafstyrelsen — såväl från styrelserna var för sig

som från dem båda gemensamt — och behandlades upprepade gånger av Kungl. Maj:t. Den sistnämnda riksdagsskrivelsen föranledde tillsättandet år 1889 av en kommitté för utredning av frågan om post- och telegrafverkens förenande under en gemensam styrelse, och denna kommitté avgav år 1892 ett omfattande betänkande i ärendet. Kommitténs flertal fann på förebragta skäl, att en organisk förening mellan post- och telegrafväsendet borde komma till stånd och utarbetade ett förslag till ordnande av gemensam central-, distrikts- och lokalförvaltning för de båda verken. Till betänkandet var emellertid fogad en utförligt motiverad reservation från telegrafverkets representanter i kommittén, vilka kraftigt motsatte sig förslaget. Reservanterna påvisade den särskilt efter telefonrörelsens utveckling betydande olikheten i verkens funktioner och framhöllo, att de förmodade besparingarna och fördelarna av en sammanslagning till största delen voro skenbara, alltför obetydliga gentemot olägenheterna eller ock uppnåeliga utan verkens förening.

Resultatet av alla dessa utredningar blev endast, att vid ett antal mindre post- och telegrafanstalter de båda verkens göromål lades i händerna på samma personer, i enlighet med bestämmelser, som utfärdats redan år 1873. Efter hand har utvecklingen emellertid även i dessa fall gått mot ett förnyat särskiljande av post- och telegraftjänsterna. Den sista telegrafstation där dylik förening av tjänster ägde rum, nämligen en filialtelegrafstation i Göteborg, där föreståndarskapet för både post och telegraf var förenat hos en och samma person, indrogs år 1923.

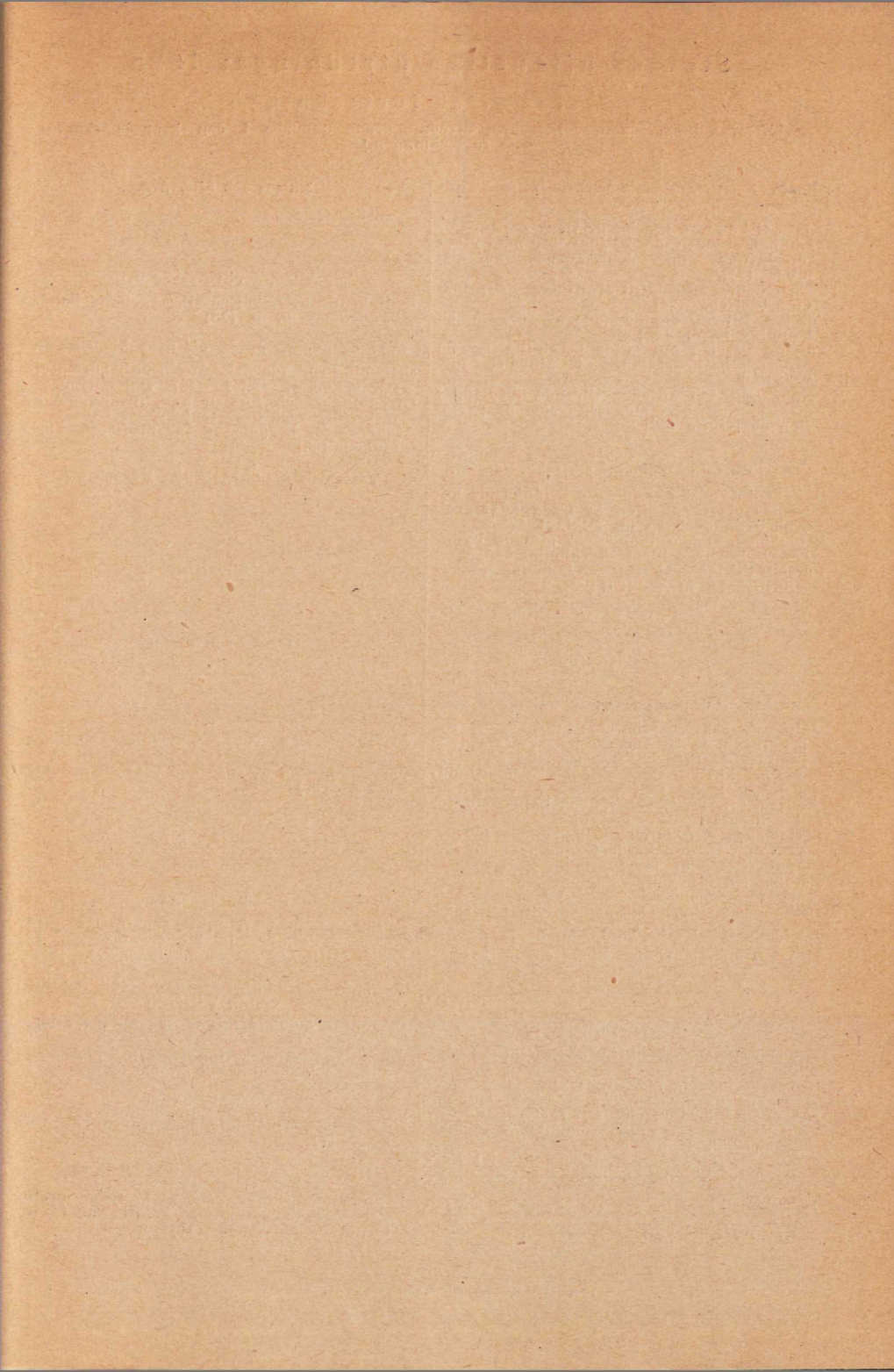
Mindre telefonstationer skötas däremot ofta av samma personer, som handhava postgöromålen. Förhållandet mellan telegrafverket och föreståndaren för en dylik station regleras emellertid genom kontrakt och innebär intet samarbete i verklig mening mellan de båda verken.

En annan beröringspunkt mellan post- och telegrafverken, varvid riksbanken i flera fall inträder som tredje intressent, är det på senare åren etablerade samarbetet för anskaffande av lokaler för verkens byråer, kontor och stationer på olika orter

i landet. Gemensamma byggnader för posten, telegrafen och riksbanken ha nämligen anordnats på 14 orter, för posten och telegrafen ensamt på 9 orter i riket. Ägaren är i 3 av dessa fall postverket, i 8 fall telegrafverket och i 12 fall riksbanken. (Av endast telegrafverket och riksbanken samfällt ägd fastighet förekommer även). För reglering av hyrorna m. m. de tre verken emellan gäller ett avtal, vari bl. a. bestämmes: hyresbeloppet skall beräknas så, att byggnadens hela nyttiga utrymme avkastar 6 % av fastighetens bokförda värde, varvid för uthyrd lägenhet betalas i hyra så stor del av fastighetens hela avkastning, som lägenhetens kubikutrymme utgör del av hela byggnadens nyttiga kubikutrymme; uppsägningstiden är ett år. I övrigt överensstämmer avtalets punkter tämligen nära med vanliga hyresavtalsbestämmelser.

Ett verkligt samarbete vid utförandet av verkens egentliga uppgifter representeras endast av telegrampostanvisningarna. Det är därvid postverket, som uppbär och utbetalar de anvisade medlen, vare sig det gäller inrikes eller utrikes trafik, under det befordringen av det meddelande mellan avsändnings- och adressorterna, varpå utbetalningen i adressorten grundas, förgår telegrafiskt genom telegrafverkets förmedling.

Vid diskussion angående post- och telegrafverkens förenande framhölls det ofta från telegrafverkets sida, att, om telegrafverket nödvändigtvis skulle sammanslås med annat verk, skälen för en sammanslagning med statens järnvägar vore betydligt starkare än de för sammanslagning med postverket. Det påpekades, hurusom mellan dessa verk en verklig konkurrens ifråga om telegrambefordring mellan vissa orter kunde förekomma, att gemensam behandling av samma telegram i stor utsträckning förekom, och att dessa verk i de gemensamma telegraflinjerna hade ett viktigt gemensamt intresse. Någon sammanslagning av telegrafverket och statens järnvägar torde dock aldrig på allvar hava varit på tal, då järnvägens huvudfunktioner, trots de nämnda beröringspunkterna, ansetts vara alltför olika telegrafverkets.

Statens offentliga utredningar 1925

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Utkast till ändrad lydelse av vissa paragrafer i kungl. stadgan den 22 juni 1920 med vissa föreskrifter ang. domsagornas förvaltning. [14]
Förberedande utkast till strafflag. Förfalskningsbrotten. [22]
Förslag till lag om dödande av förkommen handling m. m. [25]
Förslag till lag om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar. [26]
Betänkande och förslag rörande ändring i strafflagens bestämmelser om preskription av straff. [28]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Byggnadsstyrelsesakkunnigas betänkande angående omorganisation av byggnadsstyrelsens byggnadsbyrå m. m. [13]
Betänkande ang. ordnandet av statens byggnadsverksamhet inom Stockholm. [15]
Förslag till lönereglering för landsfogdar och landsfiskaler m. m. [23]
1921-års pensionskommittés betänkande. 4.
Betänkande med förslag till militär tjänstepensionslag. [24]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 31. Den svenska tvättmedelsindustrin. [2] 29. Den svenska skoindustrin. [3] 30. Den svenska cementindustrin. [4] 32. Den svenska porslinsindustrin. [5] 33. Tryckeri- och pappersförädlingsindustri i Sverige. [6]
Betänkande med föslag till grunder för avsättning till de affärsdrivande verkens förnyelsefonder m. m. [9]
Förslag till förordning ang. statlig inkomst- och förmögenhetsskatt. [10]
Betänkande ang. omorganisation av taxeringsväsendet. [27]
Om vägbeskattningsens ordnande. [31]
Den kommunala skatteutjämningen. [35]

Politik.

Socialpolitik.

Det svenska skogsbrukets förutsättningar och historia. [11]
Sveriges enskilda skogar. [12]
Konsumentkooperationen i Sverige. [16]
Betänkande med förslag till motverkande av arbetslöshet genom anordnande av allmänna arbeten. [29]
Studier rörande industriell demokrati i Norge, England, Tjeckoslovakien och Österrike. [30]
Betänkande med förslag till reviderad lag om arbetarskydd. [34]
Telegrafverket. [39]

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Betänkande betr. vattenfallsstyrelsens landsbygdstaxor m. m. [18]

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Utredning rörande fiskerättsförhållandena vid rikets kuster. Del 1. [19] Del 2 [20]
Utredningar och förslag ang. inrättande av fasta fö sökgårdar. [32]
Åtgärder för bekämpande av mul- och klövsjukan. [38]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Omorganisation av väg- och vattenbyggnadsväsendet. [33]
Omorganisation av väg- och vattenbyggnadskåren. [37]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Betänkande med utredning och förslag angående socialförsäkringens organisation. [8]
Förslag till lag om försäkringsavtal. [21]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Utredning av vissa frågor rörande privatläroverken. [1]
Förbättrad pensionering från prästerskapets änke- och pupillkassa m. m. [36]

Försvarsväsen.

Underofficerssakkunnigas yttrande och förslag. [7]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Betänkande rörande det s. k. Genèveprotokollet ang. avgörande på fredlig väg av internationella tvister. [17]